

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

На правах рукопису

ТКАЧИК ФЕДІР ПЕТРОВИЧ

УДК 330.322(477):332.12

**ДЕРЖАВНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК
ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Науковий керівник

Коваленко Юлія Михайлівна

к.е.н., доцент

Ірпінь – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	11
1.1 Економічна сутність державної інвестиційної політики та принципи її формування в умовах глобалізації	11
1.2 Нормативно-правове та методичне забезпечення державної інвестиційної політики	39
1.3 Світові тенденції реалізації інвестиційної політики держави та регіону	57
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	76
РОЗДІЛ 2 ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ	79
2.1 Аналіз відповідності обсягів та структури інвестицій інвестиційній привабливості регіонааану	79
2.2 Оцінка адекватності інвестиційного та соціально-економічного розвитку регіону	107
2.3 Роль агломераційних економічних експериментів у регіональному інвестиційно-інноваційному прогресі	122
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	138
РОЗДІЛ 3 ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ	141
3.1 Підвищення інвестиційної привабливості регіону відповідно до соціального забезпечення	141
3.2 Удосконалення процедур реалізації державної інвестиційної політики в контексті впливу на регіональний розвиток	156
3.3 Забезпечення комплексності інвестиційно-інноваційного розвитку економіки регіону	173
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	186
ВИСНОВКИ	188
ДОДАТКИ	194
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	221

ВСТУП

Актуальність теми. Сталий соціально-економічний розвиток кожного регіону є запорукою економічного зростання держави в цілому. Підтримання економічного розвитку на прогресуючому рівні потребує відповідного фінансового забезпечення, що безпосередньо залежить від комплексного формування та ефективної реалізації державної інвестиційної політики. За допомогою її важелів можна залучити додаткові обсяги інвестицій на забезпечення інноваційного розвитку економіки регіону, стимулювати максимальне використання природно-ресурсного потенціалу, збалансувати фінансування стратегічно-важливих інвестиційних проектів, мінімізувати дію негативних явищ на навколишнє природне середовище, а також підвищити рівень інвестиційної привабливості країни.

Державна інвестиційна політика України обов'язково повинна враховувати пріоритети соціально-економічного розвитку регіонів, які б передбачали активізацію інвестування у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі. Тому виникає необхідність у її глибокому науковому обґрунтуванні, системних дослідженнях теоретико-методичних засад формування сприятливих умов для забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку економіки регіону.

Вагомі здобутки економічної науки в напрямку дослідження інвестиційної діяльності, а також специфіки її державного регулювання відображені в працях вітчизняних і зарубіжних учених. Концептуальні основи теорії та управління інвестиціями розглядали у своїх працях такі відомі зарубіжні науковці, як Г. Александер, Дж. Бейлі, Л. Гитман, М. Джонк, Дж. Кейнс, Т. Крюгер, А. Сміт, Дж. Стігліц, Е. Хеннігер, В. Шарп та інші. Серед вітчизняних науковців удосконаленням підходів щодо ефективної реалізації інвестиційної політики займалися такі вчені та фахівці: С. Аптекарь, М. Білопольський, І. Бланк, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гойко, Я. Дьяченко, С. Захарін, Б. Кваснюк, Ю. Коваленко, С. Курило, Т. Майорова, А. Мерзляк, А. Музиченко, С. Онишко, С. Онікієнко, А. Пересада, В. Семиноженко, В. Федоренко, М. Чумаченко, Г. Шимшир'ян та ін. Проблематиці державного регулювання інвестиційної

активності в регіоні присвячені праці В. Васенко, І. Горленко, М. Жука, Т. Кулініча, В. Марцина, В. Нікітиної, Л. Тарангул та ін.

Незважаючи на глибокий рівень теоретичного та практичного розкриття передумов і становлення інвестиційно-інноваційного розвитку економіки, підходів до системного дослідження важелів та інструментів державної інвестиційної політики, окремі аспекти у сучасній економічній науці залишилися малодослідженими або не розкритими у повному обсязі. Подальшої розробки та удосконалення потребує значна кількість нормативно-правових актів у сфері регулювання інвестиційних процесів на різних рівнях управління. Важливо визначити суперечності, які негативно впливають на реалізацію інвестиційних проектів та рівень інвестиційної привабливості регіону на шляху стратегічного забезпечення стабільного інвестиційно-інноваційного зростання в регіоні, що і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження та її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно науково-дослідній роботі: кафедри економічної теорії Національного університету державної податкової служби України на тему „Податкова діяльність держави в умовах становлення інформаційної економіки” (державний реєстраційний номер 0110U004554), у межах якої автором розроблено підходи і рекомендації щодо вдосконалення бюджетно-податкового регулювання інвестиційної діяльності в регіоні; кафедри податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету на тему „Регіональна фіскальна політика: теоретичні засади та практичні доміанти реалізації в Україні” (державний реєстраційний номер 0111U0011036), у межах якої автором запропоновано засоби податкового стимулювання регіональних інвестиційних процесів з урахуванням досвіду розвинених країн світу.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є узагальнення теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення державної інвестиційної політики та оцінювання її впливу на соціально-економічний розвиток регіону.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання:

- розкрити економічну сутність і принципи формування державної інвестиційної політики в умовах глобалізації;
- дослідити нормативно-правові основи та методичне забезпечення реалізації державної інвестиційної політики в Україні та країнах з розвинутою економікою;
- проаналізувати відповідність обсягів і структури інвестицій інвестиційній привабливості регіону;
- оцінити рівень адекватності інвестиційного та соціально-економічного розвитку регіону;
- обґрунтувати напрями активізації впливу регіональних економічних експериментів на нарощування об'ємів інвестиційних потоків;
- запропонувати напрями підвищення інвестиційної привабливості регіону;
- удосконалити організаційно-економічні процедури реалізації державної інвестиційної політики;
- розробити рекомендації націлені на стратегічне забезпечення інвестиційно-інноваційного зростання в регіоні.

Об'єктом дослідження є сукупність економічних відносин у ході здійснення державної інвестиційної політики.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади активізації впливу державної інвестиційної політики на розвиток економіки регіону.

Методи дослідження. Теоретико-методична основа дослідження базується на діалектичному методі наукового пізнання, системному підході до вивчення процесів управління інвестиціями, сучасних теоріях менеджменту та державного управління. Зокрема використано: семантичний аналіз, методи індукції та дедукції, історичний метод – для дослідження економічної сутності інвестиційної політики, визначення логічних взаємозв'язків між органами управління в процесі реалізації інвестиційно-інноваційної діяльності; методи аналізу і синтезу, статистичних прийомів групування, динамічних порівнянь, графічного зображення – для аналізу основних показників соціально-економічного та інвестиційно-інноваційного розвитку регіону та оцінки його інвестиційної привабливості; економіко-математичні методи й прийоми – для проведення оцінки доцільності реалізації інвестиційних проектів в

регіоні; методи наукової абстракції, системного підходу, групування і класифікації – для формування пропозицій щодо вдосконалення державної інвестиційної політики.

Інформаційну базу дисертації становлять статистичні дані Державної служби статистики України, дані Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Національного банку України, Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами, Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України, Київської обласної державної адміністрації, положення, нормативно-правові акти національного та зарубіжного законодавства з питань регулювання наукової, науково-технічної, інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні, періодичні видання, наукові збірники, матеріали науково-практичних конференцій, монографії та друквані праці вітчизняних і зарубіжних учених.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні наукові результати дисертаційного дослідження, що характеризують його наукову новизну, полягають у наступному:

удосконалено:

– поняття „державна інвестиційна політика” та „інвестиційна привабливість регіону” в єдності їх якісних характеристик, що дозволяє сформулювати комплексне розуміння тенденцій інвестиційно-інноваційного розвитку економіки регіону;

– принципи формування та реалізації державної інвестиційної політики за рахунок їх доповнення наступними: взаємоузгоджуваність національних і регіональних інвестиційних потреб, підсилення соціально-інфраструктурної орієнтації інвестиційних проектів; адресність бюджетного інвестування, постійний моніторинг і цілеспрямований контроль за використанням інвестиційних ресурсів. Це сприятиме підвищенню дієвості інвестиційної політики, мінімізації впливу негативних явищ на інвестиційні процеси, вирішенню проблеми у сфері нецільового використання інвестиційних ресурсів, а також покращенню показників суспільного розвитку регіонів і країни в цілому;

– критерії оцінювання та узгодження інвестиційних проектів регіону, які доповнюють існуючі та враховують доступність фінансування, популяризацію на

ринку, відсутність вигідніших альтернатив, рівень професійної підготовки виконавців, перспективи освоєння інноваційних технологій, наявність антиризикового потенціалу, громадську думку, відповідність вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, архітектурних та інших норм. Це сприятиме запровадженню адекватної системи управління інвестиційними проектами в регіоні відповідно до сучасних умов;

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування доцільності застосування спеціальних (вільних) економічних зон як важливого фактора залучення інвестицій у регіональний розвиток за умови застосування у них адресно-орієнтованого податкового стимулювання, зокрема інвестиційного кредиту та контролю за використанням відповідних привілеїв;

– система заходів, спрямованих на забезпечення стратегічного розвитку регіону, що активізує дії державних, обласних, міських, районних селищних та сільських органів влади, а також суб'єктів господарювання і громади щодо реалізації інвестиційних дій спрямованих на покращання рівня життя населення та покращення його якості;

– нормативно-правове регулювання інвестиційної діяльності на державному та регіональному рівнях з метою узгодження національних та регіональних інтересів інвестиційно-інноваційного розвитку економіки, здійснення прозорих процедур реалізації інвестиційних заходів внутрішніми та іноземними інвесторами, підвищення ефективності контролю держави за використанням бюджетних інвестицій, підвищення рівня довіри підприємств і домогосподарств до фінансових інститутів країни.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що обґрунтовані висновки та пропозиції можуть бути використані органами державної та регіональної влади у процесі вдосконалення інвестиційної політики з метою підвищення соціально-економічного розвитку регіону.

Пропозиції щодо формування напрямів державної підтримки розвитку фінансового сектору регіону та управління регіональними інвестиційними

проектами схвалені та знайшли практичну реалізацію у Міністерстві фінансів України (довідка № 12220-03/580 від 17.12.2012 р.). Наукові підходи з приводу доцільності застосування спеціальних (вільних) економічних зон як важливого фактора залучення інвестицій в регіональний розвиток, а також покращення інвестиційної привабливості Київської області були використані Головним управлінням економіки Київської обласної державної адміністрації (довідка № 03-01-17-275 від 15.02.2013 р.).

Крім того, окремі наукові положення дисертації використовуються в навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні курсів „Податкова система”, „Фінансове регулювання ЗЕД”, „Податки і фіскальна політика” (довідка № 126-03/2605 від 29.11.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібно виконаною науковою працею. Наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок у наукових працях написаних у співавторстві відображено у списку опублікованих робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати роботи апробовані на 18 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: „Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (м. Тернопіль, 2007 р.); „Глобальна економіка як сучасний етап співробітництва країн” (м. Чернівці, 2007 р.); „Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стає економічне зростання” (м. Донецьк, 2009 р.); „Україна в системі міжнародної економіки” (м. Тернопіль, 2010 р.); „Шляхи та інструменти модернізаційного прориву економіки України” (м. Одеса, 2010 р.); „Фінансова політика в контексті глобальних перетворень суспільного розвитку” (м. Ірпінь, 2011 р.); „Ключові вприси в сьвременната наука” (м. Софія, 2011 р.); „Інноваційні процеси у фінансово-кредитній сфері” (м. Київ, 2011 р.); „Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика” (м. Луцьк, 2011 р.); „Проблеми формування розвитку інноваційної інфраструктури” (м. Львів, 2011 р.); „Сучасна наука ХХІ століття” (м. Київ, 2011 р.); „Фінансова система держави:

проблеми та перспективи розвитку” (м. Київ, 2011 р.); „Гармонізація оподаткування в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів” (м. Ірпінь, 2012 р.); „Перспективи розвитку фінансової системи України” (м. Тернопіль, 2012 р.), „Vznik moderní vědecké – 2012” (м. Прага, 2012 р.), „Nauka i inowacja – 2012” (м. Перемишль, 2012 р.).

Публікації. Основні результати проведеного дисертаційного дослідження викладені у 28 наукових працях, з них 8 у наукових фахових виданнях 3,82 д. а., 20 – в інших виданнях 3,89 д. а., особисто автору належать 3,56 д. а. Загальний обсяг публікацій становить 7,71 д. а., особисто автору належать 7,38 д. а.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 246 сторінок комп’ютерного тексту. Основний зміст дисертаційного дослідження викладено на 188 сторінках. Робота містить 25 таблиць, з яких 2 займають 2 окремі сторінки, 29 рисунків, з яких 2 займають 2 окремі сторінки, 14 додатків на 30 сторінках. Список використаних джерел включає 238 найменувань і розміщений на 24 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1 Економічна сутність та принципи державної інвестиційної політики, її роль у регіональному розвитку

Ефективність ринкових перетворень в Україні значною мірою залежить від обсягу інвестицій та пріоритетів в інвестиційній політиці. Така політика є вирішальною умовою поліпшення соціально-економічних процесів, вона дає можливість державі безпосередньо впливати на темпи обсягу виробництва, універсалізацію НТП, зміну структури суспільного виробництва, вирішення широкого спектру перспективних завдань тощо. В умовах домінування кризових явищ в економіці актуального значення набуває використання ефективних інструментів державного регулювання інвестиційних процесів та висвітлення ролі інвестиційної політики як каталізатора національного та міжнародного розвитку країни. За цих обставин виникає необхідність висвітлення економіко-правового змісту понять «інвестиції» та «інвестиційна політика», дослідження її структурних компонентів, принципів реалізації, а також визначення пріоритетної ролі інвестиційної політики в системі соціально-економічного розвитку регіонів України.

Комплексний підхід до тлумачення сутності інвестицій в українській та зарубіжній науці ґрунтується на багатоаспектному дослідженні цієї економічної категорії. Інвестиції розглядаються як довгострокові вкладення ресурсів із метою отримання прибутку, а також як процес створення виробничих потужностей. Простий та доступний підхід до визначення сутності інвестиції зустрічається в праці Е. Хеннигера та Т. Крюгера [1], котрі трактують інвестицію як будь-який інструмент, за допомогою якого можна розмістити гроші, розраховуючи зберегти або збільшити їхню вартість, забезпечуючи позитивну величину доходу. Свого часу А. Сміт [2] розглядав інвестиції через процес накопичення капіталу, який безпосередньо пов'язаний із формуванням доходів. Д. Рікардо, на відміну від

А. Сміта, твердив, що нагромадження основного капіталу веде до зменшення норми прибутку. Чинником, що протидіє зниженню норми прибутку, економіст вважав розвиток продуктивних сил і підвищення продуктивності праці. Як і А. Сміт, Д. Рікардо джерелом інвестицій вважав прибуток, однак категорично відкидав кредит як можливий ресурс поповнення капіталу [3]. Схожі думки висловлював Дж. Мілль [4]: науковець припускав, що саме накопичення виступають основним джерелом інвестицій, а інвестиції мають тенденції до міграції, тому державі необхідно забезпечити належний контроль за переміщенням капіталу. На нашу думку, такі класичні підходи ґрунтуються на коротких, влучних та зрозумілих формулюваннях, проте вони потребують деталізації ідей функціонування інструменту, що допомагає збільшити вартість грошей, а також принципів отримання вагомих цінностей у перспективі інвестування.

У наукових концепціях В. Шарпа, Г. Александера, Дж. Бейли [5] інвестиція розглядається як відмова від певної цінності в даний момент із метою отримання значно більшої цінності в майбутньому. Е. Дж. Долан та Д. Ліндсей визначають інвестиції як збільшення обсягу капіталу, що функціонує в економічній системі, тобто збільшення пропозиції виробничих ресурсів [6]. К. Макконелл і С. Брю характеризують інвестиції через призму витрат на виробництво, нагромадження засобів виробництва і збільшення матеріальних запасів [7]. Як бачимо, у цих визначеннях інвестиції розглядаються як спосіб збільшення виробничих ресурсів суспільства.

Інші науковці – С. Мітра та К. Гассен визначають інвестиції як здатність певної суми грошей у даний момент отримати велику суму в майбутньому [8]. Як бачимо, цим визначенням автори наголошують на двох важливих моментах:

- 1) торгівля в даний момент має тяжити до прибутку в майбутньому;
- 2) мета інвестицій полягає в отриманні більшого обсягу коштів у перспективі порівняно зі стартовою сумою капіталу.

Серед Нобелівських лауреатів погляди на інвестиції та інвестування теж різні. Так, О. Бертіль (1977) розглядає інвестиції як засіб від безробіття, дослідник вважає, що інвестиції та заощадження пропорційно залежать від процентної ставки [9].

Дж. Стігліц (2001) вважає, що приріст інвестицій в модернізацію економіки повинен стимулювати економічну активність та створення робочих місць. Внутрішні інвестиції, обсяг яких доцільно збільшити за рахунок високих ставок оподаткування для заможних верств населення, можуть згенерувати фінансовий фонд для задоволення потреб держави в інвестиціях та забезпечення соціального захисту мало захищених верств населення, в тому числі безробітних [10]. Докладно практичне значення інвестицій розглядав Г. Марковіц (1990), який стверджує, що в процесі діяльності інвестор оцінює такі показники, як очікувана дохідність та стандартне відхилення кожного портфеля, і повинен вибрати інвестиційний портфель, що забезпечить максимальну дохідність при прийнятному рівні ризику або мінімальний ризик при заданому рівні очікуваної дохідності [11]. Таким чином, інвестиції повинні мати основний перспективний напрямок – здатність до накопичення, однак при цьому необхідно враховувати такі параметри, як облікова ставка, джерела формування, різного роду ризику тощо.

Як бачимо, у працях відомих світових науковців інвестиції виступають складною економічною категорією, що розглядаються переважно як кошти чи фінансові ресурси, які в майбутньому повинні збільшуватися. Погляди українських та російських вчених та економістів на інвестиції та інвестиційну діяльність здебільшого доповнюють та розширюють розглянуті вище тлумачення. Комплексний підхід властивий поглядам Д. Черваньова та Л. Нейкової, котрі досліджують інвестиції як економічну категорію, що відображає відносини, пов'язані з довгостроковим авансуванням грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в їхні основні та оборотні фонди, а також у науково-технічний розвиток, якісне вдосконалення виробничої бази та освоєння випуску нових видів продукції від моменту авансування до реального відшкодування й одержання прибутку або соціального ефекту [12].

С. Нарішкін вважає, що разом із перспективністю економічних вигід від інвестування необхідно звертати увагу й на базову складову інвестицій. На його

думку, використання іноземного капіталу в якості основної складової інвестиції забезпечить додатковий дохід та підвищить обсяг заощаджень інвестора [13].

У наукових дослідженнях А. Мерзляка наголошено на тому, що інвестиції – це найважливіший засіб забезпечення прогресивних структурних зрушень в економіці, поліпшення якісних показників діяльності на мікро-, мезо- і макрорівнях. Стабілізація і розвиток економіки України значною мірою залежать від того, наскільки ефективною є інвестиційна діяльність [14].

Відзначимо також, що Д. Лук'яненко, Б. Губський, О. Мозговий визначають інвестиції як вкладання капіталу в різні галузі й сфери економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону навколишнього середовища в самій країні та за її межами з метою розвитку виробництва, соціальної сфери, підприємництва, одержання прибутку [15]. Разом з тим, ототожнення інвестицій з капіталом багато провідних фахівців-економістів вважають не зовсім правильним. Зокрема А. Пересада у монографії «Інвестиційний процес в Україні» досліджує відмінності між інвестиціями та капітальними вкладеннями, а саме: інвестиції є значно ширшою категорією ніж довгострокові капіталовкладення, тому що вони можуть здійснюватися в різних формах (фінансові, реальні, інтелектуальні, інноваційні тощо); на відміну від капітальних вкладень, інвестиції реалізуються у високоефективних проектах, результатом яких є прибуток, дохід, дивіденди [16].

Доречно розглянути наукові погляди таких науковців, як В. Грідасов, С. Кривченко, О. Ісаєва, котрі розглядають інвестиції як вкладення капіталу у відтворення основних засобів – як виробничого, так і невиробничого характеру. Разом з тим, інвестиції можуть здійснюватися у приріст оборотних активів, в різні фінансові інструменти і в окремі види нематеріальних активів. Тому капітальні вкладення слід розглядати лише як одну з форм інвестицій, але не як їхній аналог [17].

Досить часто в основі інвестиційного змісту знаходяться майнові та інші види цінностей. Зокрема І. Бланк оцінює інвестиції як кошти, майнові та інтелектуальні цінності держави, юридичних і фізичних осіб, що спрямовуються на створення нових підприємств, реконструкцію й технічне переоснащення діючих, придбання

нерухомості, акцій та інших цінних паперів з метою одержання прибутку [18]. Такі й подібні обґрунтування інвестицій в Україні визначені в Законі України «Про інвестиційну діяльність» [19], де під інвестиціями розуміються усі види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток або досягається соціальний ефект. О. Воробйова в монографії «Інвестиційно-інноваційна діяльність на національному і регіональному рівнях» характеризує законодавче визначення інвестицій з тих позицій, що це поняття враховує динамізм та розкриває взаємозв'язок інвестицій, а також визначає широку класифікацію інвестицій та об'єктів інвестиційної діяльності, однак залишаються неточності в розумінні майнових та інтелектуальних цінностей [20]. Законодавство Російської Федерації розглядає інвестиції як грошові кошти, цінні папери, інше майно, у тому числі майнові права, інші права, що мають грошову оцінку, вкладаються в об'єкти підприємницької і (або) іншої діяльності в цілях отримання прибутку і (або) досягнення іншого корисного ефекту [21]. В нормативно правових актах Європейського Союзу, зокрема в Доповіді про вклад торгівлі в стратегічний розвиток ЄС, інвестиції розглядаються як засадничі фактори економічного розвитку, які виступають ключовими інструментами підтримання та подальшого підвищення рівня конкурентоспроможності економіки [22]. Такий підхід повинен враховувати також можливості отримання економічних вигід для країни, в яку надходять іноземні інвестиції. Дж. Маркузен та А. Венаблс резюмують, що стабільність інвестиційного розвитку в Європі полягає в простих принципах функціонування інвестицій, націлених здебільшого на примноження початкового капіталу та задоволення потреб інвесторів [23]. Як наслідок, від ефективності освоєння та використання інвестицій перспективними інвесторами залежить соціальний розвиток країни. В Україні соціальний ефект від реалізації інвестицій виступає головним пріоритетом населення та держави, оскільки інвесторів цікавить в першу чергу прибуток.

На нашу думку, більш ґрунтовне визначення інвестицій можна сформулювати як сукупність матеріальних та інтелектуальних цінностей, які задіяні в процесах

фінансово-господарської або іншої діяльності з метою досягнення соціально-економічного ефекту [24].

Інвестиції також можна розглядати як комплексний алгоритм пошуку джерел фінансування, вибору об'єктів інвестування та видів господарської діяльності з метою отримання прибутку для інвестора та підвищення соціально-економічних стандартів для муніципалітетів та держави.

Самі по собі інвестиції не зможуть принести позитивного ефекту без застосування важелів управління інвестиційною діяльністю як на мікро, так і макрорівнях. Для цього необхідна зважена, обґрунтована та комплексна інвестиційна політика з урахуванням сучасних механізмів розвитку світових і національних соціально-економічних процесів.

До трактування сутності політики доцільно підходити парадигмально та з урахуванням того, що в більшості джерел вона визначається як державна наука, мистецтво управління державою.

О. Шайгородський визначає політику з двох позицій:

- 1) теоретична парадигма – система синкретичних уявлень про взаємодію держави з громадянами, з інститутами громадянського суспільства, про цілі та механізми управління суспільними процесами, технологічні та комунікаційні засоби регулювання політичних явищ;
- 2) інституційна парадигма – система відносин різних державних та недержавних інститутів держави, партій, класів, громадських організацій, профспілок тощо та їхня взаємодія [25].

Нобелівський лауреат Р. Коуз (1991) запропонував поширити об'єкт дослідження в економічній політиці не лише на макро-, а й на мікрорівень. Науковець вважав, що метою економічної політики на будь-якому рівні є створення такої ситуації, за якої б люди, ухвалюючи рішення щодо своєї діяльності, вибирали такі варіанти, які забезпечують якомога кращі результати для системи в цілому [26].

М. Вебер доводив, що політика – це прагнення до влади, її завоювання, утримання в різних великих суспільних колективах. Відомий соціолог та економіст розрізняв політику у широкому та вузькому розумінні: у широкому – це політичні

відносини, пов'язані з управлінням окремими сферами суспільного життя, а у вузькому – керівництво політичною організацією, передовсім державою [27]. В «Економічній енциклопедії» за редакцією С. Мочерного під політикою розуміється діяльність класів, соціальних верств, груп та індивідів, пов'язана з визначенням і впливом на устрій державної влади, сутність та форми держави, виконувани нею завдання, а також відносини з іншими класами, націями, країнами з метою реалізації власних потреб та інтересів [28]. Широкий зміст інвестиційної політики розкрито у «Фінансовому словнику» за редакцією А. Загороднього, де дану дефініцію визначено як загальнодержавні принципові рішення та заходи, що визначають напрями використання капітальних вкладень у сферах і галузях економіки з метою забезпечення ефективності та пропорційності її розвитку, усунення міжгалузевих та внутрішньогалузевих диспропорцій, досягнення оптимальних співвідношень між розвитком матеріального виробництва і невиробничої сфери [29].

Крім того в українському законодавстві інвестиційна політика визначена в Господарському кодексі України [30], де вона розглядається як складова економічної політики держави, спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно в галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним. У проекті Закону України «Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки» [31] вказано головні завдання інвестиційної політики, а саме: розвиток державно-приватного партнерства, активізація науково-технічної та інноваційної діяльності в інтересах розвитку національної економіки, спрямування інвестиційних потоків у пріоритетні сектори (агропромисловий, оборонно-промисловий та гірничо-металургійний комплекси, хімічну промисловість, машинобудування), створення та вдосконалення функціонування територій пріоритетного розвитку.

На наш погляд, цей перелік доцільно доповнити такими складниками, як активізація діяльності спеціальних економічних зон, а також інвестиційна підтримка

науково-технічного прогресу в Україні [32]. Відповідно до Постанови Верховної ради України «Про Основні напрями бюджетної політики на 2012 рік», активізувати інвестиційну політику можна шляхом поліпшення фінансового стану підприємств в умовах зміцнення банківської системи та проведення фіскальної політики, спрямованої на зниження податкового навантаження та створення умов для покращення інвестиційного клімату [33]. Також слід відзначити, що в Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) сформовано такі основні напрями реалізації інвестиційної політики, як: реформування амортизаційної системи, удосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності, стимулювання нарощування обсягів заощаджень громадян, підвищення інвестиційної привабливості територій, збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій тощо [34].

У нормативно-правових документах Європейського Союзу інвестиційна політика виступає важливим пріоритетом економічного розвитку і спрямована в першу чергу на освоєння технологій, які не погіршать екологічну ситуацію в регіоні, на покращення бізнес клімату та створення нових підприємницьких бізнес-структур, а також на зниження рівня безробіття та підвищення рівня конкурентоспроможності пріоритетних галузей економіки [35].

Що стосується поглядів українських науковців та фахівців на інвестиційну політику, то слід відзначити, що її сутність, на думку П. Саблука, розкривається через комплекс господарських рішень, що визначають основні напрями капітальних вкладень, заходи щодо їх концентрації на пріоритетних напрямках структурної перебудови економіки [36]. Проте варто враховувати і погляди В. Кириленка, який у монографії «Інвестиційна складова економічної безпеки» інвестиційну політику розглядає комплексно як інструмент реалізації економічної структурної політики держави щодо вирішення поставлених оперативних і стратегічних цілей, містить перелік завдань, необхідних для досягнення цих цілей, визначає механізми реалізації, орієнтується на наявні грошово-кредитні і натурально-речові ресурси [37]. Очевидно, що від реалізації інвестиційної політики залежать темпи соціально-економічного зростання, збалансованість і ефективність народного

господарства. При цьому слід завжди пам'ятати про парадоксальність вичерпності ресурсів, передусім фінансових, тому інвестиційна політика завжди повинна мати цілеспрямований характер.

Важливе значення для розвитку економічних процесів відіграє державна інвестиційна політика, яка за допомогою ефективного регулювання спроможна підвищити дієвість освоєння та використання інноваційних підходів до управління галузями народного господарства.

С. Курило під інвестиційною політикою держави розуміє комплекс цілеспрямованих заходів, проведених державою, зі створення сприятливих умов для всіх суб'єктів господарювання з метою пожвавлення інвестиційної діяльності, піднесення економіки, підвищення ефективності виробництва та вирішення соціальних проблем. Дослідник, що мета інвестиційної політики полягає в реалізації стратегічного плану економічного й соціального розвитку країни, пожвавленні інвестиційної діяльності, спрямованої на покращення сучасної економіки і підвищення ефективності виробництва. Відтак до основних завдань інвестиційної політики автор відносить: вибір і підтримка розвитку окремих галузей господарства; реалізація програми щодо конверсії військово-промислового комплексу; забезпечення конкурентоспроможності сучасної продукції; підтримка розвитку малого і середнього бізнесу; забезпечення збалансованості в розвитку всіх галузей економіки України; реструктуризація вугільної промисловості; реалізація програми житлового будівництва в Україні [38].

Схожий підхід бачимо у наукових поглядах В. Кухаря, який зазначає, що інвестиційна політика держави, будучи обов'язковим складником економічної політики, є системною і цілеспрямованою діяльністю уповноважених державних органів з розробки та реалізації спеціального алгоритму заходів, що базуються на закріпленій у Державній програмі інвестиційного розвитку та узгодженій моделі інвестиційного ринку з метою активізації або гальмування інвестиційних процесів. Зазначений алгоритм заходів формується за допомогою утворення відповідного за змістом нормативно-правового забезпечення інвестиційних відносин, застосування

необхідних засобів їх державного регулювання та прямої участі держави як суб'єкта таких відносин [39].

Відповідно до міркувань А. Музиченка, мета інвестиційної політики полягає в ресурсному забезпеченні позитивних структурних зрушень в економіці і процесів економічного зростання. Головними завданнями інвестиційної політики є: збільшення обсягу інвестиційних ресурсів за рахунок фінансування (кредитні ресурси комерційних банків, кошти приватних та іноземних інвесторів, кредитні лінії, бюджетні та власні кошти); визначення пріоритетних напрямів використання капіталовкладень, в тому числі державних у межах бюджету розвитку; забезпечення ефективного використання капітальних вкладень, удосконалення їх відтворювальної і технологічної структури [40].

Як бачимо, багатогранність державної інвестиційної політики розширює напрямки дослідження її сутності і підкреслює її актуальне значення в сучасних умовах розвитку економічних процесів в економіці України. Саме тому основою інвестиційної політики організації і процедур вибору та реалізації пріоритетів повинна бути орієнтація на кінцеві соціально-економічні результати. У зв'язку з цим її основою повинна бути система цілей, критеріїв їх досягнення і правил прийняття рішень, що пронизує всі рівні організаційної системи, етапи процедур і механізмів.

Розглядаючи проблему управління економічними процесами в державі, відзначимо, що в зарубіжній науковій літературі, зокрема в працях Ф. Кідланда та Е. Прескотта [41], часто розглядаються принципи координації фінансово-економічної політики держави. Координація в економічній політиці держави проявляється переважно в двох режимах: жорсткому та пом'якшеному. Перший, як правило, передбачає інтенсивне регулювання державою соціально-економічних процесів, вектор котрого спрямований від національного рівня до рівня муніципалітетів і далі, тобто пріоритетна роль належить вищим державним органам управління, які в разі невиконання своїх стратегічних завдань застосовують фінансові санкції та штрафи [42]. Другий режим базується на ефективному використанні керівних принципів, спрямованих на досягнення балансу довіри,

політичної стабільності та гнучкості між нижчими ланками управління, а вже потім у всій системі державного управління [43].

На нашу думку, інвестиційна політика України повинна поєднувати згадані вище режими, проте в першу чергу необхідно спрямувати зусилля на забезпечення інвестиційної привабливості регіонів, щоб у випадках порушення балансу ефективного соціально-економічного розвитку територіальних утворень держави застосовувати фінансові санкції, а також інші види штрафів та покарань.

Відповідно до постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні» [44] державна політика у сфері інвестиційної та інноваційної діяльності базується на таких принципах: концентрація та спрямування інвестицій на забезпечення розвитку базових галузей економіки, підвищення продуктивності та технологічного оновлення виробництва; ресурсна збалансованість бізнес-планів інвестиційних та інноваційних проектів; надання державної підтримки реалізації інвестиційних та інноваційних проектів; прозорість та ефективність механізму надання державної підтримки реалізації інвестиційних та інноваційних проектів; безпечність для навколишнього природного середовища, життя і здоров'я людей інвестиційних та інноваційних проектів.

В. Крючкова та Р. Попельнюхов зазначають, що розробка державної інвестиційної політики повинна спиратись на наступні принципи:

- системності – передбачає розробку і забезпечення реалізації механізмів активізації інвестиційної діяльності в рамках загальної стратегії держави.
- наступності – інвестиційної діяльності повинна відбуватись з урахуванням перспектив розвитку галузевої структури економіки.
- ефективності – задає необхідність здійснення заходів державної підтримки економічних структур лише за умови досягнення позитивного економічного ефекту.
- пріоритетності – передбачає відбір інвестиційних проектів за критерієм перспективності та прибутковості при включенні їх до програм державної фінансової підтримки.

- наукової обґрунтованості – формування інвестиційної системи повинно бути науково обґрунтованим та прогнозованим.
- інтегрованості – передбачає визначення та виробництво перспективних продуктів для нових ринків з мінімальною конкуренцією і високим потенціалом [45].

Вважаємо за необхідне зазначити, що цікавою є думка В. Приходько з приводу групування принципів інвестиційної політики в систему, з якої, на наш погляд, важливо акцентувати увагу на наступних:

- принцип комплексної оцінки ефективності капітальних інвестицій;
- принцип початкової свободи у виборі об'єктів інвестування (спочатку інвестор має ширший вибір варіантів вкладення вільних фінансових ресурсів, чим тоді, коли він вже здійснив перший крок);
- принцип адаптаційних витрат, до яких відносять всі витрати, які пов'язані з адаптацією до нового інвестиційного середовища;
- принцип збалансованості ризиків необхідно дотримувати, коли йдеться про особливо ризикові інвестиції, які доцільно фінансувати за рахунок власних засобів, або самофінансування;
- принцип безперервності і динамічності обумовлює потребу коректування інвестиційних проектів під час надходження нових даних про об'єкт інвестування, а також розрахунок оцінки результатів від їх реалізації в динаміці, тобто з урахуванням минулих показників і минулого стану об'єкту;
- принцип варіантності обумовлює необхідність розробки диференційованих варіантів інвестиційних проектів, виходячи з різних варіантів зовнішнього і внутрішнього середовища певної підприємницької структури тощо [46].

Проте, погоджуємося з думкою Т. Майорової, необхідно зробити акцент на таких принципах державної інвестиційної політики: орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України; створення умов для збереження, розвитку й використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери в

розвитку інвестиційної діяльності; здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інвестиційної діяльності; сприяння розвитку інвестиційної інфраструктури; інформаційне забезпечення суб'єктів інвестиційної діяльності; підготовка кадрів у сфері інвестиційної діяльності [47].

Ми вважаємо, що державна інвестиційна політика повинна використовувати принципи стратегічного розвитку економіки України, завдяки чому зможе адаптуватися до рівня інвестиційної політики розвинених країн світу. Тому перелік розглянутих принципів доцільно доповнити такими:

- 1) взаємоузгоджуваність національних і регіональних інвестиційних потреб – інвестиції мають відповідати національним інтересам і враховувати особливості регіонального розвитку;
- 2) підсилення соціально-інфраструктурної орієнтації інвестиційних проектів – інвестиційна політика повинна базуватися на пріоритетах підвищення добробуту суспільства;
- 3) адресність бюджетного інвестування – надавання державних інвестиційних коштів виключно на фінансування визначених цілей, проектів, програм;
- 4) постійний моніторинг та контроль інвестиційних ресурсів.

Таким чином, ми вважаємо, що державну інвестиційну політику слід розглядати як комплекс економічно зважених заходів держави, спрямованих на управління інвестиційними процесами в напрямках удосконалення нормативно-правової бази, стимулювання нарощування інвестиційних ресурсів підприємств і домогосподарств, підвищення інвестиційної привабливості територій, збільшення обсягів інвестування, реалізації узгоджених проектів та програм з цілями, що продукуватимуть отримання прибутку (доходу) та (або) досягнення соціального ефекту. При цьому слід зауважити, що, в першу чергу, держава повинна сконцентрувати зусилля на таких напрямках реалізації інвестиційної політики, які

будуть орієнтуватися на підвищення її ефективності і покращення соціально-економічного розвитку суспільства (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Основні напрями, стратегічна мета та базові цілі державної інвестиційної політики

Джерело: складено автором

Розглянуті напрями державної інвестиційної політики потребують уточнення та узагальнення, а також удосконалення до рівня реалізації інвестиційної діяльності владними інституціями розвинених країн. Вважаємо за необхідне сформулювати сучасні погляди на визначення напрямів інвестиційної політики держави та виокремити пріоритетні заходи їх удосконалення.

1. Формування стабільних законодавчих умов реалізації інвестиційної діяльності. Сьогодні в Україні вже створено сприятливе правове поле для здійснення інвестиційної діяльності. Зокрема, цю сферу регулюють Закони України:

«Про інвестиційну діяльність» [19], «Про режим іноземного інвестування» [48], «Про захист іноземних інвестицій на Україні» [49], «Про інноваційну діяльність» [50], «Про зовнішньоекономічну діяльність» [51], «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [52], «Про цінні папери та фондовий ринок» [53], а також низка наказів, постанов, розпоряджень, листів та інших нормативно-правових документів спеціалізованих організацій та відомств (див. додаток А).

Стабільний розвиток та модернізація інвестиційного законодавства України має полягати у знаходженні унікальної конфігурації поєднання приватних та публічних, короткострокових та стратегічних, комерційних та некомерційних інтересів, що виникають з приводу функціонування інвестиційного ринку і які мотивують учасників інвестиційних відносин до досягнення стратегічних цілей державної інвестиційної політики господарсько-правовими інструментами.

2. Генерування можливостей держави та регіону в напрямку інвестиційного розвитку. Ефективне здійснення інвестиційної політики в контексті реалізації стратегії стабільного економічного зростання можливе при гармонізації інтересів регіонів та країни в цілому. Відтак, розподіл сфери повноважень і відповідальності в здійсненні управління інвестиційно-інноваційними процесами повинен бути чітко визначеним та обґрунтованим. Потрібно також приділити увагу розгляду таких питань, як дослідження сутності регіональної інвестиційної політики та визначення її ролі в посткризовий період розвитку вітчизняної економіки, формуванню сприятливого інвестиційного середовища в регіонах України, а також аналізу обсягу інвестиційних ресурсів у регіони і державу в цілому [54].

На нашу думку, пріоритети державної інвестиційної політики повинні мати регіональний характер, оскільки процеси управління інвестиційним розвитком окремих територіальних утворень простіше організувати, модернізувати, здійснити моніторинг за їх виконанням та вжити необхідних заходів для запобігання певних ризиків. Слід відзначити, що категорія «регіон» у різних джерелах досить часто ототожнюється з областю чи районом. У працях основоположників регіональної економіки «регіон» – це зосередження природних ресурсів і населення, виробництва

та споживання товарів, сфери обслуговування. Регіон не розглядався як суб'єкт економічних відносин, носій особливих економічних інтересів. У сучасних же теоріях регіон досліджується як багатофункціональна та багатоаспектна система. Наприклад, російський науковець І. Арженовський визначає регіон як «виокремлену в процесі суспільного (територіального) розподілу праці частину території країни, що характеризується: спеціалізацією тих чи інших товарів і послуг, спільністю та специфічністю у відношенні до інших територій, характером відтворювального процесу; комплексністю та цілісністю господарства; наявністю органів управління» [55]. У словнику-енциклопедії за редакцією українських фахівців Г. Башнянина та В. Іфтемічука регіон тлумачиться у два способи:

- а) область, район; частина країни, що відрізняється від інших областей сукупністю природних і (чи) таких, що історично склалися, відносно стійких економіко-географічних і інших особливостей, що нерідко сполучаються з особливостями національного складу населення;
- б) група прилеглих країн, що являє собою окремий економіко-географічний, або близький за національним складом і культурою, або однотипний за суспільно-політичним ладом район світу [56].

У Європейському законодавстві регіон визначається як найбільша територіальна одиниця країни з політичним представництвом, що існує безпосередньо під центрально-державним рівнем [57]. Також зауважимо, що відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» регіон визначається як територія Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя» [58].

З урахуванням таких підходів необхідно розглядати регіон як частину території країни, яка характеризується спільними рисами розвитку економічних процесів, що координуються вищими органами управління. Таким чином, Київську область також можна вважати регіоном, оскільки управлінські рішення, зокрема в сфері інвестиційної політики, у її межах приймає Київська обласна рада, а реалізує ці рішення Київська обласна державна адміністрація, яка, відповідно до Конституції України [59] та Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [60], здійснює

виконавчу владу на території області, а також захищає права і законні інтереси громадян та держави, забезпечує комплексний соціально-економічний розвиток території області та реалізацію державної політики у визначених законодавством сферах управління.

Інвестиційна політика міста Києва відповідно до Закону України «Про столицю України – місто-герой Київ» базується на рішеннях Київської міської ради [61] і впроваджується на території столиці України. В даному нормативно-правовому акті також зазначено основи взаємовідносин між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади міста Києва та Київської області (див. додаток Б).

Також слід зазначити, що останнім часом економіка цих регіонів потребує інноваційних підходів до взаємоузгодження та координації дій владних інституцій, в першу чергу міста Києва та Київської області, а також державного апарату управління. Проблемні аспекти в інвестиційній політиці (наприклад, вибір земельних ділянок як об'єкта інвестування) між Києвом та Київською областю повинні вирішуватися з урахуванням світових тенденцій та з метою досягнення високих соціально-економічних показників розвитку.

Тому ми вважаємо, що не раціонально досліджувати показники економічного розвитку Київської області включаючи місто Київ, тому що, відповідно до норм чинного законодавства, ці регіональні утворення є різними адміністративно-територіальними одиницями, а їх система управління здійснюється різними органами управління (місцевого та обласного рівня) проте в рамках державних програм розвитку економіки України.

3. Модернізація виробничого потенціалу України фактично неможлива без великомасштабних інституціональних та організаційно-економічних перетворень. Здійснення структурних зрушень в економіці України передбачає активне репрофілювання багатьох підприємств, формування нових коопераційних зв'язків, що забезпечують можливість реалізації стратегічних науково-технічних програм розвитку виробництва. Це потребує залучення великого обсягу внутрішніх та іноземних інвестицій, передусім до науково-виробничої сфери, що дасть змогу багатьом суб'єктам господарювання мати ефективні інструменти прискорення

розвитку пріоритетних сфер виробничої діяльності. На нашу думку, держава може впливати на зовнішні й внутрішні чинники трансформації конкурентного середовища шляхом проведення адекватної сучасним умовам розвитку інноваційної політики. Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» [50], головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва й реалізації нових видів конкурентноздатної продукції.

О. Бондар розглядає сутність державної інноваційної політики як комплекс заходів щодо розвитку національної інноваційної системи; інструмент реалізації інноваційної моделі розвитку економіки та сталого розвитку країни, а також складову частину загальної політики держави, що має систематично порівнюватися з інноваційною політикою технологічно розвинених країн, створюючи національне мистецтво управління інноваціями [62].

Вважаємо, що доцільно розглядати інноваційну політику системно як діяльність держави, націлену на визначення пріоритетів інноваційного розвитку економіки за допомогою засобів регулювання інноваційної діяльності, способів підтримки впроваджених інновацій та пошуку джерел фінансування для реалізації нових інноваційних продуктів, механізму захисту інтелектуальної власності, концепцій співпраці державних та регіональних владних інституцій з суб'єктами українського та іноземного бізнесу, що здійснюється на умовах пріоритетності національних інтересів у сфері реалізації інноваційних проектів.

4. Реалізація інвестиційних проектів та програм підтримки соціальнозначущих ініціатив. Що стосується сутності такої категорії, як «інвестиційний проект», то слід зауважити, що ця дефініція має багато різних обґрунтувань. Інвестиційний проект як комплексну систему розглядає Г. Васіна, характеризуючи його як процес вкладення грошових коштів у реальне виробництво, представлене у вигляді системи взаємопов'язаних у часі і просторі та об'єднане з ресурсами заходів і дій, що виконуються з метою його реалізації [63]. В більшості випадків мета реалізації

інвестиційного проекту полягає в досягненні прибутку, але при вкладенні фінансових ресурсів в господарську діяльність часто задовольняються і соціальні потреби населення. Г. Тарасюк під інвестиційним проектом розуміє сукупність документів, що характеризують проект від його задуму до досягнення заданих показників ефективності й обсягу, що включають передінвестиційну, інвестиційну, експлуатаційну і ліквідаційну стадії його реалізації [64]. Як бачимо, акцент зроблено на основних фазах реалізації проекту, але потрібно пам'ятати, що кожна фаза, в свою чергу, складається із взаємопов'язаних дій та заходів конкретного спрямування. Зарубіжний підхід до комплексного визначення інвестиційного проекту відображено в інтернет-словнику Business Dictionary [65], де згадану дефініцію розглянуто як довгострокові вкладення коштів (з або без допомоги спонсорів проекту) з моменту реалізації інвестиційних ідей до стадії отримання стабільного доходу. Життєздатний інвестиційний проект спрямований на досягнення прибутку, який забезпечують своєчасна виплата відсотків та загальної інвестованої суми коштів, привабливі умови повернення вкладеного капіталу, а також позитивні та послідовні надходження грошових потоків.

Крім того, кожен конкретний проект, незалежно від напрямку реалізації, має містити таку компонентну базу: проектні матеріали, учасники з покладеними на них функціями, механізм реалізації проекту, а також організаційні, операційні і часові рамки. Вважаємо за необхідне звернути увагу на вимоги щодо проектних матеріалів, оскільки для того, щоб використовувати інформацію при оцінці інвестиційного проекту, вона повинна містити необхідні відомості (див. додаток В).

Відзначимо також, що одним з головних елементів інвестиційного аналізу, інструментом вибору найбільш ефективного проекту із загального списку альтернативних інвестиційних проектів є оцінка ефективності інвестиційних проектів. Найбільш відповідальним етапом при прийнятті рішення щодо реалізації інвестиційних проектів є визначення ефективності інвестицій та фінансової здійсненності інвестиційного проекту. Ефективність інвестиційних проектів – це категорія, яка відображає відповідність проекту цілям, завданням та інтересам його учасників. Загалом економічну ефективність варто розглядати як результативність

економічної діяльності, реалізації економічних програм та заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату [66].

5. Фінансування науково-технічних та технологічних розробок. Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [67], науково-технічна діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. З метою реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, інформатизації, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, забезпечення умов для розвитку інформаційного суспільства було створено Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України [68]. Науково-технічна політика Агентства у найближчій перспективі спрямована на комплексне вирішення таких завдань: концентрація коштів і зусиль на пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки; прискорення процесів створення, впровадження і тиражування прогресивних науково-технічних рішень; стимулювання наукових організацій до виконання конкретних практичних завдань тощо. Необхідно зазначити, що в Україні сформовано комплекс засобів фінансової підтримки науково-технічної діяльності (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Засоби фінансування науково-технічної діяльності

Джерело: складено автором на основі [67], [68]

Слід також пам'ятати, що за умов дотримання законодавчих основ політики фінансування науково-технічної сфери, своєчасного виділення коштів на реалізацію державних цільових програм, а також залучення недержавних інвестицій у наукову галузь рівень розвитку науки і техніки в Україні наблизиться до рівня розвинених країн світу.

6. Підвищення рівня розвитку фінансового сектора. Динамічний розвиток фінансової системи і посилення її впливу на економічні процеси зумовлює необхідність досконалого обґрунтування ролі фінансового сектора в інвестиційній політиці, оскільки високий рівень його розвитку здатний прискорити процес акумулювання коштів та перетворення їх на стратегічно важливі інвестиційні засоби, до того ж розвинений фінансовий сектор виступає запорукою стабільного залучення значних обсягів іноземних інвестицій.

Відомий англійський економіст Дж. М. Кейнс у книзі «Загальна теорія зайнятості, відсотків і грошей» [69] запропонував умовно розділити економіку на фінансовий та реальний сектори. На його думку, фінансовий сектор – це, по суті, ринок грошей. У вигляді ціни на цьому ринку виступає облікова ставка або відсоток, який позичальники сплачують кредиторам. Також на ринку грошей існує попит (залежність обсягу коштів, які позичальники готові позичити, від облікової ставки) та пропозиція (залежність обсягу коштів, які кредитори згодні позичати, від облікової ставки). Основним джерелом пропозиції грошей виступають заощадження, які за допомогою фінансових ринків стають інвестиціями. В інвестиційному словнику «фінансовий сектор» розглядається як мережа фондових фірм, які надають фінансові послуги комерційним і роздрібним клієнтам. Цей сектор включає в себе банки, інвестиційні фонди, страхові компанії та нерухомість [70]. Сутність указанного визначення переважно стосується діяльності фінансових корпорацій провідних країн світу. Проте у найбільш загальному розумінні тлумачення фінансового сектору знаходимо у працях І. Бланка, де цю дефініцію визначено як ринок, де об'єктом купівлі-продажу виступають різноманітні фінансові інструменти та фінансові послуги [71].

Прихильники інституційного підходу у визначенні фінансового сектору, зокрема С. Науменкова та С. Міщенко, розглядають його як складову фінансової системи, що характеризує участь відповідних інституціональних одиниць відповідної адміністративної території у процесах переміщення грошових ресурсів між кредиторами та дебіторами [72]. На думку Ю. Коваленко, сьогодні фінансовий сектор має стати об'єктом стратегічного управління в рамках економічної політики держави і розглядатись як похідна управління економічним розвитком України на довгострокову перспективу [73]. Автором також наголошує, що сьогодні в українській та зарубіжній науці не сформувалися сталі загальноприйняті підходи до класифікації фінансових установ, які формують фінансовий сектор економіки. Це пов'язано з тим, що більшість дослідників просто класифікують основні види фінансових інститутів, які склалися в певних країнах, і довільно об'єднують їх у більшу або меншу кількість груп [74].

Отже, фінансовий сектор – це основа інвестиційного розвитку як держави в цілому, так і окремого її регіону чи суб'єкта господарювання, що займається фінансово-господарською діяльністю на національному та (або) міжнародному фінансовому ринках. Проте, згідно з українським класифікатором інституційних секторів економіки [75], до фінансових корпорацій належить Національний банк України та інші депозитні корпорації, фінансові посередники та допоміжні фінансові організації, страхові компанії та недержавні пенсійні фонди (рис. 1.3).

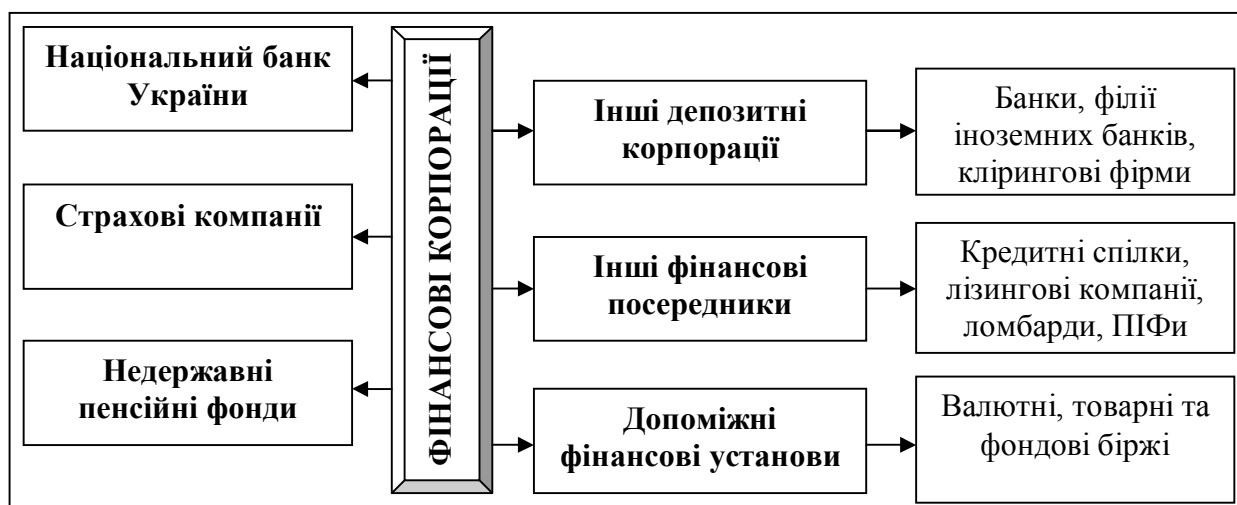

Рис. 1.3. Основні елементи фінансового сектору

Джерело: складено автором на основі [80]

А проте в сучасних умовах основне завдання розбудови національного фінансового сектору полягає у створенні ефективного та конкурентоспроможного фінансового ринку, здатного забезпечувати акумулювання та нарощення заощаджень громадян і бізнесових структур, сприяти їх трансформації в інвестиційні ресурси для реального сектору вітчизняної економіки. Незважаючи на досить високу динаміку формування, фінансовий сектор України поки що не став головним та зручним механізмом реалізації інвестиційних програм держави, суб'єктів підприємницької діяльності та домашніх господарств.

7. Підвищення конкурентоспроможності послуг та продукції. Конкурентоспроможність продукції – це сукупність якісних і кількісних характеристик продукції, що забезпечують її відповідність вимогам ринку в певний період. Підвищення рівня конкурентоспроможності продукції безпосередньо залежить від управління. На думку Г. Сабецької, управління конкурентоспроможністю продукції – це сукупність заходів, що здійснюються в процесі розробки, проектування, виробництва, просування, реалізації та післяпродажного обслуговування продукції з метою створення її привабливості для кінцевого споживача; система цих заходів передбачає збалансований вплив на економічні показники діяльності підприємства відповідно до критерію «прибуток» [76]. Одним із провідних факторів, які формують стійку конкурентну перевагу, автор вважає зацікавленість торгових підприємств у продукції, що виробляє підприємство. Власну ж модель конкурентоспроможності продукції науковець бачить як сукупність трьох складових:

- 1) соціальний аспект задоволення попиту;
- 2) отримання прибутку та вигоди виробником;
- 3) отримання прибутку торговими підприємствами.

Запропонована сукупність факторів є стратегічно зорієнтованою і враховує при розробці або проектуванні продукту, передусім, норми прибутку та ціну виробу, дещо менший акцент мають інші компоненти конкурентоспроможності – якість, асортимент, сервіс, післяпродажне обслуговування тощо.

8. Підтримка розвитку галузей народного господарства. Відповідно до норм Господарського кодексу України [30], держава може надавати дотації суб'єктам господарської діяльності на підтримку виробництва життєво важливих продуктів харчування, на виробництво необхідних лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів, на імпорتنі закупівлі окремих товарів, послуги транспорту, що забезпечують пасажирські перевезення, а також суб'єктам господарювання, що опинилися у критичній соціально-економічній, фінансовій або екологічній ситуації, з метою фінансування капітальних вкладень на необхідному для підтримання їхньої діяльності рівні, на цілі інноваційного розвитку, що дають значний економічний ефект, а також в інших випадках, передбачених чинним законодавством. Відзначимо також, що органи державної влади можуть здійснювати компенсації або доплати сільськогосподарським товаровиробникам за сільськогосподарську продукцію, що реалізується ними державі. Підстави та порядок застосування засобів державної підтримки суб'єктів господарювання визначають законодавчі акти.

9. Мінімізація впливу на екологічну ситуацію та інші. Питання сучасного розвитку України та її регіонів, у тому числі у сфері природокористування, нерозривно пов'язані з підвищенням рівня інвестиційної активності. Інвестиційна політика держави сьогодні виступає одним із дієвих важелів стимулювання природокористування, що призводить до узгодження еколого-економічних інтересів України. Проте в наявних управлінських аспектах мінімізації впливу на екологічну ситуацію за рахунок інвестиційних ресурсів простежується низка суперечностей та неточностей. На думку О. Прокопенко, до основних причин недостатнього інвестиційного забезпечення охорони довкілля та раціонального природокористування належать такі: недосконала законодавча та нормативна база країни у сфері природокористування; недостатня екологічна спрямованість податкової системи країни; неефективна робота контролюючих органів у сфері природокористування; недостатнє фінансування природоохоронних заходів, що призводить до зростання показників забруднення довкілля; великий рівень морального та фізичного зносу основних фондів природоохоронного призначення; низький рівень вітчизняних технологій, висока матеріало- та енергоємність

національного продукту; обмежене використання українськими виробниками світових досягнень у сфері забезпечення охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування [77].

Проте, на наш погляд, вирішення суперечностей (проблем та диспропорцій) державного стимулювання інвестицій у напрямку охорони природного середовища, мінімізації впливу на екологічну ситуацію та раціонального використання природних ресурсів має відбуватися на основі послідовного розроблення та запровадження інноваційних підходів, що базуватимуться на тенденціях позитивної мотивації, з урахуванням регіональних особливостей природокористування, основною метою яких буде заохочення суб'єктів господарювання до екоконструктивної діяльності.

Варто зазначити, що в сучасних умовах розгортання трансформаційних процесів роль інвестиційної політики України набуває важливого значення, зокрема в пріоритетній сфері покращення інвестиційної привабливості територіальної одиниці. На думку В. Литвинової, інвестиційна привабливість регіону – це інтегральна характеристика середовища інвестування, яка формується на підставі оцінки інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику, що відображає суб'єктивне сприйняття регіону потенційним інвестором [78]. А. Дука розглядає цю категорію як інтегральну характеристику окремих елементів та об'єктів майбутнього інвестування з позиції перспективності їх подальшого функціонування і розвитку [79]. Т. Кулініч вважає, що інвестиційна привабливість – це характеристика доцільності щодо інвестування в термінах здійснення інвестиційної діяльності з максимальним ефектом за мінімальних витрат [80]. На нашу думку, інвестиційну привабливість регіону в загальному доцільно розглядати як створення належних умов інвестування з метою збільшення обсягу інвестиційних коштів в економіку регіону.

Часто інвестиційну привабливість ототожнюють з інвестиційним кліматом, проте ми вважаємо, що ці категорії відрізняються між собою, оскільки клімат – це передусім сукупність факторів, характерних для певного регіону або місцевості. Він залежить здебільшого від географічного розташування та фізичних властивостей

регіону, які можуть впливати на інвестиційну привабливість регіону. А інвестиційна привабливість – це сукупність факторів, об’єктивних ознак, властивостей, засобів, можливостей економічної системи, що зумовлює потенційний платіжний попит на інвестиції. Іншими словами, інвестиційна привабливість – це сукупність факторів, аналіз та оцінка яких вказує на можливість і доцільність вкладання коштів в той чи інший об’єкт і отримання певного ефекту від здійснення запланованих дій.

Отже, інвестиційний клімат впливає на інвестиційну привабливість, він так само, як інвестиційна активність, інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик, є складником інвестиційної привабливості регіону чи держави. Того ж погляду дотримується І. Сидоренко [81], зазначаючи, що інвестиційний клімат має вплив як на інвестиційну активність, так і на інвестиційний потенціал (рис. 1.4).

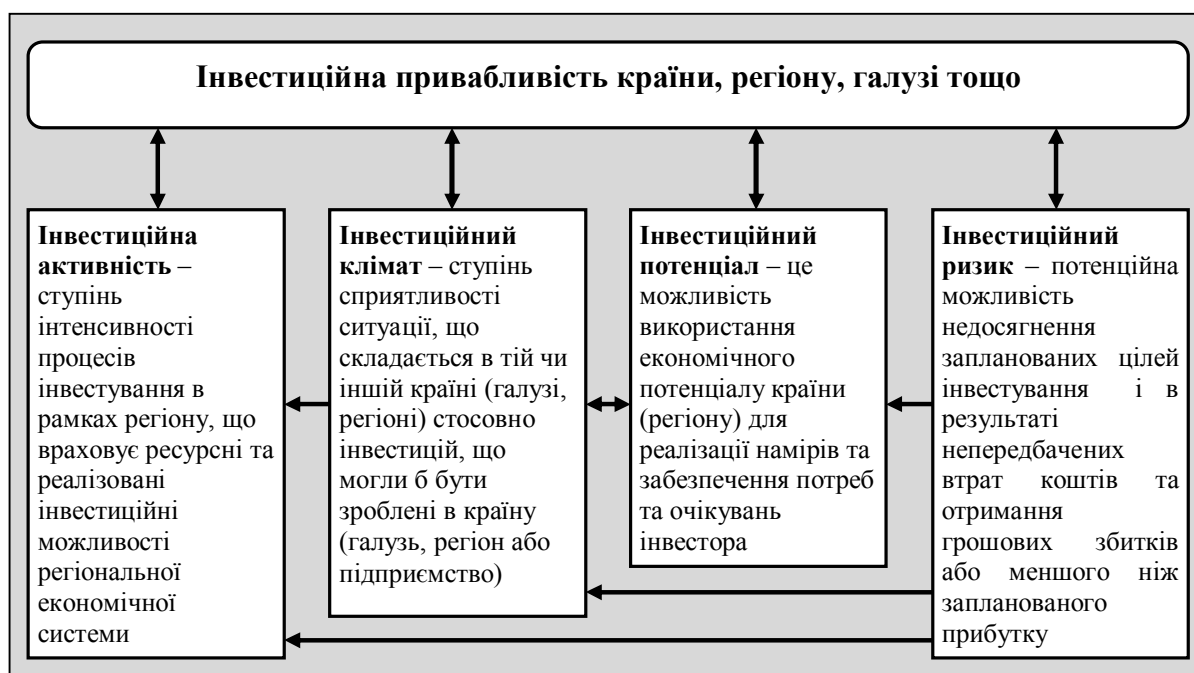

Рис. 1.4. Складові інвестиційної привабливості

Джерело: складено автором на основі [81, 82, 83]

Зауважимо, що І. Ситнік та Ю. Музгіна вважають, що з метою ґрунтовнішого визначення сутності інвестиційного клімату необхідно порівнювати параметри інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику, що характеризують політичну стабільність, дотримання податкового законодавства, незмінність правового законодавства, кадрову стабільність тощо [82].

Аналізуючи наукові погляди М. Сороки [83], можемо констатувати, що комплексний підхід до оцінювання і прогнозування інвестиційної привабливості регіонів варто здійснювати за такими параметрами:

- рівень загального економічного розвитку регіону;
- рівень розвитку інвестиційної інфраструктури;
- демографічна характеристика;
- ступінь розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури;
- рівень безпеки інвестиційної діяльності в сфері законодавства, екології тощо.

Разом із тим, потрібно пам'ятати про вигоди, які запланували отримати учасники інвестиційного процесу, а також про суспільну корисність від здійснених інвестиційних заходів. Безпосередньо основною ціллю вкладення інвестиційних коштів є збільшення їхнього обсягу, отримання прибутку (доходу). Ширше прибуток можна розглядати як гроші або матеріальні цінності, одержувані від підприємства чи якогось роду діяльності, а дохід – як суму, на яку він перевищує витрати. Джерелом доходу є додаткова вартість.

Варто відзначити, що існують певні розбіжності в наукових поглядах щодо доцільності існування мети інвестиційної діяльності як досягнення соціального ефекту. Так, Г. Виноградова стверджує, що встановлення такої мети здійснення інвестиційної діяльності не відповідає економічній сутності самого інвестування, адже основна економічна ознака інвестицій – це їх прибутковість [84]. Аналогічну позицію відстоює і Ю. Шемшученко, котрий вважає, що інвестиція – це не безвідплатна допомога, не позика, а цінності, які вкладаються з метою одержання прибутку [85]. На наш погляд, досягнення соціального ефекту не є самостійною метою інвестування, він виникає завдяки отриманню прибутку [86]. Відзначимо, що в зарубіжній літературі також не виокремлюється досягнення соціального ефекту як мета здійснення інвестицій, оскільки світова наука, як правило, розглядає використання грошей для збільшення в майбутньому їх вартості і отримання прибутку. Соціальний ефект може бути особистим та суспільним. Особистий соціальний ефект досягається при звичайних споживчих відносинах, що не пов'язані з інвестуванням. Суспільний соціальний ефект не має індивідуального характеру і

поширюється на необмежене (чи визначене) коло осіб. Він проявляється у створенні (збереженні) робочих місць, підвищенні ефективності виробництва (сфери послуг), розбудові необхідної інфраструктури, збільшенні надходжень до державного бюджету тощо.

Інвестиційна політика відіграє важливу роль для суспільства, оскільки за допомогою важелів її реалізації в країні можна створити нові робочі місця з високою оплатою праці, освоїти новітні технології управління господарською діяльністю, а також залучити автоматизовану та високорозвинену техніку, інноваційні технології, що своєю чергою покращить виробничі процеси на підприємствах різних галузей. А це закономірно призведе до підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів та держави. До того ж, виробництво продукції та надання послуг за участю іноземних інвестицій є зазвичай дешевшим, якіснішим та забезпечується широким сервісним обслуговуванням. У зв'язку з цим на адміністративно-управлінському рівні України потрібно активізувати діяльність у напрямку ефективнішого впровадження внутрішніх інвестицій. Сьогодні через низький рівень довіри громадян до фінансово-кредитної сфери більшість готівкових коштів залишаються без обігу. Це призводить до того, що реальні інвестиційні ресурси, які можуть покращити економічне зростання як окремого громадянина і держави в цілому залишаються не задіяними в процеси фінансового обігу. У ході використання власних грошових коштів громадян із метою їх накопичення виникає багато бар'єрів та ризиків, які за допомогою зваженої державної політики можна подолати. Тому державі в першу чергу необхідно вжити низку заходів для повернення довіри населення до національної фінансово-кредитної сфери, наприклад шляхом надання гарантій та забезпечення страхування капіталовкладень. Держава повинна бути гарантом для населення й нести відповідальність за довірені населенням кошти разом з фінансовими установами. Стабільність інвестиційного законодавства може виступити вагомим чинником покращення інвестиційної привабливості регіонів та держави, що вельми актуально для економіки України в період поглиблення глобалізаційних процесів у світовій економіці.

1.2. Нормативно-правове та методичне забезпечення державної інвестиційної політики

Складний і суперечливий перебіг ринкових перетворень економіки України свідчить, що динамізм економічного розвитку, зокрема перспектива переходу до інноваційної моделі зростання, безпосередньо пов'язані із новою якістю інвестиційного процесу. Ефективна державна інвестиційна політика в цьому сенсі виступає одним з найпотужніших чинників технічного оновлення та піднесення виробництва, соціально-структурного реформування національної економіки, зростання добробуту населення. Світовий досвід свідчить, що застосування однакових методів державного регулювання інвестиційної діяльності в різних країнах призводило до протилежних наслідків, і, навпаки, застосування різних методів регулювання вело до однакових наслідків у різних країнах. В умовах реформування економіки в Україні мають бути обґрунтовані аспекти державної політики ефективного управління не лише економікою, а й інвестиційною діяльністю, вони повинні поєднувати окремо взяті механізми світового економічного надбання та вітчизняну специфіку.

При значній обмеженості інвестиційних коштів Україна час від часу стикається з проблемою вибору найбільш ефективного варіанта державної інвестиційної політики. При цьому в поле зору українських економістів та політиків потрапляють ті варіанти державної інвестиційної політики, які успішно впроваджуються в інших країнах з перехідною економікою або пропонуються їм із-зовні. Серед останніх привертають увагу підготовлені зарубіжними фахівцями, наприклад для Росії і відомі в економічному середовищі як «японський варіант», «австрійський підхід» і «концепція Міжнародного банку реконструкції та розвитку».

«Японський варіант» виходить з того, що головним завданням інвестиційної політики в країнах з перехідною економікою є вирішення продовольчої проблеми. А тому він і передбачає першочергове інвестування агропромислового комплексу, що дасть можливість вирішити продовольчу проблему, а також сприятиме розвитку галузей, пов'язаних з АПК. Цей варіант широко обговорюють українські аграрії та

їхні прихильники. Таке бачення інвестиційної політики пов'язане, в першу чергу, з наміром підвищити розвиток муніципалітетів (сільських місцевостей), оскільки саме від стану діяльності аграрного сектору залежить рівень розвитку України.

«Австрійський підхід» виходить з того, що головною проблемою в перехідній економіці є високий рівень безробіття, а тому й вважає, що державні інвестиції повинні спрямовуватися головним чином на створення робочих місць у виробничій та невиробничій сферах. Цей варіант також має чимало прихильників в Україні, оскільки сьогодні понад 40% працездатного населення позбавлене можливості працювати і мати заробітки.

В «концепції Міжнародного банку реконструкції та розвитку» на перше місце ставиться фінансування невиробничої сфери при одночасному скороченні інвестицій у виробничу. На думку М. Чумаченко у цієї концепції є чимало прихильників, оскільки розвиток невиробничої сфери в більшій мірі ніж розвиток виробничої сфери сприяє подоланню безробіття. До того ж, в Україні обізнані з тим, що розвинуті країни накопичення фінансових ресурсів для індустріалізації здійснювали за рахунок розвитку легкої промисловості. Остання, як і невиробнича сфера, забезпечує істотний приріст робочих місць і вирішує проблеми зайнятості, про що наголошується в реалізації інвестиційної діяльності в Україні – отримання соціального ефекту [88].

Кожний з названих варіантів, безумовно, заслуговує на особливу увагу, оскільки з певних умов може забезпечити докорінну структурну перебудову національного господарства. Але в чистому вигляді жоден з них не може бути застосований в Україні. Державна інвестиційна політика повинна відштовхуватися від визначення найбільш пріоритетних складових кожної галузі, фінансування яких дасть можливість накопичити ресурси для підвищення рівня функціонування всієї галузі. В Україні вона має здійснюватися відповідно до світових принципів і бути направлена в першу чергу на примноження фінансових ресурсів в економіці країни, оскільки вони забезпечать загартованість економіки від впливу негативних факторів, а обґрунтований розподіл і перерозподіл цих ресурсів може призвести до підвищення соціальних стандартів. На думку В. Гейця, В. Семиноженка та

Б. Кваснюка, ефективна державна інвестиційна політика виступає одним з найпотужніших чинників технічного оновлення та піднесення виробництва, соціально-структурного реформування національної економіки, зростання добробуту населення [89]

Що стосується нормативно-правових основ реалізації інвестиційної політики, то слід зазначити, що в Законі України «Про інвестиційну діяльність» [19] визначено базові парадигми державного регулювання інвестиційної діяльності та сформовано основну його мету – реалізація економічної, науково-технічної і соціальної політики. Управління інвестиційними процесами в Україні визначається показниками економічного і соціального розвитку держави, місцевими і регіональними програмами розвитку економіки, обласними і місцевими бюджетами, передбачуваними в них обсягами державної підтримки та фінансування об'єктів інвестиційної діяльності. Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності.

Аналізуючи законодавчу базу державної інвестиційної діяльності, доцільно зазначити основні аспекти її нормативного спрямування:

- державна гарантія та захист інвестицій – держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів, а також захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій [19];
- відшкодування збитків – інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями, відповідно до законодавства України [48];

- дотримання законодавчих норм – іноземні інвестори мають дотримуватися законодавства України, не завдавати шкоди її державним, соціальним та економічним інтересам [49];
- контроль та ревізія фінансово-господарської діяльності професійних учасників фінансового ринку в напрямку корпоративного управління та здійснення операцій із розміщення й обігу цінних паперів та інших інвестиційних ресурсів [53];
- розгляд спорів – спори між іноземними інвесторами і державою з питань державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями підлягають розгляду в судах України, якщо інше не визначено міжнародними договорами України [48];
- повернення інвестиції – іноземному інвестору в натуральній формі або у валюті інвестування без сплати мита, а також доходів із цих інвестицій у грошовій чи товарній формі в разі припинення інвестиційної діяльності [49];
- майно, що ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємств з іноземними інвестиціями (крім товарів для реалізації або власного споживання), звільняється від обкладення митом [48].

Досліджуючи інформацію з приводу єдиної державної політики у сфері інвестиційної діяльності, яку формує Верховна Рада України, необхідно зазначити що вона визначається шляхом створення законодавчої бази для сфери інвестиційної діяльності, затвердження пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності як окремої загальнодержавної програми або у складі Програми діяльності Кабінету Міністрів України, визначенням обсягу асигнувань для здійснення фінансової підтримки інвестиційної діяльності (в межах Державного бюджету України).

Що стосується Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних й районних рад, вони, відповідно до визначених компетенцій, затверджують регіональні інвестиційні програми, що кредитуються з бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів, а також визначають кошти бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів для фінансової підтримки регіональних інвестиційних програмі [90].

Реалізацію державної політики у сфері інвестиційної діяльності забезпечує Кабінет Міністрів України, а саме:

- готує та подає Верховній Раді України пропозиції щодо пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності як окрему загальнодержавну програму або в рамках Програми діяльності Кабінету Міністрів України, загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;
- здійснює реалізацію пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності;
- сприяє створенню ефективної інфраструктури у сфері інвестиційної діяльності;
- готує та подає Верховній Раді України як складову частину проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік пропозиції щодо обсягів бюджетних коштів для фінансової підтримки виконання інвестиційних проектів;
- затверджує положення про порядок державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інвестиційних проектів;
- інформує Верховну Раду України про виконання інвестиційних проектів, які кредитувалися за кошти Державного бюджету України, і про повернення до бюджету наданих раніше кредитів.

Центральні органи виконавчої влади здійснюють підготовку пропозицій щодо реалізації інвестиційної політики у відповідній галузі економіки, створюють організаційно-економічні механізми підтримки її реалізації [91].

В Україні у 2005-2011 рр. згідно з Указом Президента України «Про утворення Державного агентства України з інвестицій та інновацій» [92], функціонувало Державне агентство України з інвестицій та інновацій, яке у 2010 році відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про Державне агентство з інвестицій та розвитку» [93] було перейменовано на Державне агентство України з інвестицій та розвитку. Проте згідно з Указом Президента України «Про Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України» [94] було затверджено Положення про Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України, відповідно до якого Державне агентство з інвестицій та

управління національними проектами України є правонаступником Державного агентства України з управління національними проектами та Державного агентства України з інвестицій та розвитку.

Таким чином, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України. Держівнестпроект виконує важливі функції в сфері реалізації державної інвестиційної політики (рис. 1.5).

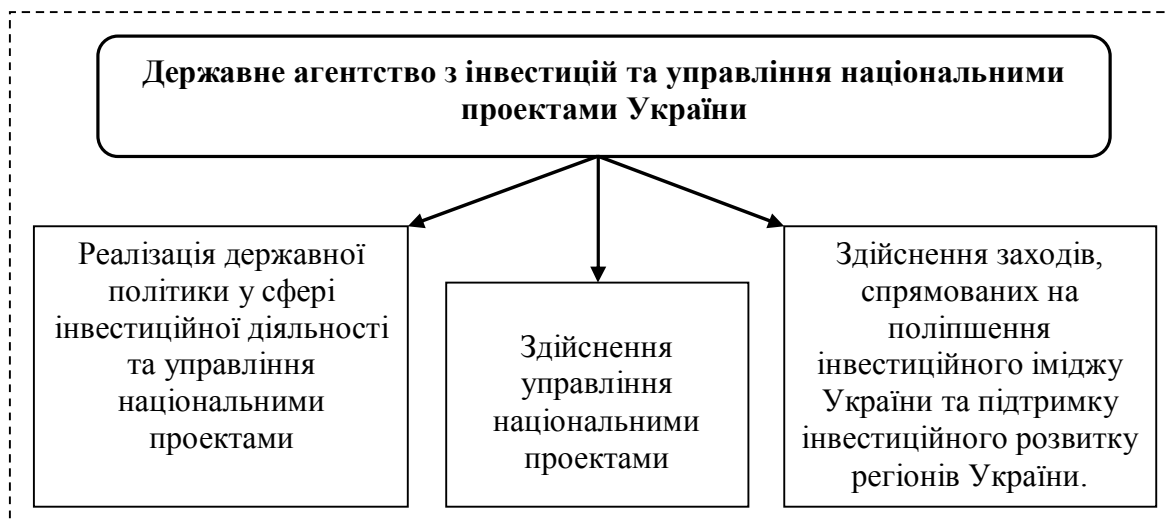

Рис. 1.5. Основні завдання Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України

Джерело: складено автором на основі [94]

Крім того, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України узагальнює практику застосування інвестиційно-інноваційного законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення такого законодавства, організовує в межах своїх повноважень виконання актів законодавства та здійснює контроль за їх реалізацією.

Таким чином, здійснення інвестиційної діяльності передбачає відповідне управління цим процесом на державному та регіональному рівнях. Істотну роль при цьому відіграє кредитна і податкова політика, оскільки ці засоби виступають основними важелями впливу на соціально-економічний розвиток країни та на процеси інвестування. В. Андрущенко, підтримує позицію з приводу того, що держава повинна використовувати податкові важелі та стимули для досягнення пропорційності в структурі виробництва й обміну [95]. Відзначимо, що за

допомогою податкової політики можна регулювати територіальне розміщення продуктивних сил, надаючи податкові пільги та канікули суб'єктам господарювання та певним галузям, які освоюють депресивні регіони. Бюджетні важелі повинні розглядатися як встановлена державою система податків, що практично визначає систему перерозподілу доходів підприємств і громадян країни, що її держава вважає оптимальною для формування прибуткової частини бюджету та збереження у підприємств і підприємців ринкових стимулів до роботи та отримання прибутків. Із бюджетом можна порівняти фінанси наймогутніших корпорацій.

Фіскальна політика може впливати на інвестиції через рівень заощаджень в економіці, оскільки оподаткування здатне змінити частку доходу, що заощаджується, а заощадження, в свою чергу, позитивно корелюють з інвестиціями. Крім того, держава може впливати на стан та розвиток інвестиційної сфери, використовуючи різні форми податкових стимулів, які мають чітку мету – заохочення інвестицій. До таких стимулів можна віднести різні ставки оподаткування, запровадження податкових канікул, надання податкових інвестиційних кредитів тощо. Податкова система має створювати якомога менше цінових викривлень, надаючи можливість ринку самостійно визначати напрями та обсяги нагромадження капіталу в економіці. Ставки оподаткування в Україні знаходяться на рівні інших європейських країн, за винятком єдиного соціального внеску та акцизного податку. Завершення податкової реформи має зосередитися також на розвитку податкового консультування в Україні. Розуміння аспектів податкового законодавства дозволить інвесторам ефективніше працювати в регіонах, що призведе до збільшення обсягів інвестицій та пожвавлення соціально-економічного розвитку регіону. Проте важливо не забувати про амбівалерний ефект від реалізації податкової політики, який може проявлятися не тільки у формі податкової гармонізації, але й у формі податкової лібералізації, своєрідного податкового демпінгу, екстремальним виразом чого є створення офшорних зон [96]. Особливо важливо шляхом відповідної податкової політики стимулювати зростання нагромадження, тобто сприяти капіталізації частини доданої вартості. За допомогою податкової системи можна регулювати також територіальне розміщення

продуктивних сил, надаючи податкові пільги підприємствам і галузям, які освоюють віддалені або відсталі регіони.

Питанням оподаткування сьогодні приділяють значну роль, оскільки з 1 січня 2011 року набули чинності норми Податкового кодексу України [97]. В даному нормативно-правовому акті встановлено законодавчі основи податкової політики в напрямку регулювання відносин, що виникають у сфері справляння податків і зборів. Реформування податкових ставок і підходів до фіскально-регуляторної політики має позитивні (скорочується кількість податків і зборів, що може привести до зниження податкового тиску на економіку), і негативні (необґрунтоване розширення повноважень податкової служби, а також посилення системи оподаткування доходів фізичних осіб) наслідки для функціонування учасників господарських відносин. Разом з тим, у Податковому кодексі України існують норми, спрямовані на стимулювання інвестиційної діяльності:

- встановлено нульову ставку податку на прибуток до 2016 р. для новоутворених суб'єктів господарювання-юридичних осіб, а також підприємств з оборотом до 3 млн. грн та кількістю працівників не більше 20 чоловік;
- закріплено терміном на 10 років звільнення від оподаткування прибутку підприємств галузей легкої промисловості (крім підприємств, які виробляють продукцію на давальницькій сировині) та суб'єктів господарської діяльності від надання готельних послуг, підприємств суднобудівної та літакобудівної промисловості, а також машинобудування для агропромислового комплексу;
- запроваджено систему пільг із податку на прибуток та податку на додану вартість з енергозбереження;
- удосконалено порядок відшкодування податку на додану вартість шляхом запровадження автоматичного відшкодування ПДВ;
- знято обмеження на витрати щодо первинної професійної підготовки працівників безпосередньо на виробництві, навчання, перепідготовку та підвищення професійної кваліфікації фахівців, у тому числі за необхідності в закордонних навчальних закладах.

Відзначимо також, що до групи податкових пільг інноваційно-інвестиційного характеру належать інвестиційний податковий кредит та інвестиційні податкові пільги, що є вагомими стимулами інвестиційної діяльності та використовуються в багатьох країнах. Інвестиційний податковий кредит передбачає зменшення податкового зобов'язання з податку на прибуток на певний відсоток суми коштів, інвестованих у придбання необоротних активів. Цей інструмент поширений у США, Австрії та багатьох інших країнах світу, де його застосування призвело до швидкого оновлення матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання, переозброєння виробництва, модернізації потужностей [98].

У Франції та ФРН законодавство передбачає від 10 і більше видів податкових кредитів. Інвестиційна податкова знижка на інвестиції та витрати в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи передбачає право підприємств на пряме зменшення оподаткованого прибутку на повний або частковий обсяг зазначених витрат компаній [99]. Економічна вигода держави від запровадження такої пільги полягає у стимулюванні інвестиційних вкладень у пріоритетні напрями розвитку.

Перспективи використання інвестиційного податкового кредиту в Україні пов'язані зі стимулюванням інноваційного розвитку економіки та підвищенням соціально-економічного розвитку держави. Тому основним завданням інвестиційної політики слід вважати створення умов для формування нового відтворювального механізму, в рамках якого ринкова конкуренція, підприємницька активність і зацікавленість сприяють природному освоєнню інвестицій та інновацій у сфері виробництва і споживання, а держава за допомогою всіх своїх інструментів, в т.ч. за допомогою інвестиційного податкового кредиту забезпечить необхідні умови.

Зазначимо також, що на інвестиційні умови впливає монетарна політика, яка регулює грошовий обіг і роботу банківської системи, яка, по суті, репродукує збільшення коштів в економічній системі. Virізніють такі основні інструменти грошово-кредитного регулювання:

- норми страхових резервів, які зобов'язані мати комерційні банки, що дозволяє їм відволікати певну частину своїх коштів від активного використання для кредитування та інвестування;

- операції з державними цінними паперами на відкритому ринку;
- облікова ставка Національного банку, за якою він продає кредитні ресурси комерційним банкам, збільшуючи або зменшуючи обсяги кредитних джерел для фінансування інвестицій [100].

Таким чином, грошово-кредитна політика в інвестиційному процесі повинна спрямовуватись на оздоровлення фінансово-економічної системи, зменшення темпів інфляції, підвищення реальних доходів населення, а також створення спеціального фонду для підтримки та спеціалізації національної валюти.

Варто звернути увагу на те, що розвиток ринкових відносин та необхідність розширеного інвестування різних сфер економіки вимагають сьогодні організації адекватної системи захисту від впливу можливих негативних факторів та повернення коштів. Незважаючи на те, що найбільш використовуваними засобами державного управління інвестиційними процесами є монетарна та фіскальна політика, останнім часом регулювання умов інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою інших інструментів (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Основні інструменти державної інвестиційної політики

Джерело: складено автором

Інструменти державної інвестиційної політики необхідно розглядати як засоби, що забезпечують процес виконання державних завдань у сфері регулювання інвестиційної діяльності.

Перелічені інструменти державної інвестиційної політики потребують більш комплексного розкриття, оскільки від уміння їх успішно використовувати залежать обсяги фінансування стратегічних програм та проектів стабільного розвитку економіки регіонів України.

1. Закони і законодавчі акти. Інвестиційне законодавство можна розглядати як сукупність нормативних актів, що регулюють інвестиційні відносини щодо безпосереднього здійснення інвестиційної діяльності, а також керівництва такою діяльністю. Чинна в нашій країні система законодавчого регулювання капіталовкладень побудована на основі публічного права, відповідно до якого відносини між країною-реципієнтом та інвестором встановлюються за допомогою владно-розпорядчих, адміністративних актів держави.

2. Система норм і нормативів. Соціально-економічні норми і нормативи – один із найважливіших засобів державного регулювання інвестиційних процесів та економіки взагалі. Вони є базовим елементом при розробленні територіальних планів, а також при обґрунтуванні плану розвитку країни загалом [101].

3. Обсяги і джерела фінансування. Формування структури джерел фінансування є дуже складним процесом, залежним від потужності кожного джерела в певний період часу, фінансового стану та перспектив розвитку інвесторів, а також кон'юнктури ринку й актуальності інвестиційного проекту в перспективі. Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність», до джерел фінансування інвестиційних проектів належать: власні фінансові ресурси інвестора; позичкові фінансові кошти інвестора; залучені фінансові кошти інвестора; бюджетні інвестиційні асигнування; безоплатні й благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян [19]. Часто до джерел забезпечення фінансовими ресурсами інвестиційних проектів відносяться власні, залучені й позичені засоби фінансування, а також бюджетні асигнування та іноземні інвестиції в формі прямих капіталовкладень.

4. Цінове регулювання та державні гарантії. Ціна і ціноутворення є важливим складовим елементом функціонування ринкового механізму. Ринкові відносини без державного цінового регулювання виявились непридатними для обґрунтування інвестиційної діяльності, в першу чергу сільськогосподарських підприємств. Державне регулювання цін переважно розглядається як один із головних чинників політичної та соціальної стабільності, запорука подальшого економічного розвитку. Методи державного регулювання цін можна поділити на прямі (встановлення фіксованих цін, застосування граничних цін, заморожування цін, декларування зміни цін тощо) та непрямі (застосування граничних нормативів рентабельності, пільгове оподаткування та кредитування, диференціація ставок ввізного мита та ін.) [100]. Також слід відзначити, що ефективне ціноутворення в ринковій економіці є способом забезпечення функціонування підприємств, підвищення рівня соціально-економічного життя населення.

5. Система стандартизації та сертифікації. Запровадження державних стандартів і сертифікатів повинно враховувати визначення єдиних вимог, норм стосовно якості, хімічного складу, фізичних властивостей, ваги, розмірів, кількості тощо. Державні стандарти встановлюються для загального і багаторазового застосування і стосуються не лише інвестиційної діяльності чи її результатів, а й спрямовуються на досягнення оптимального ступеня впорядкованості всіх соціально-економічних процесів. Сертифікація стосується переважно інвестиційних проектів і повинна сприяти підтримці проектів, продукція яких не має аналогів у світі, і проектних рішень, що дають змогу збільшити експортний потенціал країни або створити імпорто-замінюючі товари [102].

6. Бюджетні трансферти, субсидії, дотації. Бюджетне фінансування здійснюється в таких формах, як: кошторисне фінансування, державне фінансування інвестицій, надання дотацій, субвенцій, субсидій. Субсидії використовуються як інструмент інвестиційної політики країни для досягнення цілей підтримки та стимулювання розвитку окремих секторів економіки, збільшення обсягів експорту, досягнення балансу поточного рахунку товарів та послуг, перерозподілу доходів. Субсидії набули значного поширення протягом останніх десятиліть, оскільки в

рамках багатосторонніх та двосторонніх торговельних угод держави добровільно обмежили застосування тарифів для захисту національних виробників [103].

7. Страхування інвестиційних ризиків. Цей інструмент державної інвестиційної політики безпосередньо спрямовується на забезпечення відшкодування матеріального збитку, який може проявитися внаслідок їх настання. Можна різними способами забезпечувати безперервність процесу відтворення та максимальну фінансову стійкість економічних суб'єктів, але, як засвідчує зарубіжний досвід, саме страхування є найбільш ефективним. Практично всі промислово розвинуті країни з ринковою економікою мають спеціальні державні установи, що займаються страхуванням і гарантуванням іноземних інвестицій та експортних кредитів. Найактивніше «захищають» інвестиції своїх транснаціональних фірм США, Японія, Британія, Франція, Канада, Німеччина [104].

Зауважимо, що успішність економічної діяльності в інвестиційно-інноваційній сфері останнім часом дедалі тісніше ставиться у залежність від ступеня залучення фінансових ресурсів саме банківських і небанківських фінансово-кредитних установ до системи фінансового забезпечення відтворювальних процесів [105]. Із цією метою нами буде проведено аналіз діяльності інституційних інвесторів у напрямку поживлення соціально-економічного розвитку регіону та держави в цілому, оскільки від рівня насичення фінансових ресурсів в економіці регіонів України залежить рівень її конкурентоспроможності, соціально-економічного та інвестиційно-інноваційного розвитку.

Також відзначимо, що з метою поживлення соціально-економічних процесів у країні особлива увага з боку державного апарату управління повинна приділятися цій політиці, ліцензуванню, квотуванню та гарантуванню. Л. Рудь вважає, в Україні створено систему державних гарантій захисту іноземних інвестицій, яка передбачає: встановлення правового режиму інвестиційної діяльності; гарантії у разі зміни законодавства; гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб; компенсацію і відшкодування збитків іноземним інвесторам; гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу прибутків, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій [106].

Проте через постійні зміни в законодавстві знижується рівень надійності гарантій захисту іноземних інвесторів. У зв'язку з цим, важливе значення має забезпечення структурної перебудови економіки, мобілізація всіх джерел інвестиційних ресурсів та їх ефективне використання. Особливу увагу потрібно приділяти стимулюванню виробничої сфери, забезпеченню сталого зростання внутрішнього валового продукту, створенню умов нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів.

Таким чином, успіх державної інвестиційної політики залежить від обґрунтованих з погляду доцільності, чітко сформованих правових та організаційно-технічних заходів держави, які базуються на пріоритетах її розвитку (рис. 1.7).

Рис. 1.7. Основні пріоритети державної інвестиційної політики

Джерело: складено автором

Усвідомлення важливості підвищення дієвості інвестиційної політики в Україні, дозволяє сформулювати головне завдання на короткострокову перспективу: удосконалення необхідної правової та організаційної бази для підвищення ефективності механізмів забезпечення стабільного інвестиційного розвитку та формування основи збереження і підвищення конкурентоспроможності української економіки. Для цього необхідно здійснити низку першочергових заходів із

формування єдиних стратегічних цілей та послідовності економічних реформ, забезпечення незмінності та гарантованості захисту прав і свобод інвестора.

Відзначимо, що на законодавчому рівні сьогодні впроваджуються соціально важливі урядові стратегії та програми економічного розвитку держави та регіонів, досконала реалізація яких спроможна підвищити рівень інвестиційної привабливості та забезпечити інноваційний розвиток національної економіки, що має позитивно відобразитися на підвищенні показників суспільного добробуту.

Так, реалізація Національної стратегії розвитку «Україна: 2015» [107] передбачає перехід від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку. Відповідно до зазначеної стратегії необхідно вирішувати проблеми відставання національної економіки від світового розвитку в сфері освоєння технологічних укладів. Інвестиційні вкладення, що визначають напрямки розвитку на майбутні десятиліття, масово спрямовуються в технології нижчого, третього укладу – 75%, тоді як у галузі 6-го укладу надходить лише 0,5% інвестицій. виправити ситуацію можна шляхом використання ще не реалізованих можливостей 3-го і 4-го укладів, інтенсивного розвитку нових 5-го і 6-го укладів. Указана стратегія передбачає повну зміну пріоритетних напрямків інвестиційно-інноваційного розвитку, що вимагає відповідного корегування державної політики зі стимулювання діяльності підприємств.

Відповідно до Стратегії економічного і соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки [108], реалізація державної інвестиційної політики здійснюється за такими напрямками: удосконалення чинної амортизаційної системи; удосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності і забезпечення інституційного захисту прав інвесторів; стимулювання нарощування обсягів заощаджень громадян та збільшення їхнього інвестиційного складника; прискорене утворення і розширення фондового ринку; сприяння розвитку ринку страхових послуг; запровадження економічних стимулів пріоритетного залучення інвестицій у наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність; надання всебічної підтримки створенню промислово-фінансових груп; підвищення інвестиційної привабливості територій тощо.

Також відзначимо, що в Національній доповіді «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави» [109] з метою активізації інвестиційної політики в Україні зосереджено увагу на фінансовому забезпеченні трансформаційних процесів у науково-технологічній сфері, науково-технологічній та інноваційній активності промислових підприємств, високотехнологічному розвитку секторів економіки, управлінні промисловою власністю, особливостях удосконалення інвестиційної політики. Такі принципи доповнюються формуванням середовища партнерства в інвестиційно-інноваційній сфері, про що йдеться в Національній доповіді «Новий курс: реформи в Україні 2010–2015» [110]. Зокрема пропонується використовувати засади публічно-приватного партнерства, яке передбачає:

1. Формування інфраструктури інноваційної економіки шляхом: створення мережі спеціалізованих організацій підтримки інновацій; стимулювання співробітництва бізнесу, університетів та науково-дослідних установ; створення бази даних за результатами впровадження заходів інноваційної політики та самих інновацій; підвищення культури патентування й ліцензування шляхом створення професійних патентних мереж і реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності.
2. Реалізацію сучасних механізмів управління ризиками інвестиційних проектів на засадах державно-приватного партнерства, запровадження державного моніторингу та контролю за реалізацією інвестиційних проектів стратегічного значення.
3. Модернізацію нормативно-правової бази у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку шляхом: прийняття Закону України «Про створення Інвестиційно-інноваційного фонду України», що розширить можливості суб'єктів підприємництва для реалізації інвестиційних проектів через механізми прямого фінансування, кредитування, а також надання державних гарантій; розробки Концепції розвитку державних фінансових інститутів розвитку, яка визначатиме пріоритети їхньої діяльності та критерії ефективності тощо.

Вважаємо за доцільне зазначити, що розвиток регіонів України на сучасному етапі ринкових реформ зіткнувся з низкою об'єктивних і суб'єктивних перешкод, що зумовили його розбалансований, асиметричний та диспропорційний характер. Основою цього стала невизначеність стратегічних пріоритетів регіонального розвитку в кризовий та посткризовий періоди, неготовність регіонів до щораз більшого конкурентного тиску на внутрішньому та зовнішніх ринках у боротьбі за матеріальні, фінансові та людські ресурси, можливість ефективного використання геополітичного розташування регіональних систем та комплексів. Тому з метою активізації регіональної економічної політики, зокрема в сфері стимулювання інвестицій, в Україні розробляються стратегії регіонального розвитку, дієвість яких можна покращити шляхом використання основних постулатів, відображених у Аналітичній доповіді «Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості» [111]. Відповідно до вказаного документа, алгоритм забезпечення ефективності регіонального управління передбачає таку послідовність дій:

1. Встановлення цілей розвитку господарського та соціального комплексу регіону.
2. Усунення суперечностей стратегічних цілей.
3. Визначення способів, механізмів та інструментів досягнення цілей.
4. Встановлення суб'єктів, що забезпечують досягнення цілей.
5. Визначення ефективності регіонального управління.
6. Встановлення меж ефективності управління та етапності у критеріях ефективності.
7. Визначення чинників підвищення ефективності управління.
8. Визначення конкретних напрямків посилення ефективності управління тощо.

Таким чином, ефекти від реалізації інвестиційної політики держави сьогодні досягаються переважно циклічно, що пояснюється нестабільністю правового поля, домінуванням кризових явищ в економіці, неналежним контролем за діяльністю владних інституцій, відповідальних за результативність політики інвестування, проте формуванню стратегічних орієнтирів покращення інвестиційної привабливості регіонів та держави притаманний позитивізм. Очевидно, що в цьому напрямі слід зосередитися на використанні досвіду розвинених країн світу,

наприклад таких, що вже активно освоюють аспекти шостого технологічного укладу. В Україні також гостро стоїть проблема бюджетного фінансування інвестиційних заходів у регіональному розподілі через зосередження державних коштів в галузях декількох розвинених регіонів. Указану ситуацію пропонуємо врегулювати шляхом реалізації пріоритетів комплексної інвестиційної політики держави та регіонів, враховуючи світові тенденції інвестиційної політики.

1.3. Світові тенденції реалізації інвестиційної політики держави та регіону

Обсяги надходження інвестиційних потоків в економіку України безпосередньо залежать від показників інвестиційної привабливості регіонів. Саме тому комплекс заходів із моніторингу інвестиційної привабливості визначається є своєрідним каталізатором забезпечення високої динаміки регіонального розвитку.

Процес інвестування в регіоні має свої особливості, пов'язані зі специфікою джерел інвестування, сукупністю їхніх форм та обмеженістю стадій відтворення в регіональних структурах, саме тому в компетенції регіональних органів влади знаходяться важелі, які зможуть істотно покращити інвестиційний клімат регіону. Привабливість та інвестиційний клімат регіону значною мірою визначаються інвестиційною політикою, що її формує регіональна адміністрація і яка повинна містити комплекс заходів підтримки інвестиційної діяльності та структурних перетворень у виробничій і соціальній сферах, забезпечувати зростання обсягів промислового виробництва. Рівень інвестиційної привабливості характеризується галузевою структурою господарського комплексу, трудовим та ресурсним потенціалами, екологічними факторами, а також інфраструктурним забезпеченням розвитку соціально-економічної сфери тощо. Проте необхідно враховувати і такі властивості ресурсного потенціалу регіонів, як вичерпність та невідновність. Згадані особливості повинні мотивувати органи управління до пошуку інноваційних підходів раціонального використання ресурсів та пріоритетних шляхів їхнього

фінансування. Варто зауважити, що пріоритетна роль щодо даних процесів належить сфері бюджетного інвестування.

О. Кириленко та Б. Малиняк у монографії «Теорія і практика бюджетних інвестицій» звертають увагу на те, що цей інструмент не використовується для придбання цінних паперів із метою їх перепродажу для отримання спекулятивної вигоди, оскільки їм властиві ознаки довгострокових інвестицій. Враховуючи специфіку фінансової діяльності, яка не передбачає створення стабільних залишків оборотних фондів, показники обсягу бюджетних інвестицій відображають вартість виготовлення або придбання тільки основних фондів та не враховують видатки на збільшення величини оборотних активів бюджетного сектору [112].

Відповідно до даних Державної служби статистики України [113], бюджетне фінансування на державному та місцевому рівнях займає в комплексі близько 10% від загального обсягу (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹	2011 ¹
	У фактичних цінах, млн. грн								
Усього	51011	75714	93096	125254	188486	233081	151777	150667	209130
у тому числі за рахунок									
коштів державного бюджету	3570	7945	5077	6846	10458	11576	6687	9479	15599
коштів місцевих бюджетів	2095	3544	3915	5446	7324	9918	4161	4357	6111
власних коштів підприємств та організацій	31306	46685	53424	72337	106520	132138	96019	83997	112989
кредитів банків та інших позик	4196	5735	13740	19406	31182	40451	21581	20611	37436
коштів іноземних інвесторів	2807	2695	4688	4583	6660	7591	6859	3429	6544
коштів населення на будівництво власних квартир	7019	9879	9495	4792	4653	4470
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	1822	2577	3091	5110	8549	11589	5502	16176	15103
інших джерел фінансування	5215	6533	9161	4507	7914	10323	6176	7965	10878
	Відсотків до загального обсягу								
за рахунок									
коштів державного бюджету	7,0	10,5	5,5	5,5	5,6	5,0	4,4	6,3	7,5
коштів місцевих бюджетів	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9	4,2	2,7	2,9	2,9

¹ Без ПДВ

Джерело: складено автором на основі [113]

Як свідчать дані табл. 1.1, у структурі інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування в Україні кошти державного бюджету у 2003-2011 рр. коливаються у загальній сумі всіх джерел від 4,4% до 10,5%, що в середньому становить 6,1%, кошти місцевих бюджетів за цей період – від 2,7% до 4,7%, або у середньому – 3,9%.

Оцінюючи в цілому ситуацію бюджетного інвестування в Україні, можемо зазначити, що сьогодні держава не спроможна комплексно фінансувати розвиток пріоритетних галузей економіки. Це пов'язано, в першу чергу, з потребою значних фінансових ресурсів з метою реалізації державних та регіональних стратегічних програм розвитку економіки. До того ж значних обсягів фінансової підтримки потребують науково-технічні дослідження, які є стимулом інноваційного розвитку держави та економіки в цілому.

На думку Л. Лисяка, низька частка бюджетних інвестицій у загальному обсязі інвестицій за останні роки не дає можливості державі відігравати активну роль у реалізації стратегічних завдань розвитку. Приблизно таку ж низьку частку державних інвестицій мають Вірменія, Киргизія, Азербайджан (до 10%). У Російській Федерації держава інвестує 20%, а у Білорусі – 27% від загального обсягу інвестицій. За оцінкою МВФ, у середньому в розвинених країнах рівень державних інвестицій становить близько 3,7% ВВП, або 15% всього обсягу інвестицій, для країн з високою нормою нагромадження – 26% ВВП (Японія) і нових індустріальних країн Азії – 29% ВВП [114].

Разом із тим, важливо врахувати думки М. Мегера, Б. Крамарчука та С. Реверчука, котрі вважають, що подальший розвиток економіки України потребує розроблення зваженої політики залучення довготермінових прямих іноземних інвестицій у стратегічно важливі галузі економіки [115].

Протягом останніх років іноземні інвестиції в Україну мають тенденцію до зростання. За даними Державної служби статистики України [113], загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІ) в Україну станом на 1 січня 2012 р. становив 49362,3 млн. дол. США, що на 10,4% більше за обсяг інвестицій на початок 2011 р. (табл. 1.2).

**Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку України
(млн. дол. США)**

<i>Рік</i>	<i>Показники на кінець року</i>	<i>Річне надходження ПІІ</i>
2003	6794,4	–
2004	9047,0	2252,6
2005	16890,0	7843,0
2006	21607,3	4717,3
2007	29542,7	7935,4
2008	35616,4	6073,7
2009	40053,0	4436,6
2010	44708,0	4655,0
2011	49362,3	4654,3

Джерело: складено автором на основі [113]

Відзначимо також, що інвестиції надійшли зі 125 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає понад 82% загального обсягу прямих інвестицій в економіку України, у 2011 році увійшли такі, як: Кіпр (12645,5 млн. дол. США), Німеччина (7386,4 млн. дол. США), Нідерланди (4822,8 млн. дол. США), Російська Федерація (3594,5 млн. дол. США), Австрія (3423,1 млн. дол. США), Франція (2230,7 млн. дол. США), Швеція (1744,0 млн. дол. США), Британські Віргінські Острови (1607,0 млн. дол. США) та Сполучені Штати Америки (1043,1 млн. дол. США).

Відзначимо також, що із загального обсягу іноземних інвестицій майже 80% припадає на 10 регіонів – м. Київ, АР Крим, Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Київську, Львівську, Одеську, Полтавську та Черкаську області, з них на м. Київ – 34%. Простежується тенденція високої інвестиційної активності регіонів, загальний рівень розвитку яких є вищим за середній у країні. Недостатніми є показники освоєння інвестицій за рахунок кредитів банків (19,81% від загальноекономічного показника) та за рахунок коштів іноземних інвесторів (18,32%).

Таким чином, особливу увагу слід приділити постійним диспропорціям в географічному розподілі іноземного капіталу. Л. Петкова, провівши аналіз, зазначає, що у 2008 році в столицю України був вкладений кожний четвертий долар

інвестицій (4,2 млрд. дол. США) [117], а, відповідно до результатів нашого дослідження, в 2011 році в м. Київ було вкладено кожен третій долар інвестицій, що свідчить про подальші темпи зосередження інвестицій у м. Києві, тоді як на Київську область і інші області України припадає значно нижчий обсяг інвестиційних ресурсів.

Серед регіонів у 2006-2011 рр. провідні місця за обсягами іноземних інвестицій посідали м. Київ, АР Крим, Дніпропетровська, Харківська, Київська, Донецька, Львівська, Запорізька та Одеська області. Більшість інвесторів приваблює великий внутрішній ринок України. При виборі регіону велике значення для іноземних інвесторів має низка зовнішніх факторів, а саме: географічне положення, історичні зв'язки, розвинена транспортна мережа, сировинний та виробничий потенціал, високий освітній рівень і підприємницька активність населення. В останні роки спостерігається посилення інвестиційної конкурентності між регіонами України за стратегічні вкладення фінансових потоків. Недержавний аналітичний центр «Інститут реформ» [118] провів аналіз рейтингових показників регіонів України. В основі аналізу виступали такі групи показників, як рівень економічного розвитку, ємність внутрішнього ринку, фінансово-економічний стан підприємств, ступінь розвитку кадрового потенціалу рівень інвестиційної активності тощо (див. додаток Д).

Показники оцінки рейтингу в різних регіонах неоднакові та характеризуються певними особливостями. Зокрема, високий економічний розвиток притаманний Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Полтавській, Одеській, Львівській та Харківській областям. Поліпшити розвиток інфраструктури в першу чергу слід у Київській, Рівненській, Черкаській та Чернігівській областях. Фінансовий сектор, як бачимо, не однаково розвинений у різних регіонах країни. Тому розвиток інфраструктури фінансових ринків вимагає об'єднання зусиль держави та професійних учасників цих ринків для забезпечення необхідного ресурсного потенціалу перетворень.

Розглядаючи інвестиційну активність Київської області, слід відзначити, що регіон характеризується переважно сприятливим інвестиційним кліматом. Лише в

1-му кварталі 2011 року приріст прямих іноземних інвестицій в економіку Київської області становив майже 70 млн. дол. США в порівнянні з відповідним періодом 2010 року. Високі показники приросту іноземних інвестицій спостерігаються у м. Києві (193,5 млн. дол. США), АР Крим (156,3 млн. дол. США), Дніпропетровській та Луганській областях – 90,5 млн. дол. США та 71,9 млн. дол. США відповідно (див. додаток Е).

Дослідження розподілу іноземного інвестування показує, що територіальна диференціація залучення прямих іноземних інвестицій в Україну є процес істотний та постійний, зумовлений численними об'єктивними та суб'єктивними факторами. Ця ситуація пояснюється неможливістю міжрегіонального перерозподілу ресурсів із метою підтримки проблемних регіонів, оскільки в державі спостерігається дефіцит відповідних ресурсів. Проблему можна частково вирішити шляхом створення чітко сформованої концепції політики регіонального вирівнювання, формування сприятливого інвестиційного клімату регіону, достатнього нагромадження необхідних ресурсів інвестиційного потенціалу регіону, а головне – необхідно об'єднати зусилля місцевих адміністрацій та державних органів управління в напрямку створення комплексної інвестиційної політики. Однак, процес агрегування управлінських дій для реалізації інвестицій – відносно новий напрям у галузі розвитку фінансово-економічного менеджменту, тому потребує врахування зарубіжного досвіду.

У світовій практиці існує багато способів вирішення проблеми співвідношення зусиль центру та територій у процесі економічного розвитку. Ці способи багато в чому базуються на правовій та економічній моделі, що діє в різних країнах, яка склалася в процесі історичного розвитку. Аналіз таких моделей дозволить визначити, до якого типу розвитку тяжіє національна економіка, і сформулювати рекомендації щодо формування напрямів удосконалення інвестиційної діяльності в кожному регіоні і державі в цілому.

Економічне планування в більшості країн Європи відбувається в рамках однієї з п'яти загальних інституційних моделей: британської, французької, німецької, скандинавської та східноєвропейської, що розрізняються способом політичної

організації (федералізм, унітаризм) і якістю центрально-периферійного домінування. На основі дослідження цих моделей В. Нікітіна встановила декілька механізмів реалізації інвестиційної політики [119], що передбачають різне співвідношення владних повноважень між центральним, регіональним і місцевим управлінням (рис. 1.8).

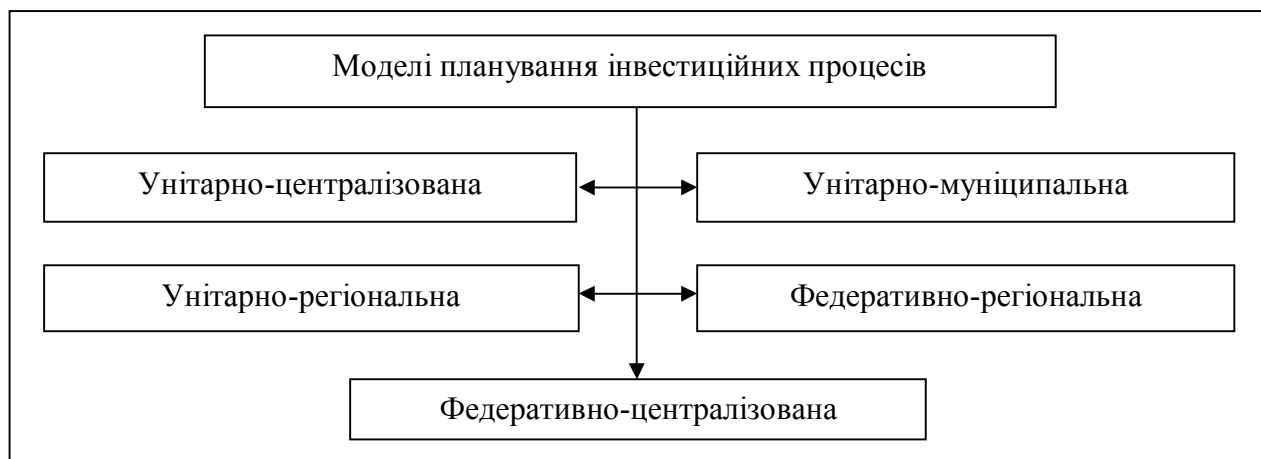

Рис. 1.8. Інституційні моделі планування інвестиційних процесів

Джерело: складено автором на основі [119]

Унітарно-централізована система діє у Великобританії (Англія), Ірландії, Греції, Люксембурзі. Планування та організація інвестиційного процесу в цих країнах відбуваються на основі прийнятого в центрі плану розвитку на кілька років. При цьому стимулювання інвестиційної діяльності на місцях здійснюється за рахунок різних грантів, пільгових процентних ставок по кредитах, заставних гарантій і зниження податкового тиску.

Унітарно-муніципальна модель функціонує в скандинавських країнах (Данії, Швеції, Норвегії, Фінляндії). У цих країнах деталізовані плани розвитку розробляються на національному рівні, а конкретизуються вони і всі значущі управлінські рішення приймаються на рівні муніципалітетів. Головними принципами організації економічного життя в скандинавських країнах є сильне місцеве самоврядування і децентралізоване економічне планування.

Унітарно-регіональна модель характерна для Португалії, Великобританії (Уельс і Шотландія), Франції, Нідерландів, Італії, Іспанії, де центрами планування та організації інвестиційного процесу виступають регіони. На регіональному рівні

здійснюється і стимулювання інвестицій в нематеріальні активи, а також упровадження інновацій шляхом надання грантів, безвідсоткових кредитів тощо.

Федеративно-централізована система управління функціонує, наприклад у Німеччині. В цій країні більшість повноважень щодо прийняття рішень із підтримки інвестицій приймається на рівні держави, а реалізація регіональних та місцевих програм покладається на нижчі рівні управління, зокрема федеративні землі.

До країн із федеративно-регіональною організацією управління належать Австрія, Швейцарія, Бельгія. У цих країнах регіони несуть відповідальність за збір інформації, підготовку планів економічного розвитку. Плани розвитку інвестицій у регіонах повинні відповідати національній стратегії, а також не перешкоджати благополуччю сусідніх регіонів. При цьому національна політика узгоджується з тим, як організований інвестиційний процес на регіональному рівні.

Приклад європейських країн, більшість із яких прагне до децентралізації економічного управління, демонструє ефективність системи, при якій повноваження з організації інвестиційного процесу зосереджені на регіональному рівні. На нашу думку, сутність ефективної регіональної політики полягає в інтегрованій діяльності державних органів управління з приводу покращення показників фінансово-економічного розвитку та забезпечення стабільного соціального ефекту на національному та регіональному рівні за умов мінімального використання ресурсів та збереження збалансованості екологічної ситуації в країні. Регіональні програми спрямовані на реалізацію окремих напрямів розвитку регіону. Джерелом інвестиційних ресурсів у такому разі можуть бути цільові облігаційні позики та, частково, кошти бюджетів. Інвестиційні програми регіонів включають сукупність проектів за всіма напрямками [120].

У Люксембурзі 14 червня 2005 року було підписано Рамкову угоду між Україною та Європейським інвестиційним банком – одним з найбільших офіційних кредиторів у світі. У складі якого діє Європейський інвестиційний фонд, який надає довгострокові гарантії для фінансування трансєвропейських транспортних і комунікаційних мереж, а також енергомереж для розвитку малого та середнього бізнесу. Запропонований країною на розгляд Європейському інвестиційному банку

інвестиційний проект має належати до однієї з його пріоритетних сфер діяльності [121] та збігатися із загальними пріоритетами і завданнями. Основні напрями співпраці, які передбачає в своєму мандаті для України Європейський інвестиційний банк – енергетика й енергозбереження, транспортна інфраструктура – збігаються з основними напрямками інвестування коштів у економіку регіонів України на найближчі роки.

Становлення регіональної інвестиційної політики за кордоном ґрунтовно розглянуто в працях М. Жука. Так, автор вважає, що відмінності у змісті і методах реалізації інвестиційної політики на регіональному рівні в різних країнах зумовлені специфікою культурних традицій, характером розподілу влади в країні, конкретною соціально-економічною ситуацією. Зокрема, у Франції запроваджено пряму допомогу місцевій владі у вигляді премій (премія за зайнятість, створення підприємства тощо), знижок (кредитні знижки і позики, що спрямовуються на стимулювання розвитку традиційних видів виробничої діяльності населення), допомоги і пільг (допомога на придбання нерухомості, освоєння або благоустрій території тощо). Опосередкована допомога реалізується спеціально створеними організаціями, які надають спеціальні послуги. Наприклад, на регіональному рівні діють комітети економічної експансії, що займаються пошуком нових ринків збуту, підприємств, які можуть реалізувати місцеві пріоритети соціально-економічного розвитку, сприяють розповсюдженню нових технологій тощо.

У США діють програми субсидіювання розвитку міст і міських зон підприємництва, аналогічні за суттю запровадженим у Великій Британії. Муніципалітети американських міст створюють корпорації міського розвитку, куди спрямовують субсидії уряду країни і штату. Міська влада є гарантом інвестування фінансових ресурсів, вона випускає спеціальні облігації і надає гарантійні позики.

В Італії для розвитку малого і середнього підприємництва створено спеціальні регіональні організації, завданням яких полягає в організації допомоги місцевій владі у збалансованому розвитку території. Корисним може бути досвід Італії зі створення консорціумів індустріального розвитку, основною функцією яких є координація діяльності товаровиробників усіх форм власності з метою

збалансованого розвитку території. Для реалізації великих інвестиційних проєктів в Італії функціонують парадержавні компанії [122].

У Великій Британії та Північній Британії запроваджено зони підприємництва і програми розвитку міст, мета яких – поєднання інтересів місцевих органів влади і приватних підприємців у створенні сприятливих умов для розширення інвестиційної діяльності, спрямованої на розвиток промисловості, торгівлі, сфери послуг. Цьому сприяє також політика Європейського Союзу, керівництво якого зацікавлене в економічному розвитку не тільки окремих районів чи муніципалітетів, а й загалом усіх країн учасників ЄС. Це підтверджують управлінські дії, застосовані для прямої фінансової підтримки слаборозвинених територіальних утворень [123].

Регіональна інноваційно-інвестиційна політика Німеччини, яка за останні роки є одним з найпотужніших інвесторів в економіку регіонів України, є інтегрованою складовою регіональної політики Європейського Союзу, в інституційних структурах якого створено Комітет у справах регіонів. Варто зауважити, що внаслідок поєднання інтелектуальних, фінансових, матеріальних і технологічних ресурсів у регіонах Німеччини, де сформувався невеликий, але достатньо ефективний промисловий сектор, створено потужні науково-дослідні центри, швидкими темпами формуються високотехнологічні кластери. Формування і підтримка так званої кластерної моделі соціально-економічного та інноваційно-технологічного розвитку є важливим напрямом реалізації регіональної інвестиційно-інноваційної політики Німеччини, як і інших країн Євросоюзу [120]. Все більш широке визнання серед вчених знаходить точка зору, що регіони, на території яких формуються кластери стають лідерами економічного і технологічного розвитку. Кластерна політика як форма і складова регіональної інноваційно-інвестиційної політики все більше використовуються на рівні окремих держав і регіонів ЄС. Теорія і практика створення та функціонування кластерів як центрів інновацій країн Євросоюзу, включаючи і Німеччину, може бути використана в Україні. Кластери, окрім іншого, не лише найбільш оптимальна форма організації виробництва, а й фактор швидкого економічного зростання регіонів, ефективний засіб залучення прямих іноземних інвестицій, чинник технологічної модернізації та структурної перебудови.

Комплексна регіональна економічна політика ЄС останнім часом спрямована переважно на передавання ресурсів із багатих регіонів до бідних. Регіональна політика країн ЄС солідарна та орієнтується на підвищення соціальних стандартів у районах, економічно та соціально неблагополучних у порівнянні із середнім рівнем розвитку. На думку Ф. Бувета, регіональна політика ЄС проявляється не в тому, щоб просто делегувати свої рекомендаційні повноваження в слаборозвинені райони, а використовувати при цьому певний набір інструментів, щоб зміцнити економіку та посилити регіональну конвергенцію [124]. Відомий європейський економіст Б. Спрінгер вважає, що державна політика в тандемі з громадським капіталовкладеннями можуть сформувати більш раціональну та ефективну економічну систему [125]. Залучення готівкових коштів громадян може значно підвищити рівень економічного розвитку України, проте основні труднощі в реалізації такого механізму безпосередньо пов'язані з низьким рівнем довіри українців до грошово-кредитної системи та державного апарату управління.

Разом із тим, з урахуванням основних напрямів покращення регіональної політики ЄС, докладно сформульованих Д. Пугою [126], доцільно зазначити, що пріоритети української регіональної інвестиційної політики повинні враховувати наступні аспекти:

- розширення прогресу (потрібно забезпечити структурну перебудову економіки як депресивного регіону, так і держави в цілому з метою зменшення кількості низько розвинених регіонів);
- підтримка позитивних соціально-економічних перетворень у регіоні;
- сприяння адаптації та модернізації політики, системи освіти, професійної підготовки і працевлаштування.

Варто також розглянути основні умови регіонального співробітництва України та Російської Федерації. Одним із суттєвих напрямів підвищення ефективності економічного співробітництва України і Російської Федерації, важливою передумовою підключення їх господарських комплексів до сучасної моделі світогосподарських відносин є встановлення прямих торговельно-економічних зв'язків між територіальними структурами обох країн і підтримка цих регіональних

взаємин на державному рівні. Основні обсяги російських інвестицій в Україні сконцентровано в регіонах, де активно освоюється енергетика, нафтопереробна промисловість, кольорова і чорна металургія, машинобудування, зв'язок, банківська сфера та фінансова діяльність. Ми погоджуємося з думкою С. Захаріна про те, що перспективи залучення в Україну російських інвестицій задля реалізації довгострокових проектів (перш за все в частині інвестування інноваційної діяльності та технологічного розвитку) в значній мірі залежать від рівня взаєморозуміння між українським та російським урядами [127]. Тому Співробітництво України з російськими організаціями виступає важливим елементом здійснення структурної перебудови економік двох країн, створення привабливого інвестиційного клімату, впровадження кращого досвіду у вітчизняну практику господарювання, залучення та використання російських інноваційних рішень, інтеграції у світові ринки, в тому числі ринки високих технологій.

Високою контрольованістю інвестиційних потоків характеризується й економічна система Японії, яка шляхом стимулювання високого рівня заощаджень контролює обсяг внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Заслуговує на увагу також нова зовнішньоекономічна доктрина Японії «Дуга свободи та процвітання» [128], що по суті, змінила місце України у зовнішньополітичних пріоритетах цієї потужної держави. Двосторонні українсько-японські торговельно-економічні відносини в останні роки розвиваються з постійною позитивною динамікою. Перспективні регіональні інвестиційні українсько-японські проекти відносяться насамперед до галузі транспорту та енергетики, японські інвестори також розглядають можливості організації в Україні виробництва кондиціонерів, збирання вантажівок та виробництво запчастин до них та бізнес у сфері програмного забезпечення. До того ж, податкове законодавство Японії стимулює регіональне інвестування через надання права вирахувати з податку на прибуток 7% розміру інвестицій, котрі забезпечують створення нових матеріалів і електронної техніки.

В загальному, у країнах розвинутої ринкової економіки використовуються різні методи регіонального стимулювання інвестиційних процесів – податкові, амортизаційні, кредитні тощо. Західні країни широко використовують податкові

канікули, податкові інвестиційні відрахування і податкові інвестиційні кредити для стимулювання виробничих капіталовкладень, враховуючи при цьому економічну ситуацію та необхідність розвитку тих або інших регіонів.

Отже, зміни характеру і організації праці зумовлюють зміну сучасної моделі організації національного виробництва. Майстерність регіональної економічної політики полягає в забезпеченні регіону мінімумом ресурсів, необхідних для їх розвитку, за допомогою грамотного використання різних інструментів, а сутність ефективної регіональної політики полягає в інтегрованій діяльності державних органів управління з приводу покращення показників фінансово-економічного розвитку та забезпечення стабільного соціального ефекту на національному та регіональному рівні за умов мінімального використання ресурсів та збереження збалансованості екологічної ситуації в країні. Переконливою є позиція, що стверджує провідну роль процесу становлення та впровадження регіональної інвестиційної політики у формуванні соціально-економічного розвитку регіону.

Варто врахувати той факт, що саме тепер в Україні формується регіональна інвестиційна політика, адекватна умовам ринкової економіки. Щораз більше вона стає політикою самих регіонів, а не лише центру. Без об'єднання зусиль центральних, регіональних, місцевих органів влади, державного й альтернативного секторів економіки важко розраховувати на швидке подолання інвестиційного спаду в країні, на перехід економіки до стадії оживлення, а згодом і піднесення. Державна інвестиційна політика має будуватися з урахуванням регіональних інвестиційних програм. Адже включені до державної програми інвестиції будуть реалізовуватися, а об'єкти будуватимуться в конкретних регіонах на певних територіях, економічні інтереси яких не можна не враховувати. Способами врахування цих інтересів можуть стати: спільне пайове фінансування з державних і регіональних джерел, надання пільгових централізованих інвестиційних кредитів під гарантії місцевих адміністративних банків. На регіональному рівні важливе значення має закріплення фінансової бази інвестиційної діяльності у вигляді довгострокових стабільних нормативів. Доцільно перейти до середньострокових нормативів, розрахованих на 3-

5 років та довгострокових нормативів, розрахованих на 5-9 років, що забезпечувало б високу стабільність фінансів.

На думку О. Юдіна, до причин, що зумовлюють, з одного боку, концентрацію інвестиційних ресурсів та джерел інвестування в одних регіонах, а з іншого – слабкі позиції щодо інвестиційної діяльності та незначну інвестиційну привабливість в інших, належать:

- високий податковий і адміністративний тиск на бізнес, що намагається конкурувати, а не отримувати ренту;
- зниження рівня фондоддачі, інфляція;
- вузькість внутрішнього ринку, викликана розподілом суспільного продукту;
- відсутність практично більшості ринкових інститутів – корпоративного сектора, ринку цінних паперів, ринку землі, ринку нерухомості;
- відтік трудових ресурсів та капіталу з одних місцевостей до інших (в основному великих міст);
- відсутність в органів місцевої влади механізмів складання інвестиційного портрету території;
- нестача оперативної інформації, що призводить до незбалансованих зв'язків між суб'єктами ринку [129].

На нашу думку, слабкі інвестиційні позиції окремих регіонів не дають змогу розширювати виробництво, розбудовувати господарський комплекс території, відповідно не розвивається соціальна сфера. Трансформація економічної системи вимагає нових методичних підходів до інвестиційного процесу, управління інвестиційною діяльністю, організаційних методів побудови економічної політики в регіоні. Територіальні утворення стають основною ланкою управління економічним розвитком, а центром будь-якої системи цілей їх розвитку є поліпшення якості життя населення. У розгорнутому вигляді така система цілей виступає ядром: розвиток регіону як багатофункціональної системи, інтегрованої до національної і світової економіки, що створює сприятливе середовище для життя й економічної активності, а також містить підцілі – підвищення доходів і рівня зайнятості,

покращення загальних умов життя як результат зростання ефективності віддачі ресурсів і бюджетних коштів.

Серйозною перешкодою на шляху інвесторів, що прагнуть прийти на український ринок, є нестача достовірної та якісної інформації про економічні, фінансові та юридичні умови, що визначають привабливість і доцільність інвестувань у ті чи інші господарські сфери. Одним із напрямів вирішення зазначеної проблеми є проведення комплексної рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Це допоможе регіональним органам влади визначитися і сформулювати за найважливішими напрямками (сфери пріоритетного інвестування та джерела інвестування) конкретні заходи щодо підвищення інвестиційної привабливості регіону, а для інвесторів – обрати конкретний регіон. За кордоном зазвичай використовуються рейтингові оцінки інвестиційного середовища та кредитоспроможності авторитетних міжнародних інституцій, які часто є основою вибору тієї чи іншої країни в якості об'єкта капіталовкладень. Відзначимо, що Т. Кулініч у монографії «Інвестиційна привабливість виробничо-господарських структур регіону» пропонує комплексне оцінювання розвитку інвестиційного потенціалу регіону, яке має передбачати і враховувати зміни, що відбуваються з його загальноекономічним, соціальним та інноваційним потенціалом, у його фінансовому та інфраструктурному забезпеченні, а також взаємозв'язки, що існують між пріоритетними видами економічної діяльності регіону у процесі їх функціонування [130]. Виділені головні тенденції розвитку інвестиційного потенціалу регіону мають стати базисом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо регулювання залучення інвестицій у розвиток його господарського комплексу і забезпечення стабільного функціонування сукупності його видів економічної діяльності.

Зрозуміло, що інвестиційна діяльність у регіонах залежить не тільки від рівня економічного розвитку. Її інтенсивність зумовлена і неринковими факторами, впливом окремих елементів громадянського суспільства, зокрема якістю співпраці з місцевою владою. Ф. Клоцвог зазначає, що низька інвестиційна привабливість регіонів України спричинена в тому числі і байдужістю місцевої влади при

залученні інвестицій. Натомість активна роль органів влади у збільшенні інвестиційної привабливості підпорядкованих територій та розподілі ресурсів результативно продукує покращання показників інвестиційної діяльності підпорядкованих територій. Тому головним критерієм, за яким має оцінюватися ефективність діяльності місцевої влади у галузі інвестування, став показник обсягу інвестицій, залучений органом влади. Для досягнення економічної стабілізації в Україні необхідно розв'язати проблеми, пов'язані з управлінням розвитком інвестиційного процесу. Через недосконале державне управління, відсутність серйозних економічних важелів підтримки виробничих та фінансових структур Україна втрачає необхідні їй інвестиційні ресурси на структурну переорієнтацію економіки, інноваційний розвиток національного виробництва [131]. У зв'язку з цим можемо зазначити, що ключовими завданнями оптимізації відносин між державою і регіонами в інвестиційній сфері має бути узгодження інтересів та гармонізація підходів обох сторін до головних напрямів і механізмів побудови цих відносин. Основний акцент у регіональній інвестиційній стратегії необхідно зробити на розвитку тих сфер виробництва, які сприятимуть економічному зростанню регіону, країни в цілому. Необхідно застосувати нові комплексні підходи до довготермінових відносин, які відповідали б сучасним політичним реаліям, а також пріоритетним інтересам нашої держави, пов'язаним з європейською інтеграцією. Державна регіональна політика як складова стратегії економічного та соціального розвитку України спрямована на створення умов для динамічного, збалансованого розвитку територій, усунення основних регіональних диспропорцій.

Очевидно, що вже сьогодні необхідна чітка програма поліпшення інвестиційного розвитку регіонів, яка б визначала пріоритети інвестування на основі врахування економічного ефекту останніх, але не сьогоденного й одноразового, а перспективного і стабільного. Пріоритетним завданням у стратегії інвестиційного розвитку регіонів України має стати політика формування сприятливого інвестиційного клімату регіону. Здійснивши упорядкування відносин між регіональними органами управління та інвесторами на нижчому, обласному рівні,

значно простіше буде покращити інвестиційні процеси на загальнодержавному рівні.

Отже, з метою стабілізації економіки і залучення необхідних інвестицій в Україні необхідно формувати інвестиційну політику, спрямовану насамперед на підвищення інвестиційної привабливості регіонів і поліпшення умов для бізнесу. Саме тому на регіональному рівні слід стимулювати залучення іноземних інвестицій (особливо прямих) у високотехнологічні сфери господарської діяльності та інноваційне підприємництво. Вирішення цього завдання пов'язане з необхідністю подолати системну та структурну кризи в економіці регіонів, зі створенням об'єктивних економічних стимулів для розвитку інноваційної діяльності, з організацією проведення експертної оцінки технологій та досліджень, зі створенням і розвитком регіонального ринку науково-технічних розробок тощо.

Сьогодні Україна потребує розроблення і схвалення нової концепції державної регіональної інвестиційної політики, стратегічними напрямками якої мають бути: консолідація суспільства; підвищення конкурентоспроможності на регіональному рівні; підвищення якості життя; економічна інтеграція регіонів; націоналізація бюджетних відносин; забезпечення екологічної безпеки тощо. Для цього необхідно розробити напрями зміцнення та ефективного розподілу наявних ресурсів в регіонах відповідно до світових орієнтирів, з урахуванням таких принципів: здійснення структурних перетворень у господарському комплексі регіонів на основі запровадження інвестиційно-інноваційної моделі, що враховує особливості цього потенціалу; подальший розвиток підприємництва, насамперед малого та середнього, посилення його конкурентоспроможності; поглиблення економічної інтеграції регіонів на основі максимально ефективного використання їхніх конкурентних переваг та сильних сторін; сприяння всебічному розвитку людського капіталу, поліпшення демографічної ситуації, досягнення продуктивної зайнятості населення, розвитку соціальної інфраструктури; розбудова та модернізація інфраструктури регіонального розвитку для підвищення інвестиційної привабливості регіонів; вдосконалення системи охорони довкілля тощо.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Таким чином, висвітлення теоретичних основ інвестиційної політики держави та її ролі в сучасних умовах розвитку економіки України проводилося нами шляхом з'ясування сутності інвестицій та інвестиційної політики з позицій українського та зарубіжного підходів, дослідження принципів та інструментів державного управління інвестиційною діяльністю в Україні, встановленням організаційно-правових особливостей інвестиційної діяльності на державному та регіональному рівнях з урахуванням світових тенденції її розвитку.

На нашу думку, загальне визначення інвестицій можна сформулювати як сукупність матеріальних та інтелектуальних цінностей, що задіяні в процесах фінансово-господарської або іншої діяльності з метою досягнення соціально-економічного ефекту. Інвестиції також можна розглядати як комплексний алгоритм пошуку джерел фінансування, вибору об'єктів інвестування та видів господарської діяльності з метою отримання прибутку для інвестора та підвищення соціально-економічних стандартів для муніципалітетів та держави.

Важливо також розуміти той факт, що самі по собі інвестиції не можуть принести великого ефекту без застосування важелів управління інвестиційною діяльністю як на мікро-, так і макрорівнях. Для цього необхідна зважена, обґрунтована та комплексна інвестиційна політика з урахуванням сучасних механізмів розвитку світових і національних соціально-економічних процесів.

Вважаємо, що державна інвестиційна політика повинна використовувати принципи стратегічного розвитку економіки України, а також адаптуватися до рівня інвестиційної політики розвинених країн світу. Тому перелік розглянутих принципів державної інвестиційної політики держави доцільно доповнити такими: взаємоузгоджуваність національних та регіональних інвестиційних потреб; соціальний характер розвитку; створення сприятливих умов розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу з метою активізації внутрішнього фінансування інвестиційних проектів; адресність бюджетного фінансування; постійний моніторинг та контроль інвестиційних ресурсів тощо.

Отже, державну інвестиційну політику слід розглядати як політико-економічні відносини, пов'язані з управлінням інвестиційними процесами в напрямках удосконалення нормативно-правової бази, стимулювання нарощування обсягів заощаджень домогосподарств, підвищення інвестиційної привабливості територій, збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій, реалізації обґрунтованих проектів та програм з цілями, що продукуватимуть отримання прибутку (доходу) і (або) досягнення соціального ефекту.

Стабільний розвиток та модернізація інвестиційного законодавства України має полягати у знаходженні унікальної конфігурації поєднання приватних та публічних, короткострокових і стратегічних, комерційних та некомерційних інтересів, що виникають з приводу функціонування інвестиційного сектору і якими мотивуються учасники інвестиційних відносин для досягнення стратегічних цілей державної інвестиційної політики господарсько-правовими інструментами.

Дослідження законодавчих умов державної інвестиційної діяльності показало, що вона ґрунтується на таких тенденціях регулювання та реалізації: державна гарантія та захист інвестицій; відшкодування збитків; дотримання законодавчих норм; контроль та ревізія фінансово-господарської діяльності професійних учасників фінансового ринку в напрямку корпоративного управління та здійснення операцій з розміщення та обігу цінних паперів та інших інвестиційних ресурсів; розгляд спорів; повернення інвестиції тощо.

Незважаючи на те, що найбільш уживаними засобами державного управління інвестиційними процесами є монетарна та фіскальна політика, останнім часом регулювання умов інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою й інших інструментів державної інвестиційної політики: система норм і нормативів, закони і нормативно-правові акти, обсяги і джерела фінансування, цінове регулювання та державні гарантії, система стандартизації та сертифікації, страхування інвестиційних ризиків, бюджетні трансферти, субсидії, дотації тощо.

В Україні також гостро стоїть проблема бюджетного фінансування інвестиційних заходів у регіональному розподілі через зосередження державних коштів у галузях декількох розвинених регіонів, це потрібно врегулювати, в першу

чергу, шляхом реалізації пріоритетів комплексної інвестиційної політики держави та регіонів, а також світових тенденцій інвестиційної політики.

Слід також відзначити, що у світовій практиці існує багато способів успішного вирішення проблеми співвідношення зусиль центру та територій у процесі економічного розвитку. Ці моделі здебільшого виходять із правових та економічних засад, зумовлених історично.

Разом з тим, сьогодні в Україні формується регіональна інвестиційна політика, адекватна умовам ринкової економіки. Щоразу більше вона стає політикою самих регіонів, а не лише центру. Без об'єднання зусиль центральних, регіональних, місцевих органів влади, державного й альтернативного секторів економіки важко розраховувати на швидке подолання інвестиційного спаду в країні, на перехід економіки до стадії оживлення і піднесення.

Таким чином, необхідність у використанні чіткої програми поліпшення інвестиційного розвитку регіонів, яка б визначала пріоритети інвестування на основі врахування їх економічного ефекту, але не сьогоденного й одноразового, а перспективного і стабільного. Пріоритетним завданням у стратегії інвестиційного розвитку регіонів України має стати політика формування сприятливого інвестиційного клімату регіону. Упорядкування відносин між регіональними органами управління та інвесторами на нижчому, обласному рівні, результативніше удосконалюватиме інвестиційні процеси на загальнодержавному рівні. Для цього важливо дослідити інвестиційно-інноваційні особливості розвитку регіону.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

2.1 Аналіз відповідності обсягів та структури інвестицій інвестиційній привабливості регіону

У сучасних умовах господарювання питання інвестиційно-інноваційного розвитку економіки регіону набувають першочергового значення, визначають економічну політику держави, а також виступають основою політичних рішень, що в свою чергу, вимагає відповідних наукових досліджень. Аналіз сутності впливу інвестиційної політики держави на економіку регіону передбачає дослідження основних соціально-економічних показників його розвитку на прикладі Київської області. Вибір зазначеної локації зумовлений тим, що даний регіон, маючи вигідне географічне положення та достатню кількість різних ресурсів, не цілком спроможний зайняти провідні позиції в сфері інвестування внутрішнього і зовнішнього капіталу. Частково це пояснюється тим, що стратегічні інвестиційні рішення передусім приймаються на користь м. Києва і тільки згодом – на користь Київської області.

Своєрідними бар'єрами процесів посилення розвитку економіки регіону можна також вважати: низький рівень інноваційних технологій у більшості виробничих процесів Київської області, корумпованість державного та муніципального апарату управління, нестабільність законодавства на державному та регіональному рівнях, відсутність якісної системи моніторингу виконання інвестиційних проектів та соціальних програм розвитку регіону тощо.

Київська область утворена 27 лютого 1932 р. Розташована у північній центральній частині України в басейні середньої течії р. Дніпро. На сході межує з Чернігівською, Полтавською областями, на південному сході та півдні – з Черкаською, на південному заході – з Вінницькою, на заході – з Житомирською областями, на півночі – з Гомельською областю Республіки Білорусь. За територією

Київська область посідає восьме місце серед областей України (28,1 тис. км²), що становить 4,6% усієї території держави. Кількість наявного населення області на 1 листопада 2012 р. становила 1 718 868 осіб (міського – 1 057 641, сільського – 661 227) [121]. Середня щільність населення – 62 особи на 1 км².

В області 25 районів, 26 міст, у тому числі 12 обласного значення, 30 селищ міського типу, загалом – 1127 населених пунктів. Обласний центр – місто Київ. Область входить до Центрального економічного району [141].

Місце регіону в загальнодержавному територіальному поділі праці визначають провідні галузі господарства області: машинобудування, електроенергетика, легка промисловість, хімічна і нафтохімічна, харчова промисловість та агропромисловий комплекс. Крім цього, в області розвиваються деякі галузі лісової, деревообробної та целюлозно-паперової промисловості, промисловість будівельних матеріалів, борошномельно-круп'яна і комбікормова промисловість.

Із корисних копалин найбільше значення мають запаси будівельних матеріалів, а саме: родовища гранітів, гнейсів, цегельно-черепичної глини, мергелів, будівельних і кварцових пісків. Загалом область недостатньо забезпечена покладами основних корисних копалин.

Клімат Київської області помірно-континентальний, м'який із достатньою вологістю, теплим вологим літом і порівняно м'якою зимою. Середня температура січня -3,5 °С, липня +20,3 °С. Кількість опадів у середньому не перевищує 500-600 мм у рік. Річки належать до басейну Дніпра, що тече в межах області впродовж 246 км. Всього нараховується 177 річок довжиною понад 10 тис. км. Головні притоки Дніпра, що протікають територією області: Прип'ять, Тетерів, Ірпінь, Стугна, Рось, Трубіж, Супій. Усього в Київській області 55 водосховищ (найбільші – Київське та Канівське), 2 383 ставки, що використовуються для водопостачання, риборозведення, зрошування.

Науково-технічний потенціал області формують її наукові установи та організації. Так, у 2010 р. в Київській області нараховувалося 36 організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи, з 2 271 працівників основної діяльності. Чисельність фахівців з науковими ступенями нараховувала 1 355 особи,

із них науковий ступінь доктора наук мали 154, кандидата наук – 1201 особа, для порівняння у 2008 р. чисельність фахівців із науковими ступенями становила 1 294 особи. А вже станом на перше півріччя 2011 р. чисельність виконавців наукових та науково-технічних робіт складала 3 297 осіб, із них: дослідників 1 568; техніків 492; допоміжного персоналу 509; докторів наук 77; кандидатів наук 340. Витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт за перше півріччя 2011 р. склали 85 575,3 тис грн, з них за рахунок бюджету – 67 681,7 тис. Усього у 2010 р. було виконано робіт на суму 209 229,1 тис грн В області діє шість вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, де навчається 29,8 тис. студентів, та 18 закладів I-II рівнів акредитації – з 9,6 тис. студентів [143].

У 2010 р. основним напрямком розвитку інноваційної діяльності було оновлення продукції машинобудування, хімічної та нафтохімічної промисловості, перероблення сільськогосподарської продукції, що дало можливість зберегти конкурентні переваги підприємств області на відповідних товарних ринках. До кінця 2010 р. інноваційно-активними були 54 підприємства, що впровадили 32 нових технологічних процеси, більша частина з яких була спрямована на енергозбереження. Загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції на 2010 р. склав 621 млн. грн

Господарство Київської області характеризується потужним виробничим потенціалом. У загальній вартості основних фондів України у 2010 р. на область припадало 3,7%. У структурі основних виробничих фондів найвагомніше місце належить промисловості – 29,1%, сільському господарству – 17,1%, транспорту і зв'язку – 13,4%, будівництву – 2,3%, торгівлі і громадському харчуванню – 2,6%.

Аналіз економічної ситуації Київської області за останні роки дає підстави стверджувати про наявність тенденцій росту темпів економічного розвитку. Так, індекс промислової продукції області у 2011 р. порівняно з 2010 р. відповідно збільшився з 108,0% до 110,6%, у т.ч. на підприємствах добувної промисловості – 158,3%, переробної – 113,3% [142].

Агропромисловий комплекс Київської області являє собою міжгалузеве територіально-виробниче утворення, що охоплює такі сфери виробництва, як

сільське господарство, харчову і переробну промисловість та сферу виробничого обслуговування основних його галузей [144].

Транспортний комплекс області включає всі види транспорту: залізничний, автомобільний, трубопровідний, річковий та авіаційний. Залізниці з усіх напрямків сходяться до найбільшого залізничного вузла – м. Києва і з'єднують територію Київської області майже з усіма областями України та країнами близького і далекого зарубіжжя. Довжина автомобільних шляхів загального користування в межах Київської області становить 8,4 тис. кілометрів, у тому числі 8,3 тис. із твердим покриттям. Щільність автошляхів загального користування з твердим покриттям складає 289 км² на 1000 км² території. Значення авіаційного транспорту у внутрішньодержавних перевезеннях за останнє десятиріччя значно зменшилось. Найбільшими аеропортами є Бориспіль та Жуляни, яким належить основна роль у міждержавному авіаційному сполученні [142].

Також зауважимо, що станом на 1 грудня 2011 р. на обліку в державній службі зайнятості Київської області перебувало 13,7 тис. громадян, котрі шукали роботу, з них 58,8% – жінки, 46,8% були у віці до 35 років. Із загальної кількості незайнятих громадян 94,2% мали офіційний статус безробітних, із них 74,3% отримували допомогу по безробіттю. У свою чергу, серед незайнятих громадян, які шукали роботу через державну службу зайнятості, 40,6% раніше займали місця робітників, 44,3% – посади службовців, 15,1% становили особи без професії або такі, що займали місця, які не потребують спеціальної підготовки. Кількість зареєстрованих безробітних у цілому по області впродовж листопада 2011 р. збільшилася на 2,2%, в сільській місцевості – на 7,1%, а в міській зменшилася на 0,6% [142].

За повідомленнями підприємств, установ та організацій, кількість вільних робочих місць і вакантних посад упродовж листопада 2011 р. зменшилася на 16,5%, а за останні 12 місяців (відносно листопада 2010 р.) – на 13,6% і на 1 грудня 2011 р. становила 2,9 тис. осіб.

Рівень життя населення Київської області дещо кращий ніж у інших регіонах, середня номінальна заробітна плата в грудні 2011 року склала 3 245 грн і зросла порівняно з відповідним періодом попереднього року на 18,4%. Також зазначимо,

що найвищий показник заробітної плати спостерігався в галузі діяльності транспорту та зв'язку (4 766 грн), а найнижчий – у сфері рибальства та рибництва (1 762 грн). Найнижчий розмір заробітної плати, який не перевищував 63,1% від середнього рівня, спостерігався в Тетіївському, Таращанському і Поліському районах [142].

Київська область є великим медичним центром країни, що нараховує 1 046 лікувально-профілактичних самостійних закладів. Поліклінічні та стаціонарні заклади мають високий рівень спеціалізації, який відповідає потребам населення.

Київщина має вагомий історико-культурний потенціал з тисячолітньою історією. На території області налічується більше шести тисяч нерухомих пам'яток археології, архітектури, історії, садово-паркового мистецтва. Унікальні експонати зберігаються у двох державних заповідниках, 17 державних музеях і 241 музеї на громадських засадах [145].

Зовнішньоекономічна діяльність області пов'язана зі 112 країнами світу, при чому у структурі експорту переважають відносини з країнами СНД, а імпорту товарів та послуг – країни ЄС (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

**Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами і послугами
Київської області у 2009-2011 рр. (млн. дол. США)**

Роки	Усього	Країни СНД	Інші країни	Європа	Країни ЄС	Азія	Африка	Америка	Австралія і Океанія	Інші
Експорт товарів										
2009	1043,3	577,9	465,4	219,1	209,0	160,8	56,6	6,0	0,1	22,8
2010	1301,9	777,9	524,0	237,0	229,1	194,4	42,8	19,2	0,0	30,6
2011	1696,2	954,8	741,4	337,9	325,1	256,0	65,2	21,9	0,0	60,3
Імпорт товарів										
2009	2173,5	458,8	1714,7	1386,4	1322,0	229,7	6,9	90,0	1,5	0,1
2010	3018,1	809,1	2209,0	1738,2	1661,6	347,3	8,9	114,1	0,5	0,0
2011	4260,3	1273,2	2987,1	2295,4	2219,5	444,8	13,9	231,6	1,4	0,0
Експорт послуг										
2009	292,2	22,1	270,1	240,4	236,6	17,7	0,5	10,9	0,5	–
2010	347,0	37,6	309,4	276,7	254,4	17,6	0,9	13,5	0,7	–
2011	468,1	45,0	423,1	370,1	338,0	18,0	0,9	33,8	0,3	–
Імпорт послуг										
2009	149,7	12,7	137,0	78,5	96,3	54,4	0,1	3,9	0,1	–
2010	204,3	9,2	195,1	94,1	132,4	86,6	0,1	14,3	0,0	–
2011	257,8	10,6	247,3	95,7	147,3	132,0	0,1	19,5	0,0	–

Джерело: складено автором на основі [142]

Також зауважимо, що найбільші обсяги експортних поставок здійснюються до Російської Федерації – 38,6% від загального обсягу експорту; Німеччини – 6,7%; Білорусі – 6,0%; Казахстану – 5,0%; Туреччини – 4,4%; Польщі – 3,8%; Молдови – 3,7%; Грузії – 2,4 %; Італії – 2,0%. Основу товарної структури експорту області складають поставки виробів із паперової маси – 21,2%, з каучуку та гуми – 14,2%, жирів та олії – 6,7%, алюмінію і виробів з алюмінію – 5,8%, котлів, машин, апаратів і механічних пристроїв – 5,6%, виробів з вати – 4,9%, деревини та виробів із неї – 4,7% тощо. Експорт товарів здійснює 371 підприємство області до 80 країн світу.

Найбільші імпортні надходження здійснюються з Російської Федерації – 19,0% від загального обсягу імпорту, Німеччини – 13,8%, Франції – 7,9%, Польщі – 7,7%, Китаю – 4,7%, Нідерландів – 4,2%, США – 3,7%, Італії – 3,6%, Фінляндії – 3,1%, Японії – 3,0%. У загальному обсязі імпорту 24,6% становило механічне та електричне обладнання, полімерні матеріали, пластмаси та каучук – 10,8%, папір і картон – 8,8%, фармацевтична продукція – 8,0%, наземні транспортні засоби (крім залізничних) – 6,1%, текстиль та вироби з текстилю – 4,7% та ін. Імпорт здійснюють 775 підприємств зі 101 країни світу [142].

Ефективність інвестиційної політики держави та регіону у досліджуваному регіоні безпосередньо залежить від рівня освоєння капітальних інвестицій, оскільки ці показники показують можливості державних та регіональних управлінських структур, а також іноземних та українських організацій, домогосподарств нарощувати інвестиційний потенціал для підвищення соціально-економічного розвитку регіону.

Аналізуючи статистичні матеріали Державної служби статистики в Україні [121], відзначимо, що у 2011 році в загальному було освоєно 259932,3 млн. грн капітальних інвестицій, що на 37,5% більше ніж у попередньому році. Найбільший показник спостерігався в м. Києві (18,2%), Донецькій (10,5%), Дніпропетровській (8,6%) та Київській (7,4%) областях (рис. 2.1).

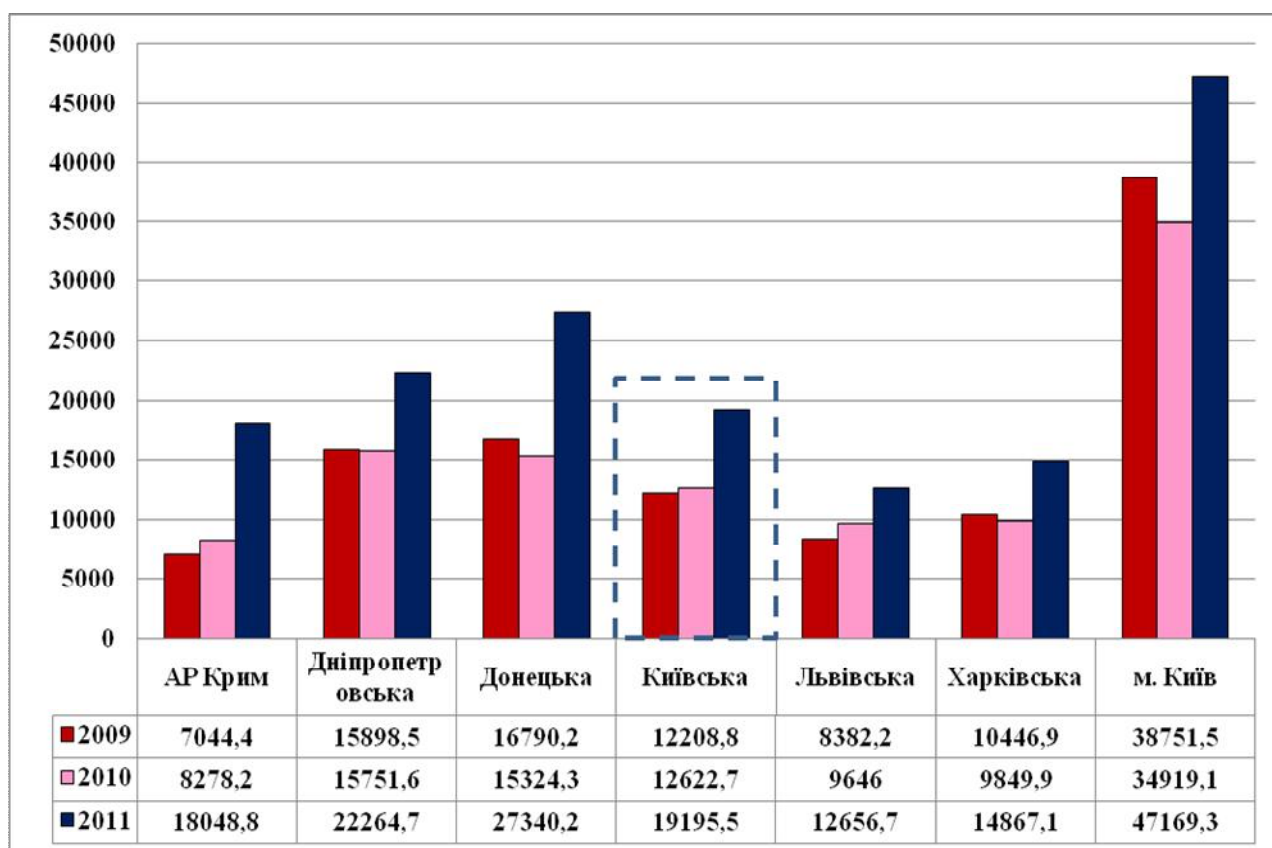

Рис. 2.1. Динаміка капітальних інвестицій у розвинені регіони України в 2009-2011 рр. (млн. грн)

Джерело: складено автором на основі [121]

Як видно з рисунку 2.1, Київська область має гарні показники і посідає 3 позицію в рейтингу капітальних інвестицій у регіони України серед областей. Значна їхня частка зосереджена в м. Києві. Варто підкреслити, що територіально м. Київ слугує своєрідним бар'єром на шляху пошкваллення інвестиційної активності в Київській області, це пояснюється потужним індустріальним розвитком столиці України, високим рівнем цінової політики та можливістю для інвесторів здобути більші прибутки, незважаючи на те, що інвестиційні проекти в м. Києві переважно зорієнтовані на короткочасну перспективу.

Очевидно, що для залучення інвестиційних коштів у Київський регіон необхідно акцентувати увагу на його конкурентних перевагах. Наприклад, вигідне географічне розташування столиці України, що може стати для інвестора стимулом для зниження витрат на оренду чи придбання землі, нерухомості, залучення трудових ресурсів, разом із тим необхідно раціонально обчислювати витрати на логістику та інші аспекти управління, що безпосередньо залежать від

територіального розташування тощо. Київська область має й інші переваги, окрім географічного розташування, зокрема ресурсний потенціал, споживчий потенціал, виробничий потенціал тощо. Тому пріоритети інвестиційної політики області повинні бути націлені на максимізацію зусиль із метою стимулювання інвестиційних ресурсів незалежно від різних впливових факторів.

В інших областях України у 2011 році частка капітальних інвестицій у загальному обсязі знаходиться в діапазоні від 0,8% до 4,6% (див. додаток Ж).

Відповідно до інформації Головного управління статистики в Київській області [142], у 2011 році зазнала певних змін структура інвестицій в основний капітал Київської області за джерелами фінансування (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Структура капітальних інвестицій в Київській області за джерелами фінансування

	Освоєно (використано)					
	капітальних інвестицій		у т.ч. інвестицій в основний капітал			
	2011 рік		2010 рік		2011 рік	
	млн. грн	у % до загальної суми	млн. грн	у % до загальної суми	млн. грн	у % до загальної суми
Усього	19196	100	11263	100	15436	100
у т.ч. за рахунок						
коштів державного бюджету	984	5	456	4	890	6
коштів місцевих бюджетів	150	1	112	1	83	1
власних коштів підприємств та організацій	9955	52	4493	40	6624	43
кредитів банків та інших позик	2695	14	889	8	2477	16
коштів іноземних інвесторів	1983	10	1165	10	1976	13
кошти населення на будівництво власних квартир	127	1	167	1	127	1
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	2094	11	2744	24	2093	13
інших джерел фінансування	1208	6	1236	11	1165	7

Джерело: складено автором на основі [142]

Як видно з даної таблиці, основними показниками залишаються власні кошти суб'єктів господарювання, за рахунок яких у 2011 році було освоєно 6 624 млн. грн,

що в 1,47 рази більше в порівнянні з 2010 роком. Асигнування з державного бюджету збільшилися майже вдвічі і склали 6% загального обсягу інвестицій в основний капітал, що не можна сказати про кошти місцевих бюджетів, які в загальному обсязі інвестицій в основний капітал незмінно становлять майже 1% у 2010 та 2011 роках. Така ситуація зумовлена високою зацікавленістю інвесторів у вкладенні коштів у розвиток власного бізнесу або використання в першу чергу короткотермінових інвестиційних програм та проектів. Бюджетні кошти у зв'язку з частим домінуванням дефіцитних явищ мають вичерпний обсяг, що, в свою чергу, негативно впливає на контрольованість інвестиційних об'єктів області.

Що стосується діяльності районів Київської області в напрямі освоєння капітальних інвестицій, то слід зауважити, що переважно через короткочасний характер, в області не спостерігається стабільного інвестиційного росту (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Інвестиції в основний капітал по районах Київської області (млн. грн)

Райони	2009	2010	2011
Баришівський	126,9	16,6	60,3
Білоцерківський	312,7	91,8	95,9
Богуславський	41,5	13,0	15,1
Бориспільський	836,0	272,6	1398,3
Бородянський	608,5	124,9	91,2
Броварський	1419,3	867,2	780,4
Васильківський	455,8	405,1	338,2
Вишгородський	805,3	466,8	732,5
Володарський	35,6	49,1	57,9
Згурівський	257,2	241,2	109,7
Іванківський	84,5	49,0	38,1
Кагарлицький	237,2	32,6	52,9
К.-Святошинський	3302,8	1371,8	2524,6
Макарівський	1221,2	360,8	196,4
Миронівський	760,8	780,2	93,5
Обухівський	681,7	526,8	542,2
П.-Хмельницький	140,1	119,4	72,1
Поліський	0,2	-	-
Рокитнянський	93,5	47,9	69,8
Сквирський	81,7	103,7	126,6
Ставищенський	33,5	20,9	14,0
Таращанський	8,9	6,2	11,9
Тетіївський	33,3	21,6	32,7
Фастівський	56,6	52,1	34,0
Яготинський	198,0	70,7	50,6

Джерело: складено автором на основі [109]

Як видно з таблиці 2.3, у Київській області існує два райони, де обсяг інвестицій в основний капітал перевищив позначку в 1 млрд. грн (Бориспільський (18,5%) та Києво-Святошинський (33,5%)), проте у 2008 році таких районів було на один більше. Вагомі позиції в залученні інвестицій в основний капітал займають також Броварський (10,4%), Вишгородський (9,7%), Обухівський (7,2%) райони. Несприятлива ситуація простежується у Богуславському, Ставищенському, Таращанському та Поліському районах, де даний показник не перевищує 0,2% від загального обсягу інвестицій в основний капітал Київської області [146].

Нестабільний ефект спостерігається в процесі інвестування в основний капітал регіону на одну особу, помітним залишається той факт, що у 2008 році цей показник збільшився в 1,55 рази в порівнянні з 2007 роком, а потім відбувся різкий спад в 1,48 рази (2009 рік). У 2010-2011 роках цей показник зберігав тенденцію росту (в 1,02 та 1,14 рази відповідно), що в принципі відповідало тенденції поступового росту в загальному по Україні в 2011 році (рис. 2.2).

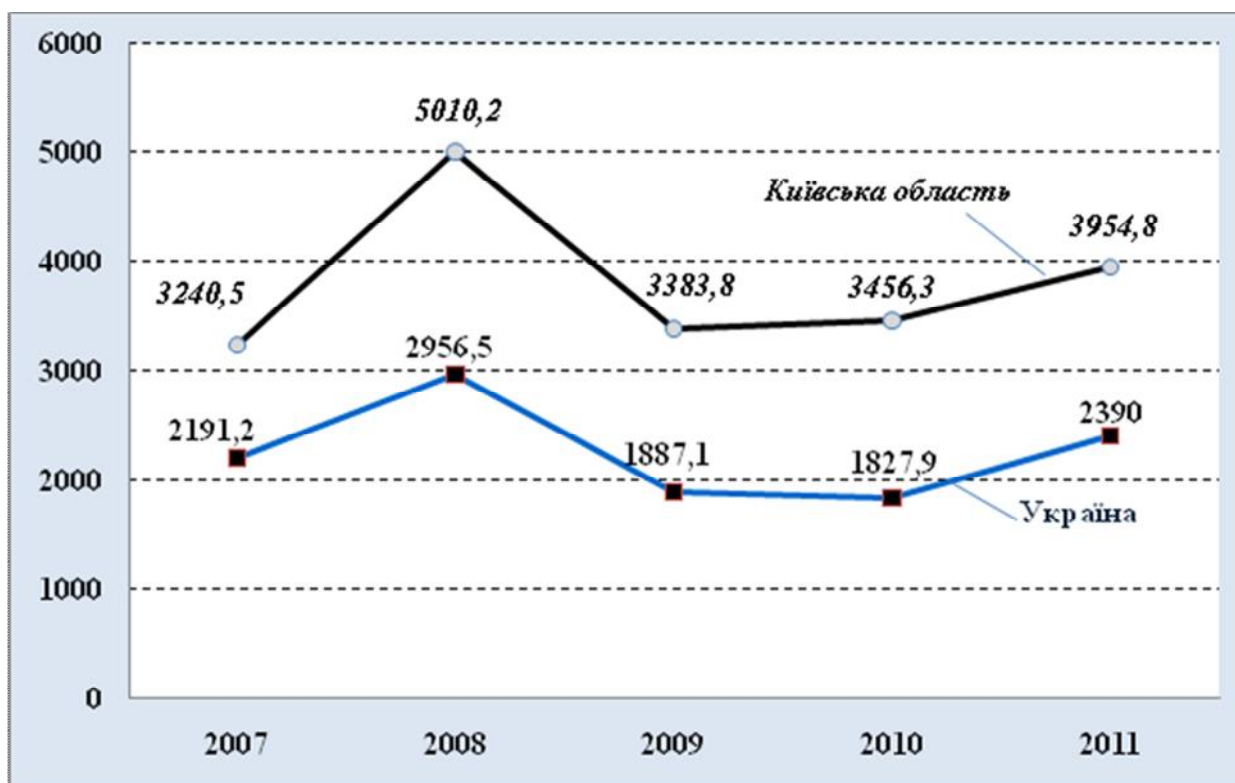

Рис. 2.2. Обсяг інвестицій в основний капітал на одну особу (грн)

Джерело: складено автором на основі [142]

У 2011 році на кожного мешканця Київської області в середньому припадало 3,95 тис. грн інвестицій в основний капітал, проте, щоб досягти рівня розвитку в

2008 року і перевищити його, доцільно збільшити даний показник в 1,3 рази. Позитивним аспектом залишається перевищення даного показника над середнім по Україні. Помітну частку інвестицій в основний капітал було освоєно за рахунок власних коштів підприємств та організацій, що підкреслює позитивний розвиток та фінансовий результат діяльності підприємницького сектору регіону.

Формування механізму залучення інвестицій, по суті, має на меті пошук шляхів фінансування інвестицій і акумуляції інвестиційних ресурсів. Відповідно до Звіту Про виконання державного бюджету за 2011 рік [147], можна констатувати факт відсутності інвестиційних доходів держави, проте інвестиційні видатки з державного бюджету здійснювалися переважно на придбання основного капіталу (видатки загального фонду бюджету становили 5 083,7 млн. грн, що більше за 2010 рік у 2,3 рази, а спеціального – 2 081,6 млн. грн, що в 1,4 рази менше ніж у 2010 році) та капітальні трансферти (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Інвестиційна компонента видаткової частини державного бюджету
України (млн. грн)**

	Загальний фонд		Спеціальний фонд	
	2011	2010	2011	2010
Інвестиційні доходи	0,0	0,0	0,00	0,0
Інвестиційні видатки	20565,9	3640,4	10715,5	17416,8
<i>Придбання основного капіталу</i>	<i>5 083,7</i>	<i>2196,4</i>	<i>2081,5</i>	<i>2993,5</i>
<i>У тому числі:</i>				
Придбання обладнання і предметів довгострокового користування	2154,8	1032,4	1264,2	1189,4
Капітальне будівництво	1289,9	577,1	439,8	918,1
Капітальний ремонт	541,7	275,5	273,3	443,9
Реконструкція та реставрація	1097,3	311,4	104,2	442,1
<i>Створення державних запасів і резервів</i>	<i>200,0</i>	<i>0,00</i>	<i>239,7</i>	<i>567,7</i>
<i>Придбання землі і нематеріальних активів</i>	<i>78,8</i>	<i>107,8</i>	<i>140,1</i>	<i>80,8</i>
<i>Капітальні трансферти</i>	<i>15203,4</i>	<i>1336,2</i>	<i>8254,2</i>	<i>13774,8</i>

Джерело: складено автором на основі [147]

Також слід зазначити, що державна інвестиційна політика України в 2011 році була спрямована на покращення соціального становища в регіонах, зокрема в Київській області. Про це свідчать показники державного фінансування інформатизації та комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів Київської

області (4,4 млн. грн або 4,0% від загального обсягу видатків), видання та придбання підручників (посібників) для учнів та студентів регіону (5,0 млн. грн або 4,2%), придбання шкільних автобусів для перевезення дітей, що проживають у сільській місцевості (3,0 млн. грн або 4,0%), підтримки програм і заходів з імунопрофілактики населення (10,3 млн. грн або 3,8%), а також забезпечення медичних заходів (40,1 млн. грн або 3,5%) тощо. В цьому ж році було введено в експлуатацію на 11,3% менше ніж в попередньому площ житлових будинків (1050 тис. м²) та на 50% менше площ дошкільних закладів (70 тис. м²), проте збільшилася частка введення в експлуатацію площ таких об'єктів соціальної сфери як загальноосвітні навчальні заклади (на 401,3% більше ніж у 2010 році) та амбулаторно-поліклінічні заклади (на 83,3% ніж у попередньому році) [147].

До джерел фінансування регіональних капіталовкладень відносяться місцеві бюджети в частині бюджету розвитку та позики. У рамках чинного законодавства місцевим органам управління надається можливість здійснювати позики для фінансування активів тривалого користування. Так, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено, що рада або за її рішенням інші органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства можуть випускати місцеві позики, цінні папери, отримувати кредити в банківських установах [148]. Проте слід відзначити, що сьогодні інвестиційні можливості регіональних органів влади у фінансуванні регіонального розвитку обмежені. Середній рівень фінансування за рахунок місцевих бюджетів в Україні дорівнює 4-5%, в Київській області 1%. Основна причина – низький рівень дохідної частини бюджетів, що зумовлює брак засобів навіть на поточні й соціальні статті витрат, а також відсутність дієвих механізмів реалізації позик.

Значну роль у забезпеченні інвестиційних надходжень у Київську область відіграють державні та регіональні джерела фінансування інвестицій (позики, фінансування з місцевих та регіональних бюджетів). Бюджетна регіональна політика впливає на інвестиційну ситуацію в області за допомогою встановлення обсягу витрат бюджету розвитку на функціонування виробництва та соціальної сфери.

Аналіз видаткової частини бюджету Київської області у 2010 році [149] свідчить про незначну частку витрат на інвестиційні проекти та капітальні вкладення – 90,9 млн. грн або 3,7% від загального обсягу видатків. Із яких на інвестиційні проекти витрачено 88,3 млн. грн, а на капітальні вкладення відповідно 2,6 млн. грн. Зазначимо, що у 2012 році адміністрацією Київської області було заплановано використати 10,0 млн. грн на інвестиційні проекти [150]. Вважаємо за необхідне розглянути специфіку відрахувань з обласного бюджету на капітальні інвестиції в Російській Федерації. Зокрема, відповідно до Закону Московської області «Про бюджет Московської області на 2010 рік» [151], загальний обсяг видатків у 2010 році становив 243,2 млрд. руб, з яких сума коштів на підтримку інвестування в основний капітал області становила 25,5 млрд. руб, або 10,5%. Даний показник у 3 рази перевищує аналогічні розрахунки за 2010 рік у Київській області. Видаткова частина бюджету Московської області у 2010 році передбачала значний обсяг коштів на підтримку регіональних інвестиційних проектів, у порівнянні з витратною частиною бюджету Київщини у відповідному періоді. Регіональний бюджет не став вагомим джерелом капіталовкладень, оскільки в Київській області, як і в Україні в загальному, спостерігається тенденція дефіциту фінансових ресурсів дохідної частини бюджетів всіх рівнів. Така ситуація зумовлює брак коштів навіть на поточні і соціально захищені статті витрат. Тому збільшення дохідної частини бюджету Київського регіону продукуватиме зростання обсягів фінансових капіталовкладень, що сприятиме стабілізації економіки області.

Спроможність територіальних одиниць здійснювати соціально-економічну, інвестиційну, інноваційну чи іншу діяльність також залежить від рівня бюджетного фінансування. Значну роль у цій сфері відіграють міжбюджетні трансферти, які переважно реалізуються за допомогою вже згадуваних інструментів, зокрема дотацій та субвенцій. Відзначимо, що головним елементом фінансового вирівнювання є дотація вирівнювання дохідної спроможності бюджету – сума грошових коштів, яка виділяється з бюджету вищого рівня до бюджету нижчого рівня для покриття дефіциту останнього, вона має загальний характер і не підлягає поверненню до бюджету вищого рівня.

Однак повне фінансове вирівнювання не може відображати основних напрямів економічної політики держави, оскільки тоді місцеві органи втрачають стимули мобілізувати до бюджету більше доходів і раціонально витратити бюджетні кошти. В більшості країн застосовується часткове вирівнювання, що дає змогу бідним регіонам претендувати на досягнення лише певного рівня фінансового забезпечення. Тому в останні роки бюджетна політика України в частині дотаційної підтримки фінансового забезпечення обласних бюджетів мала тенденцію до скорочення обсягів фінансування з метою поживлення активності наповнення бюджетів нижчих ланок та стимулювання пріоритетних інвестиційних заходів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Дотації вирівнювання фінансової забезпеченості обласних бюджетів з
Державного бюджету України (млн. грн)**

Регіон	Дотації вирівнювання дохідної спроможності місцевих бюджетів			
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Бюджет Автономної Республіки Крим	524,9	138,2	69,5	47,1
Обласний бюджет Вінницької області	325,4	411,3	56,8	40,2
Обласний бюджет Волинської області	256,4	340,0	36,8	26,9
Обласний бюджет Дніпропетровської області		158,6	115,6	72,8
Обласний бюджет Донецької області	306,2	490,3	140,2	92,9
Обласний бюджет Житомирської області	322,9	398,2	46,3	32,7
Обласний бюджет Закарпатської області	287,4	369,5	42,7	32,5
Обласний бюджет Запорізької області	275,5	381,7	62,1	40,9
Обласний бюджет Івано-Франківської області	269,5	347,4	46,6	34,5
Обласний бюджет Київської області	32,6	127,6	64,4	41,4
Обласний бюджет Кіровоградської області	232,0	295,7	37,0	25,2
Обласний бюджет Луганської області	387,2	535,0	73,4	47,7
Обласний бюджет Львівської області	617,5	803,4	86,9	62,3
Обласний бюджет Миколаївської області	263,7	349,8	41,3	28,4
Обласний бюджет Одеської області	218,0	368,4	73,6	53,6
Обласний бюджет Полтавської області	247,0	315,3	52,1	35,9
Обласний бюджет Рівненської області	262,3	338,0	42,0	29,6
Обласний бюджет Сумської області	235,5	293,7	40,4	27,1
Обласний бюджет Тернопільської області	256,5	322,8	37,5	26,8
Обласний бюджет Харківської області	488,6	613,4	91,8	60,4
Обласний бюджет Херсонської області	296,0	371,8	38,0	26,6
Обласний бюджет Хмельницької області	329,1	420,8	47,8	34,1
Обласний бюджет Черкаської області	253,9	319,4	47,0	31,9
Обласний бюджет Чернівецької області	212,4	265,9	30,7	22,3
Обласний бюджет Чернігівської області	269,1	337,7	40,1	27,1
Всього по областях України	7169,6	9113,9	1460,6	973,8

Джерело: складено автором на основі [152-155]

Проте, незважаючи на тенденції скорочення обсягів державних дотацій на вирівнювання фінансової забезпеченості в регіонах України за останні чотири роки, слід відзначити збільшення приросту дотацій у Київську область, який у 2009 році становив 0,45% від загального обсягу, у 2010 – 1,4%, у 2011 – 4,41% та у 2012 – 4,25% від загального обсягу державних дотацій.

Аналіз дотаційного забезпечення районів Київської області в напрямку вирівнювання фінансової ситуації у 2012 році спостерігатиметься в обсязі 25,7 млн. грн, оскільки інша частина коштів буде спрямована на фінансове забезпечення місцевих бюджетів. Найбільше дотацій заплановано спрямувати в Миронівський район Київської області – 19,4% від загального обсягу (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Планові показники дотацій вирівнювання фінансової забезпеченості районних бюджетів Київської області у 2012 році (млн. грн)

Район Київської області	Дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості	У % до загального обсягу в область
Миронівський	5000,0	19,40
Тетіївський	2100,0	8,15
Богуславський	2000,0	7,76
Поліський	1872,3	7,27
Таращанський	1800,0	6,99
Баришівський	1400,0	5,43
Кагарлицький	1300,0	5,05
П.-Хмельницький	1300,0	5,05
Ставищенський	1220,7	4,74
Володарський	1200,0	4,66
Сквирський	1200,0	4,66
Білоцерківський	1000,0	3,88
Васильківський	900,0	3,49
Іванківський	900,0	3,49
Бородянський	875,0	3,40
Рокитнянський	600,0	2,33
Яготинський	600,0	2,33
Згурівський	500,0	1,94
Бориспільський	0,0	0,0
Броварський	0,0	0,0
Вишгородський	0,0	0,0
К.-Святошинський	0,0	0,0
Макарівський	0,0	0,0
Обухівський	0,0	0,0
Фастівський	0,0	0,0
Усього по районах області	25768,0	100,00

Джерело: складено автором на основі [150]

Також зазначимо, що середній показник розподілу дотаційних коштів з обласного бюджету знаходиться на рівні 5,56% від загального обсягу, до того ж сім районних бюджетів у 2012 році залишаються без дотаційної підтримки.

На ефективність державного регулювання в напрямі формування сприятливого інвестиційного середовища впливають соціально-економічні умови територіальних утворень, що, в свою чергу, також визначає рівень надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку регіону. На нашу думку, контрольована державою присутність на українському ринку іноземного капіталу зумовлена передусім тим, що іноземні інвестиції: поповнюють внутрішні заощадження, які останнім часом мають дефіцитну тенденцію; сприяють інноваційному розвитку підприємницьких бізнес-структур; використовуються для фінансування поточного рахунку платіжного балансу, що зумовлено необхідністю імпорту обладнання для модернізації економіки; забезпечують обмін досвідом; полегшують процедури доступу до міжрегіональних та міжнародних ринків.

Про зв'язок зовнішніх ринків та прямих іноземних інвестицій позитивно висловлюються Г. Коваль та Т. Дударчук, котрі також підкреслюють важливу роль іноземного капіталу для перехідних економік, оскільки він сприяє проведенню більш ефективної приватизації та реструктуризації економіки, створенню додаткових робочих місць, збільшуючи при цьому реальні доходи працівників. Прямі іноземні інвестиції можуть збільшити рівень конкуренції на місцевих ринках. Нові економічні агенти, які вступають на ринок, примушують місцеві компанії шукати нові технології та способи управління до того, щоб залишитися конкурентоспроможними [156]. Також погоджуємося з думкою Н. Навроцької про те, що саме іноземний капітал може стати додатковим джерелом вкладень у національне виробництво товарів та підвищити динамізм розвитку економіки регіону [157].

За даними Головного управління статистики в Київській області [142], у 2006-2011 рр. надходження прямих іноземних інвестицій в економіку Київської області становили 5 415 млн. дол. США. Як видно з рис. 2.3, найбільший приріст іноземних інвестицій спостерігався у 2007 та 2009 рр. – відповідно 229,4 та 226,9 млн. дол.

США, зниження цього показника у 2010 році пов'язано, в першу чергу, з домінуванням тенденцій невизначеності інвестиційної політики країн світу з об'єктами інвестування та нестабільними процесами в законодавчій сфері України.

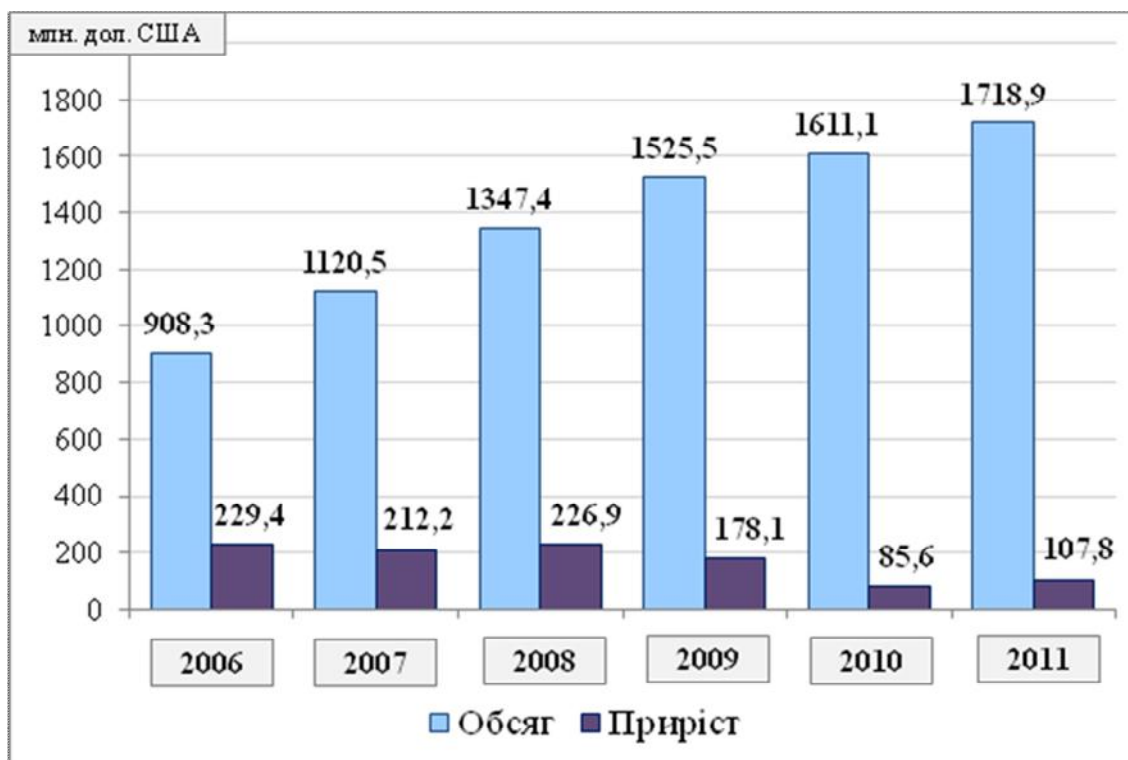

Рис. 2.3. Обсяг залучення прямих іноземних інвестицій в Київську область (наростаючим підсумком станом на кінець року)

Джерело: складено автором на основі [146]

Як видно з рис. 2.3 в 2011 році приріст іноземного капіталу в економіку Київської області збільшився в 1,26 рази у порівнянні з приростом 2010 року. Проте за попередні два роки ситуація характеризувалася зниженням приросту цього показника. Зазначимо також, що даний регіон входить до першої п'ятірки областей України за обсягами іноземних інвестицій. Зростання інвестиційної активності продукує поліпшення інвестиційної привабливості регіону.

Важлива роль у безпосередньому залученні фінансових ресурсів у розвиток регіонів належить самим регіонам. На думку В. Марцина, збільшення обсягів та оптимізація структури іноземного інвестування можливі лише за умов підвищення привабливості інвестиційного середовища і створення, відповідно до ринкових засад, механізму взаємодії іноземного інвестора й органів державної та регіональної влади [158]. Важливо регулювати інвестиційний процес так, щоб не позбавити

іноземних інвесторів мотиваційної зацікавленості щодо вкладення капіталу, одночасно спрямовуючи їхні дії на вирішення стратегічних завдань у тих сферах, що визначені як пріоритетні.

Досліджуючи компоненти інвестиційної привабливості регіону, слід зазначити, що до її структури належать такі показники, як рівень загальноекономічного розвитку регіону, рівень розвитку інвестиційної та комерційної інфраструктури, демографічна ситуація, забезпеченість фінансовими та іншими ресурсами, а також кримінальних, екологічних та інших ризиків.

З погляду географічного розподілу залучення прямих іноземних інвестицій в 2011 році серед країн, з яких надійшли інвестиційні кошти в економіку Київської області (див. додаток 3), найбільш значущими є такі країни як Кіпр, Нідерланди, Велика Британія, Німеччина, Польща та Панама (рис. 2.4).

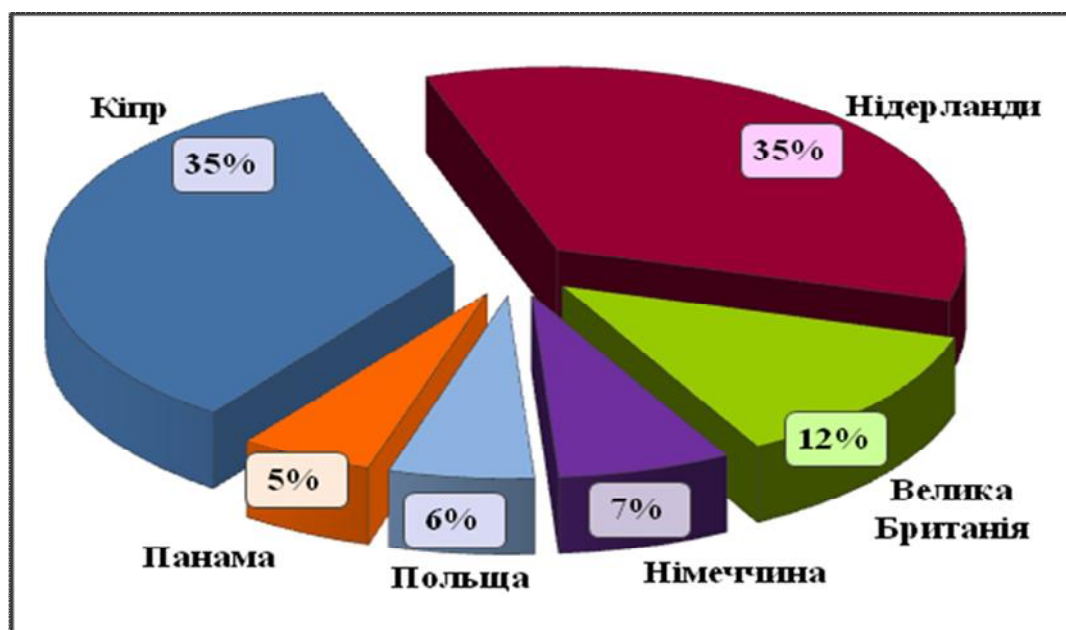

Рис. 2.4. Основні країни-інвестори іноземного капіталу в Київську область (станом на 01.01.2012р.)

Джерело: складено автором на основі [146]

Необхідно також зазначити, що на показники залучення іноземних інвестицій в область впливають особливості статистичних досліджень, якими враховуються прямі іноземні інвестиції за місцем розташування головних офісів інвестора, що зосереджені переважно в столиці та (або) інших великих містах, а не в місці розташування безпосередньо самих виробництв, що знаходяться в регіоні.

Тим не менш, показники сукупних інвестиційних ресурсів розглянутих країн дещо відрізняються від рівня їхньої активності в напрямку інвестування в економіку Київської області за останні роки. Відзначимо, що в період від 2009 до 2011 років найбільший приріст прямих іноземних інвестицій в Київський регіон спостерігався з таких країн, як Нідерланди та Кіпр, а зменшення відбувалося зі Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Польщі та Панами т (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Приріст (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій в Київську область від основних країн-інвесторів (млн. дол. США)

	2009	Приріст / зменшення	2010	Приріст / зменшення	2011
Кіпр	358,5	+80,7	439,2	+60,9	500,1
Нідерланди	428,3	+31,7	460,0	+39,2	499,2
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	189,3	-34,7	154,6	+25,6	180,2
Польща	80,1	+2,7	82,8	-0,3	82,5
Німеччина	80,2	+15,1	95,3	+3,3	98,6
Панама	61,4	+14,2	75,6	+0,7	76,3

Джерело: складено автором на основі [142]

У 2011 році з Нідерландів до економіки столичного регіону надійшло 499,2 млн. дол. США інвестицій, або 35% від усього обсягу. Ця країна вже кілька років поспіль займає позицію лідера в сфері капіталовкладень у Київську область, зокрема в операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг; виробництво продуктів харчування, напоїв, тютюнових виробів; торгівельну сферу; фінансову діяльність; хімічну та нафтохімічну промисловість тощо. Не менш важливим інвестором для регіону є Кіпр, частка іноземних активів цієї країни в економіці Київської області займає 35% загального обсягу інвестицій, або 500,1 млн. дол. США. Парадоксальність інвестиційної діяльності острівної держави східного Середземномор'я полягає в тому, що більшість інвестиційних потоків в економіку регіонів України складається з капіталу українського та російського походження. Українським інвесторам вигідніше інвестувати в економіку Київської області та інших регіонів України через Кіпр – офшорну зону і країну-члена Європейського Союзу.

Аналіз територіального розподілу залучених прямих іноземних інвестицій у райони та міста Київської області засвідчує наявність незначного дисбалансу в їх територіальному розподілі.

Найбільша частка прямих іноземних інвестицій у 2011 році припадала на Броварський район – 31,0%, Миронівський – 7,8%, Вишгородський – 6,1%, Києво-Святошинський – 11,1% і міста Бровари – 10%, Бориспіль – 6,6%, Васильків (4,1%), Обухів (3,6%) [146].

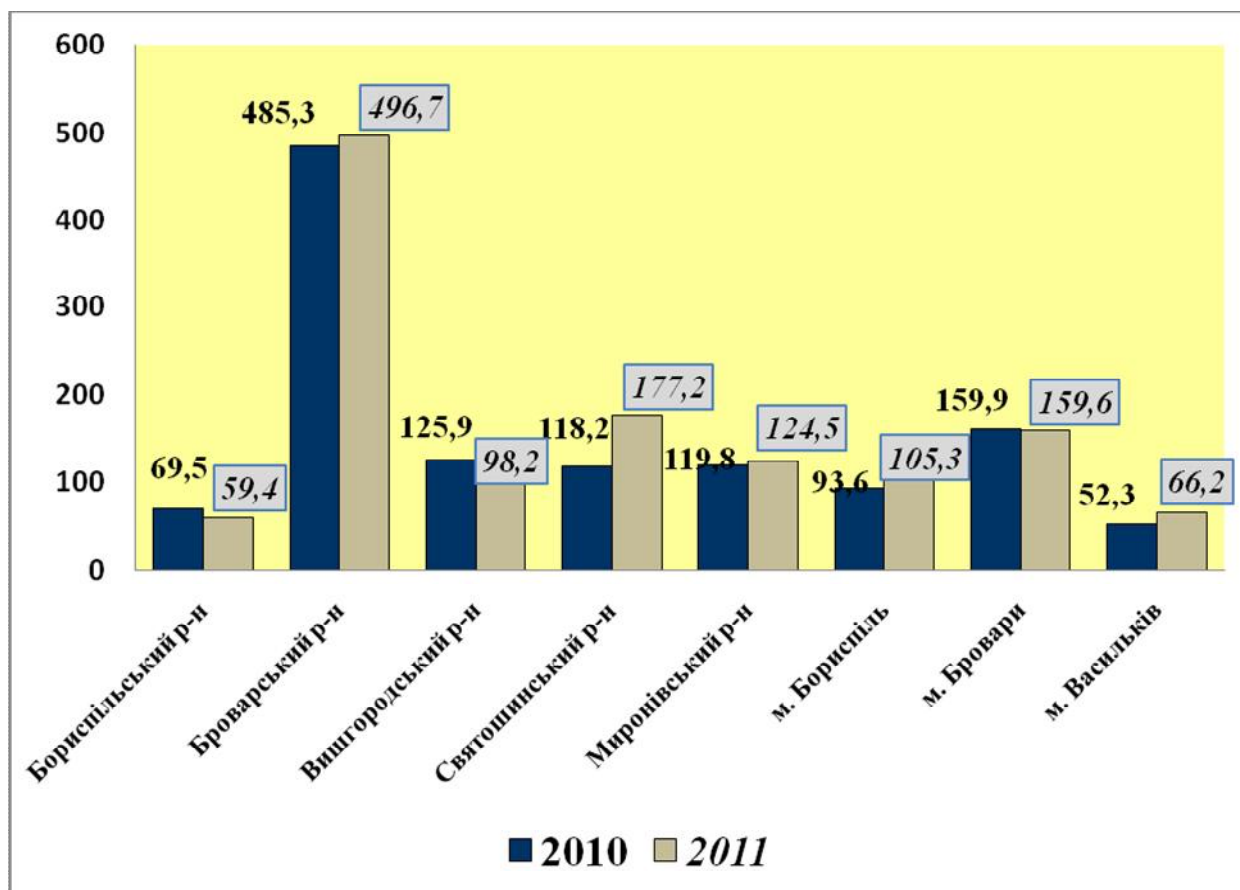

Рис. 2.5. Прямі іноземні інвестиції в економіку районів Київської області (найбільші показники, млн. дол. США)

Джерело: складено автором на основі [146, 159]

Проте слід звернути увагу на показники територіальних утворень, де інвестиційна активність іноземних інвесторів займає мінімальні позиції, зокрема йдеться про Білоцерківський, Богуславський, Володарський, Обухівський, П.-Хмельницький, Ставищенський, Таращанський, Тетіївський, Фастівський, Яготинський райони, а також міста П.-Хмельницький, Ржищів та Славутич (див. додаток К).

Стримувальними факторами активізації інвестиційних потоків у вказані територіальні одиниці виступають адміністративні перешкоди; низький рівень капіталовіддачі; ризикованість інвестиційних проектів; високий рівень оподаткування, складна система ліцензування тощо.

На наш погляд, слід також враховувати головну особливість прямого іноземного інвестування – можливість значного контролю та впливу на підприємницький сектор області. Регулювання таких питань вимагає посиленої перевірки та моніторингу з боку органів державної та місцевої влади. Адже диспропорції в цій сфері можуть стати причиною поступового делегування керівних позицій в інвестиційному бізнесі закордонним інвесторам, що негативно відобразатиметься на соціально-економічному розвитку Київської області і України в цілому.

Для розвитку економіки Київської області необхідні безперервна та регулярна взаємодія науки і виробництва, повномасштабне та ефективне застосування конкурентоспроможних науково-технічних досягнень. Потрібні організаційні, економічні та правові рішення й умови, що сприятимуть прискоренню освоєння виробництва та виведення на ринок високотехнологічної, конкурентоспроможної продукції.

Ми погоджуємось з думкою Л. Федулової, що на практиці існує багато доказів та переконань стосовно необхідності інноваційного розвитку регіонів, особливої ролі держави у створенні умов для його ефективного розвитку. Однак дотепер відсутні науково обґрунтовані дослідження впливу інноваційної активності підприємств на соціально-економічний розвиток країни в цілому та регіонів зокрема [160]. Це пов'язано з низкою причин, серед яких – відсутність відповідного методичного інструментарію, який би дозволив здійснювати постійні обстеження та аналіз поточних процесів для вироблення всебічно обґрунтованої державної регіональної політики соціально-економічного розвитку.

Досліджуючи інноваційну активність промислових підприємств у Київському регіоні, слід зосередити увагу на зменшенні питомої ваги суб'єктів господарювання, що займалися інноваційними дослідженнями: з 11,9% у 2007 році до 7,7% у

2010 році, відзначимо незначний приріст даного показника у 2011 році у порівнянні з 2010 роком на 2,0% (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Інноваційна активність підприємств Київської області (тис. грн)

	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	11,9	12,6	9,4	7,7	9,7
Загальна сума витрат	306617,4	132997,9	155218,6	130157,1	152801,1
У тому числі:					
дослідження і розробки	2581,2	4262,7	3946,4	6884,4	2728,1
придбання нових технологій	5379,9	297,4	22,3	1617,2	526,7
підготовка виробництва для впровадження інновацій	-	-	-	-	-
придбання машин та обладнання пов'язані з упровадженням інновацій	276227,8	118386,1	141942,5	100848,4	132514,0
інші витрати	22428,5	10051,7	9307,4	20807,1	17032,3

Джерело: складено автором на основі [142]

Як видно з таблиці 2.8, підприємства регіону зосередили діяльність на придбанні машин та обладнання з метою упровадження інновацій, оскільки наявний потенціал не цілком дозволяє використовувати інноваційні технології розвинених країн світу, тоді як підготовка виробництва для впровадження інновацій майже не фінансувалась. Відзначимо, що рівень інвестування суб'єктів господарської діяльності залежить від джерел фінансування (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Київській області (тис. грн)

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів				% фінансування з державного бюджету
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела	
2007	306617,4	136022,7	5610,0	-	1000,0	1,83
2008	132997,9	67488,0	3400,0	-	62109,9	2,56
2009	155218,6	134881,6	350,0	-	19987,0	0,23
2010	130157,1	84702,5	-	8522,6	36932,0	0,00
2011	152801,1	105268,4	-	-	47532,7	0,00

Джерело: складено автором на основі [142]

Як бачимо, обсяги фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету мали тенденцію до зменшення, а з 2010 року були практично відсутніми. У 2010-2011 рр. підприємства регіону більше ніж на 65% покривали інноваційні витрати за допомогою власних коштів.

В Україні витрати підприємницьких бізнес-структур на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи становлять близько 35% від загальних асигнувань у науку, коли в розвинених країнах цей показник сягає 70%. Також зазначимо, що мінімальне фінансування, яке виділяється на одного науковця у Європейському Союзі, складає 50-55 тисяч доларів на рік, в Україні – 15 тисяч доларів [161]. Отже, можна констатувати наявність дефіциту прямого бюджетного фінансування.

Досліджуючи кількісні показники кадрового забезпечення інноваційного розвитку Київської області, ми дійшли висновку, що чисельність науковців у зазначеному регіоні нижче від середнього показника по Україні (4,0%) і за період 2010-2011 рр. цей показник знизився в 1,15 рази (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Чисельність наукових кадрів в Україні та Київській області

Рік	Чисельність науковців			Чисельність докторів наук			Чисельність кандидатів наук		
	Україна	Київська область	Питома вага	Україна	Київська область	Питома вага	Україна	Київська область	Питома вага
	осіб		%	осіб		%	осіб		%
2007	96820	2342	2,42	12845	149	1,16	74191	1054	1,42
2008	94138	2319	2,46	13423	162	1,21	77763	1132	1,46
2009	92403	2416	2,61	13866	156	1,13	81169	1185	1,46
2010	89534	2271	2,54	14418	154	1,07	84000	1201	1,43
2011	84969	1873	2,20	14895	164	1,10	84979	1199	1,41

Джерело: складено автором на основі [121, 142]

Також слід констатувати тенденції зниження питомої ваги чисельності докторів та кандидатів наук у загальній кількості в Україні, питома вага яких у середньому становить 1,13% та 1,43% відповідно.

На величину кількості науковців у Київській області істотно впливають численні проблеми, пов'язані з трудовим потенціалом: рівень благополуччя регіону за станом трудового потенціалу оцінюється як низький, за станом здоров'я і рівнем освіченості населення – як дуже низький. Така ситуація частково спричинена

демографічною ситуацією, що склалася в області (природне скорочення населення, низький рівень народжуваності, висока смертність), а також пов'язувати з безробіттям, зниженням якості освіти, станом екології тощо [162].

Відзначаючи в загальному зниження активності інноваційної діяльності у регіоні, підкреслимо, що така тенденція пов'язана з фінансовими, нормативно-правовими, організаційно-управлінськими та іншими проблемами. Тому для Київської області важливо сформувані пріоритетні напрями активізації інноваційної діяльності з урахуванням рівня розвитку потенціалів (ресурсного, сировинного, трудового, фінансового та ін.) а також задоволенням потреб регіону. До того ж реалізація пріоритетів інвестиційно-інноваційної діяльності повинна забезпечити вирішення наявних і можливих у майбутньому (прогнозованих) соціально-економічних проблем у регіоні.

Важливим інструментом державної інвестиційної політики щодо інтенсифікації залучення інвестицій повинні стати спеціальні (вільні) економічні зони (СЕЗ). Вони зарекомендували себе в ролі ефективного залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій та територіального розвитку в розвинутих державах і країнах, що розвиваються.

У дослідженнях В. Марцина вільні економічні зони (ВЕЗ) передбачають прямий ефект у вигляді залучення додаткових іноземних інвестицій. Їхній опосередкований ефект проявляється у сприянні структурній перебудові регіону. Однак часто несприятливе для іноземних інвестицій макроекономічне середовище, політичний клімат звужують можливості місцевих органів влади у сприянні активізації притоку інвестицій [163]. Тому ми вважаємо, що з метою залучення коштів іноземних інвесторів необхідно забезпечити їм відповідні гарантії вільного володіння, розпорядження і використання своєї власності. Тут важливо знайти розумний баланс між інтересами держави, місцевими суб'єктами господарювання й іноземними інвесторами.

Відзначимо також, що В. Васенко у монографії «Вільні економічні зони: стратегія розвитку» зазначає, що ефективність діяльності вільних економічних зон знаходиться у прямій залежності від дієвості її організаційно-економічного

механізму, який являє собою сукупність організаційних та економічних відносин, важелів, інструментів, стимулів, нормативно-правового забезпечення для реалізації мотивів примусового та економічного характеру і створення єдиного гармонійного цілого із розрізнених частин, що складають стрижневу основу господарського механізму СЕЗ [164]. Як бачимо, ефективність функціонування вільних економічних зон залежить передусім від успішного використання механізмів спеціальних (вільних) економічних зон.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України станом на 01.01.2012 р. в Україні формально продовжують функціонувати 11 спеціальних (вільних) економічних зон [166], проте фактично провадять діяльність тільки 9 із них, у яких реалізовується 119 інвестиційних проектів загальною кошторисною вартістю 660,4 млн. дол. США (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Основні показники діяльності СЕЗ України (станом на 01.01.2012 р.)

Назва ВЕЗ	Кількість проектів (од.)	Кошторисна вартість проектів (тис. дол. США)	Кількість нових робочих місць (од.)	Залучено інвестицій (тис. дол. США)	Освоєно інвестицій (тис. грн)	Надходження до бюджетів (тис. грн)
«Азов»	2	96893	610	3028	19827	17045
«Донецьк»	1	7000	260	3467	18424	21230
«Славутич»	10	5273	356	15835	86298	37802
«Курортполіс Трускавець»	6	63801	800	58140	303570	1335
«Яворів»	72	207420	7668	194969	564433	347838
«Закарпаття»	16	226047	7919	162265	1070655	3854371
«Порто-франко»	5	29578	343	57366	346710	140062
«Рені»	6	19399	346	13739	74223	4848
«Миколаїв»	0	0	0	0	0	0
«Порт Крим»	1	4957	179	626	3460	428
«Інтерпорт Ковель»	0	0	0	0	0	0
Всього	119	660368	18481	509435	2487600	4424959

Джерело: складено автором на основі [166]

У Київській області в м. Славутич функціонує єдина в регіоні спеціальна економічна зона, пріоритетними видами економічної діяльності якої є впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання та розвиток інфраструктури, поліпшення використання природних і трудових ресурсів тощо.

Станом на 01.01.2012 р. у СЕЗ «Славутич» функціонувало 10 підприємств із 9 інвестиційними проектами загальною кошторисною вартістю 5 273 тис. дол. США, реалізація проектів передбачає створення 356 нових робочих місць. Із початку реалізації інвестиційних проектів на територію СЕЗ «Славутич» (без урахування інвестиційних проектів, за якими достроково розірвано договори) всього освоєно інвестицій на суму 86,3 млн. грн, з яких 9,7 млн. грн – імпортовано обладнання та устаткування, 1,8 млн. грн – закуплено сировину та матеріали для виробництва, 5,7 млн. грн – залучено коштів та 69,1 млн. грн – освоєно інших інвестиційних ресурсів (рис. 2.6).

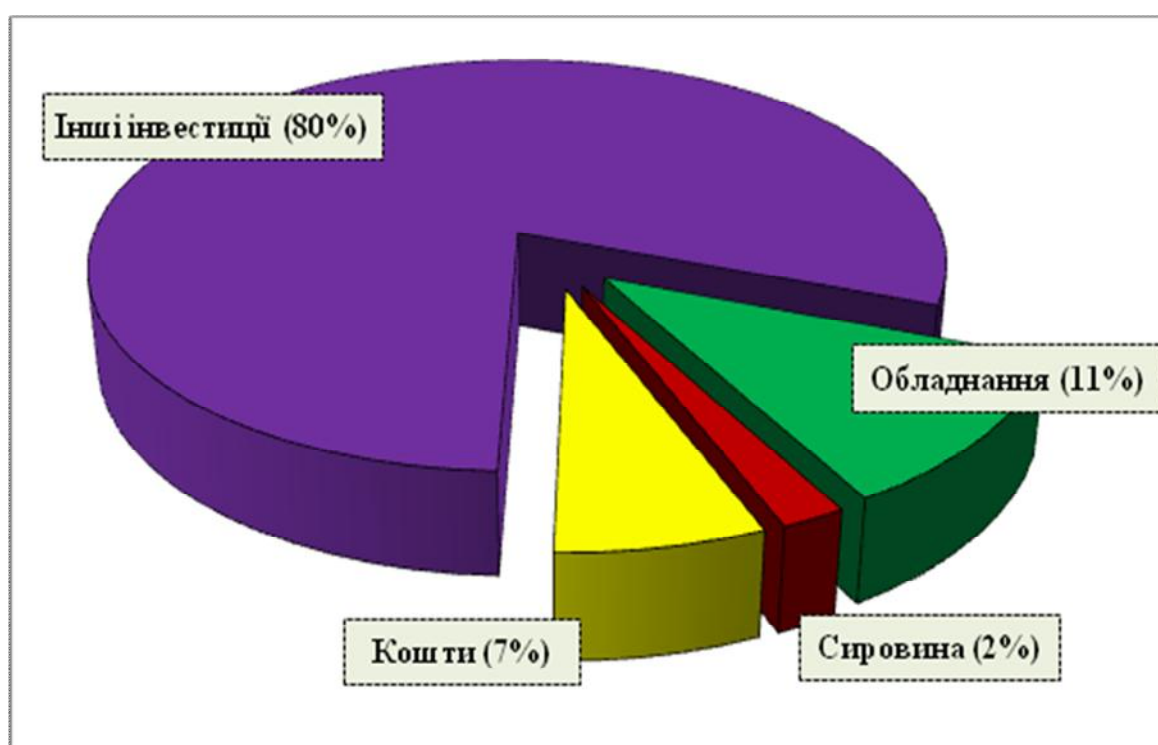

Рис. 2.6. Питома вага освоєних інвестиційних ресурсів у СЕЗ «Славутич» (станом на 01.01.2012р.)

Джерело: складено автором на основі [165, 167]

Відзначимо, що СЕЗ «Славутич» функціонує на основі Закону України «Про спеціальну економічну зону «Славутич» [165], в якому встановлено порядок створення, функціонування та механізм її ліквідації. Відповідно до згаданого Закону, СЕЗ «Славутич» діє в адміністративно-територіальних округах міста Славутич, Київської області терміном до 1 січня 2020 року.

До основних пільг, що надаються інвесторам, належать такі:

- перші 3 роки ставка податку на прибуток – 0%, а із 4 по 6 рік – 50% від діючої;
- звільняється від оподаткування сума інвестиції, одержана згідно з інвестиційним проектом;
- податок на додану вартість не справляється в разі ввезення з-за меж митної території України устаткування, обладнання, комплектувальних деталей до них, транспортних засобів (крім підакцизних товарів) для реалізації інвестиційних проектів, але не більше ніж на 5 років;
- мито не справляється в разі ввезення з-за меж митної території України сировини, матеріалів, устаткування, обладнання, комплектувальних деталей до них, транспортних засобів (крім підакцизних товарів) для реалізації інвестиційних проектів, але не більше ніж на 5 років;
- не справляються збори до Державного інноваційного фонду та збору на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття;
- надходження в іноземній валюті звільняються від обов'язкового продажу;
- перші 3 роки від початку освоєння земельної ділянки не справляється земельний податок, з 4 по 6 рік справляється за ставкою 50% від чинної.

Порушуючи питання доцільності функціонування спеціальних економічних зон в Україні, можемо зазначити об'єктивну необхідність їхнього розвитку. Так, аналітичні показники діяльності СЕЗ «Славутич», свідчать, що в місті було створено 356 нових робочих місць, а працевлаштування незайнятих трудовою діяльністю громадян становило 725 осіб, тобто майже 50% людей знайшли роботу завдяки функціонуванню економічної зони. Також наголосимо, що головний результат діяльності СЕЗ «Славутич» полягає в тому, що основний обсяг інвестицій спрямовується саме на розвиток високотехнологічних галузей промисловості (випуск енергозберігаючого обладнання, виробів на основі композиційних матеріалів, комплектувальні для комп'ютерної техніки та іншу продукцію, що заміщає імпорт). Проте, з метою активізації підприємства, структурної переорієнтації економіки, технологічного оновлення та випуску конкурентоспроможної продукції, українські СЕЗ мають розширювати діапазон своїх функцій, не лише обмежувати їх вільним рухом товарів, а й створювати умови

для вільного руху капіталів, розвитку взаємовигідної інвестиційної та інноваційної діяльності, збільшення експорту власних товарів і послуг, залучення високих технологій та прискорення соціально-економічного розвитку регіонів.

Що стосується міжнародного аспекту, то відповідно до роздумів Ч. Сян Міна, діяльність ВЕЗ спрямована на досягнення двох цілей:

- 1) вони можуть створювати «острівці конкурентоспроможності» в економіці, яка ще не повністю готова до міжнародної конкуренції;
- 2) вони можуть принести переваги міжнародної конкуренції у національну економіку і допомогти країні стати більш конкурентоспроможною [168].

Світовий досвід і дослідження сутності зон показують, що в Україні найбільш перспективним має стати формування багаторівневої структури вільних економічних зон різних типів. При цьому необхідно уникнути жорсткої регламентації механізму створюваних зон, який у кожному конкретному випадку повинен будуватися виключно за принципом доцільності. Це дасть змогу експериментувати з різними типами СЕЗ, а також зробить непотрібною оцінку ефективності різних типів зон за структурою механізмів і результативністю.

Створення в Україні вільних економічних зон має здійснюватись у руслі загальнодержавних економічних програм і залежати від ефективної взаємодії органів державного управління, місцевих владних структур і підприємців, а також від розширення самостійності території у питаннях управління своїм соціально-економічним розвитком.

У цілому, динаміка надходжень інвестиційних потоків в економіку Київської області залежить, першочергово, від нормативно-правового підґрунтя та різного роду факторів, а саме: економічних, політичних, соціальних, екологічних тощо. Необхідно також враховувати той факт, що ефективність інвестиційної діяльності тісно пов'язана з розвитком фінансового сектору регіону, який загалом продуктивно впливає на інвестиційну активність підприємств та домогосподарств. Таким чином, доцільно дослідити основні тенденції функціонування регіонального фінансового сектора.

2.2. Особливості функціонування фінансового сектора регіону

В умовах глобалізаційного розвитку економіки України головним завданням державної політики в економічній сфері на сучасному етапі є розбудова ефективного, суверенного та конкурентоспроможного фінансового сектору. Ефективність цього сектору означає його здатність забезпечувати реальний сектор економіки необхідними фінансовими ресурсами та здійснювати фінансову підтримку соціального розвитку країни. Суверенність – це його здатність до самодостатнього розвитку, протидії негативному впливу інших країн на внутрішню фінансову політику України та механізми формування і розподілу фінансових ресурсів, а також здатність до нейтралізації загроз світових фінансових криз. Конкурентоспроможність фінансового сектору характеризується можливістю забезпечувати доступ національних економічних агентів до міжнародних фінансових ресурсів і ринків, а також конкурентоспроможністю власне фінансових корпорацій на світовому ринку капіталу.

Фінансові інститути формують сприятливе економічне середовище на певній території та потребують регіонального аналізу основних показників діяльності фінансових організацій. Фінансовий сектор регіону – це важлива сфера регіональної економіки, що включає в себе фінансові корпорації, які головним чином займаються формуванням та розподілом фінансових активів. На нашу думку, доцільно проаналізувати діяльність таких суб'єктів фінансового сектора Київської області, як: банківські установи; страхові організації; кредитні спілки; фондові біржі; інститути спільного інвестування та недержавні пенсійні фонди. Вказані фінансові установи найбільш поширені у розвинених країнах світу, а відіграють важливу роль на українському фінансовому ринку.

Базовим елементом фінансової галузі економіки будь-якого регіону чи будь-якої країни є банківська система. У класичному вигляді вона складається з двох рівнів: рівня центрального банку (переважно з державною формою власності) та мережі комерційних банків акціонерної, кооперативної та приватної форми власності. В Україні банківська система складається з Національного банку України

та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і функціонують відповідно до чинного законодавства [169].

Аналіз банківських масштабів Київщини, засвідчує, що незважаючи на зниження окремих показників (обсяг активів, кредитного портфеля, зобов'язань), у банках області відбувалися якісні зміни, створюючи підґрунтя для подальшого розвитку. Кількість банків в Україні та Київській області (в т.ч. у м. Києві) за період від 2006 до 2011 рр. варіативно збільшувалася кількість банківських установ у регіоні – з 97 од. до 114 од., питома вага кількості банків Київщини у 2011 році становила 57,6% від загальної кількості банків в Україні (рис. 2.7) [170].

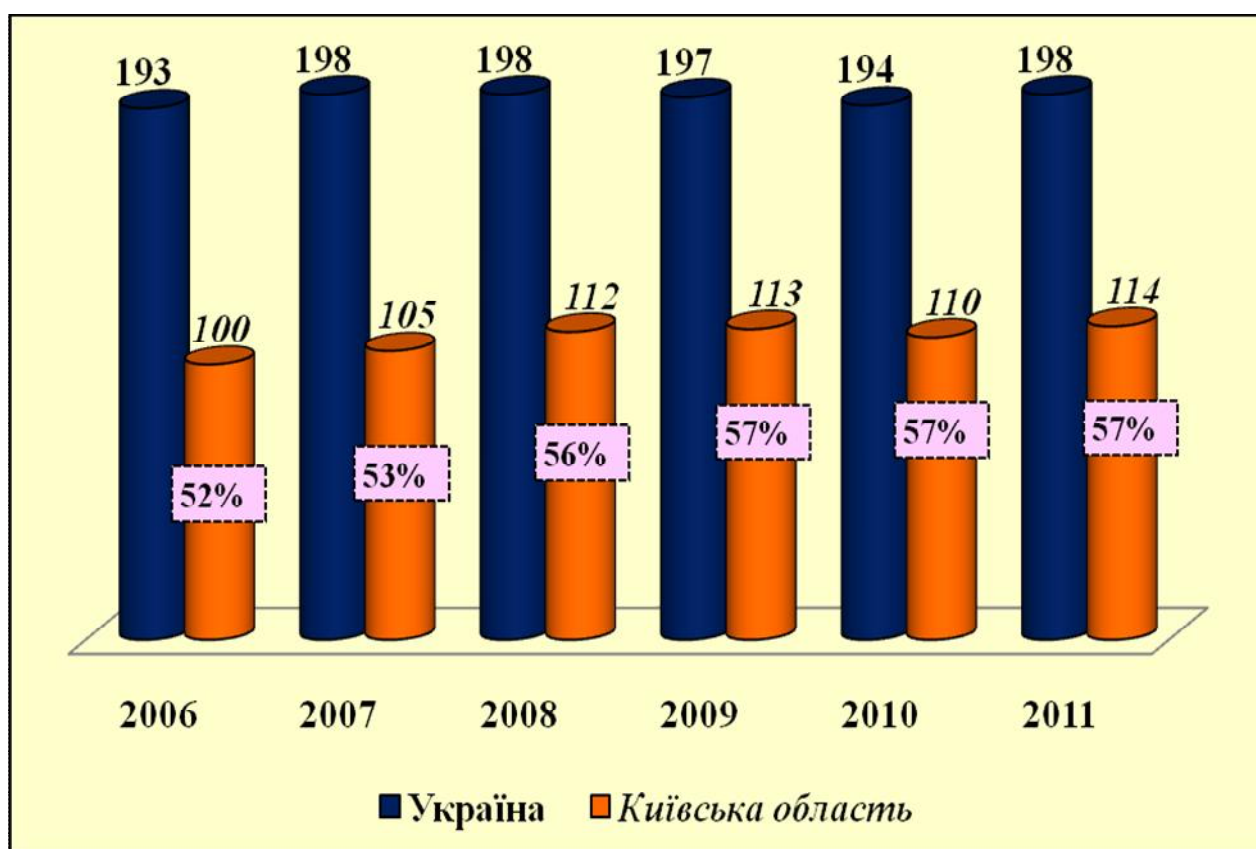

Рис. 2.7. Кількість та питома вага банків у Київській області та Україні

Джерело: складено автором на основі [170]

Проте слід відзначити, що територіально більшість банківських установ регіону розташована в столиці України. Відповідно до Рейтингу найбільш надійних банків України станом на 01.01.2012 р. за версією РБК-Україна [171], питома вага кількості філій та відділень у м. Києві становила 6,95% від загальної кількості 20 банків рейтингу, а в Київській області – 4,35% (табл. 2.12).

Кількість та питома вага надійних* банківських установ у м. Києві та Київській області у 2011 році

Місце	Назва банку	Загальна кількість філій та відділень, од.	м. Київ, од.	Питома вага, %	Київська область, од.	Питома вага, %
1.	Сбербанк Росії	148	35	0,28	3	0,02
2.	Райффайзен Банк Аваль	952	52	0,42	37	0,30
3.	Укресімбанк	121	10	0,08	4	0,03
4.	ОТР Банк	158	23	0,19	3	0,02
5.	БТА Банк	22	10	0,08	-	
6.	Ощадбанк	5654	211	1,71	378	3,06
7.	Erste Bank	119	15	0,12	1	0,01
8.	ПУМБ	170	18	0,15	2	0,02
9.	Альфа-Банк	91	18	0,15	1	0,01
10.	UniCredit Bank	51	15	0,12	-	
11.	ВТБ Банк	162	18	0,15	3	0,02
12.	Credit Agricole	209	22	0,18	15	0,12
13.	Індустріалбанк	49	2	0,02	-	
14.	Укрсиббанк	981	100	0,81	7	0,06
15.	Правекс-Банк	389	93	0,75	27	0,22
16.	Platinum Bank	71	12	0,10	1	0,01
17.	Кредобанк	117	10	0,08	5	0,04
18.	Кліринговий дім	15	1	0,01	-	
19.	Укргазбанк	242	21	0,17	8	0,06
20.	Приватбанк	2622	172	1,39	64	0,52
	Усього	12343	858	6,95	559	4,53

*За версією РБК-Україна

Джерело: складено автором на основі [171, 172]

Істотно впливає на географічний розподіл банківських установ у Київській області м. Києва, з його високим розвитком банківської системи та зосередженістю в індустріально-розвиненому центрі. На нашу думку, банківський сектор доцільно розширити територіально по області, можливо, навіть і перенести філії чи установи провідних банків у райони Київської області. Адже серед банків столиці спостерігається висока конкуренція щодо залучення фінансових активів, в той же

час у районах можливі варіанти покращення продуктивності праці працівників, збільшення кількості кредитів на житло в області, оскільки за ціновими показниками його вартість в рази нижча ніж у м. Києві тощо.

Звернемо увагу, що серед банків у Київській області (крім м. Київ) найбільше в районах представництв Ощадного банку – 378 одиниць, до того ж найбільше їх зосереджено в м. Біла Церква, Бровари та Фастів, а також особливо слід наголосити на представництвах даного банку в селищах та селах. Набагато менше установ РБ Аваль, Приватбанк та Правекс банк, проте вони теж здебільшого розташовані в розвинених містах Київської області (рис. 2.8)

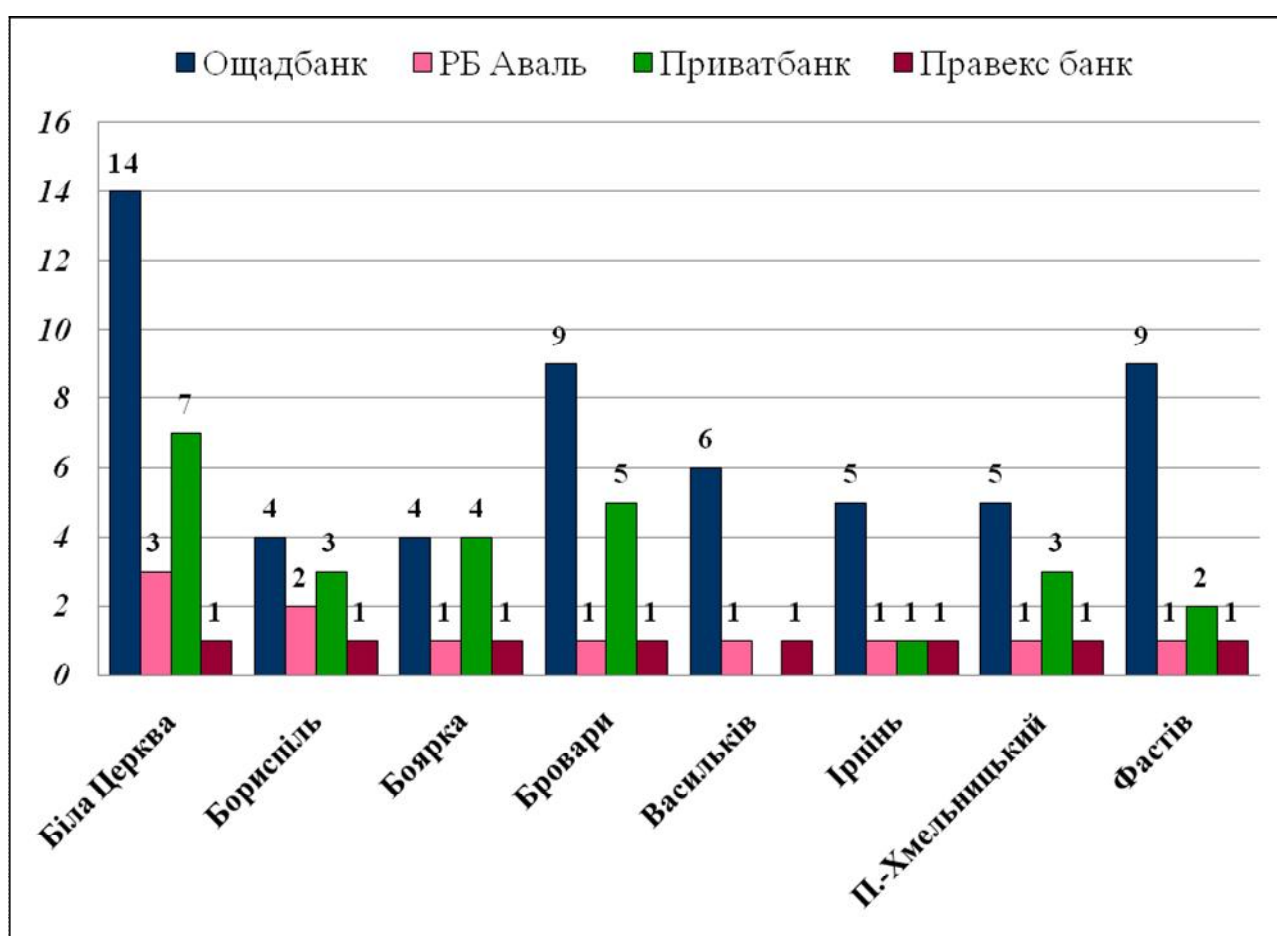

Рис. 2.8. Найбільша кількість банківських установ у містах Київської області

Джерело: складено автором на основі [172]

Відзначимо також, що в 2011 році активи банківських установ Київщини зменшилися на 2,4%, а кредитні вкладення – на 4,3% у порівнянні з 2010 роком. Основним фактором зниження цих показників можна вважати вилучення балансів б

банків, після прийняття рішення про їх ліквідацію. Переважну більшість кредитів позичальники банків отримували на поточні потреби, а частка кредитів в інвестиційну діяльність складала близько 23% від загальної заборгованості за кредитами [173].

Позитивним фактором є зростання довіри населення до банківської системи, що створює підґрунтя для розширення пропозиції кредитів та депозитів. У 2010 році депозити населення в цілому збільшились на 12,1%, або на 8229,4 млн. грн. Зростання відбулося за рахунок коштів як у національній, так і в іноземній валюті (відповідно на 22,1% та 5,8%). Негативний аспект пов'язаний із незначною кількістю банкоматів в області, що створює певні проблеми доступу суспільства до банківських ресурсів. Станом на 01.01.2012 року Київська область знаходилась на найнижчому рівні серед рейтингу регіонів за ступенем покриття мережею банкоматів із показником 0,42 банкомати на 1 тис. населення регіону, в той же час середній показник по Україні становив 0,72 банкомати на 1 тис. населення [174].

Важливо зазначити, що на доходність банківських установ все ще продовжує чинити тиск низька ділова активність підприємств та необхідність формування банками резервів за кредитами, що обслуговуються неналежним чином. У зв'язку з цим, фінансовий результат діяльності банківських установ Київської області за 2010 рік був від'ємним і склав мінус 14,1 млрд. грн у порівнянні з мінус 35,2 млрд. грн за попередній рік [175].

На думку М. Алексеєнка, необхідно збільшити кількість банківських ресурсів, оскільки достатня сукупність грошових ресурсів і виражених у грошовій формі матеріальних, нематеріальних та фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків, може бути використана для здійснення активних операцій та надання розширеного спектру послуг суспільству [176]. На нашу думку, слід удосконалити теоретичну базу, яка б виступала основою розроблення і надання комплексних банківських інвестиційних послуг підприємствам та домогосподарствам, а також збільшити обсяг іноземного капіталу в регіональній банківській системі з одночасним моніторингом контрольованості банківського сектору в регіоні з метою недопущення загроз фінансовій безпеці. Щоб знизити

вартість фінансових ресурсів банківської сфери та зробити їх доступними до підприємств та населення, необхідно посилити конкуренцію не тільки в банківському секторі Київської області, але й в Україні в цілому.

Формування в Україні ринкової економіки, побудова соціально-орієнтованого господарства, посилення стабілізаційних процесів у здійсненні структурних перетворень в економіці регіонів потребують удосконалення страхової діяльності, пошуку дієвих механізмів для забезпечення ефективного функціонування національного та регіонального ринків страхових послуг з урахуванням міжнародного досвіду застосування фінансових інструментів управління економічними процесами.

Відповідно до звітних даних Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [177], у 2010 році розвиток страхового ринку України у регіональному аспекті характеризується неоднорідними показниками (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Показники розвитку страхового ринку регіонів України у 2011 році

Області	Кількість страхових компаній	Надходження страхових платежів на душу населення, грн	Страхові виплати на душу населення, грн	Частка страхових виплат у страхових платежах, %	Частка страхових платежів, яка передана у перестраховування, %
АР Крим і м. Севастополь	7	22,8	2,6	10,7	51,2
Дніпропетровська	24	543,5	73,9	16,4	56,3
Донецька	25	1601,2	256,9	25,7	41,4
Житомирська	1	10,9	2,2	12,8	64
Запорізька	11	156,6	33,5	21	53,2
Івано-Франківська	3	57,3	0,8	1,3	2
Київська	9	241,4	101,8	37,2	38,6
Луганська	4	7,4	1,5	20,3	0,2
Львівська	5	32,9	14,5	45	5,4
Миколаївська	2	18,9	0,5	2,2	20,3
Одеська	18	761,2	332,7	65,9	16,5
Полтавська	6	125,6	6,7	4,6	62,2
Сумська	1	1,4	0,8	50,6	3,9
Харківська	17	403,7	165,1	46,5	30,2
Черкаська	1	0,3	0	0	9,4
Чернігівська	2	6,1	2	22,4	20
м. Київ	319	5796,8	1315,8	25,2	34,7
Україна	456	635,8	143,9	27,5	36,6

Джерело: складено автором на основі [177]

Як видно з табл. 2.13, в Україні спостерігаються значні регіональні відмінності у розвитку страхування, оскільки зі 456 страхових компаній України 319 – зосереджено у м. Києві та 9 у Київській області, що становить 72%. Далі йдуть Донецька область, в якій зосереджено 25 страхових організацій, Дніпропетровська (24), Одеська (18), Харківська (17) і Запорізька (11) області. Кількість страхових організацій в інших регіонах України не досягає 10 [177].

Аналіз діяльності страхових компаній Київської області свідчить про те, що динаміка страхових платежів у 2009 році зростає на 7,6% у порівнянні з 2008 роком, а в 2010 році зменшилася на 24% у порівнянні з попереднім періодом; страхові виплати та страхові відшкодування знизилися на 8,4% у 2009 році по відношенню до попереднього року та збільшилися на 51,4% у 2010 році, порівняно з попереднім періодом (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Основні показники діяльності страхових компаній Київської області

(млн. грн)

Показники		Період			Приріст, %	
		2008	2009	2010	09/08	10/09
Страхові платежі (премії, внески)		491,9	529,5	402,5	1,08	0,76
Основні доходи	Дохід від реалізації послуг із видів страхування, інших ніж страхування життя	358,8	343,9	237,6	0,96	0,69
	Дохід від реалізації послуг зі страхування життя	0,02	0,13	0,45	6,50	3,46
	Фінансові доходи	19,2	29,3	19,2	1,53	0,66
	Інші операційні доходи	11,04	21,9	62,5	1,98	2,85
Страхові виплати та страхові відшкодування		108,02	98,9	149,7	0,92	1,51
Основні витрати	Витрати пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування	29,02	22,3	45,5	0,77	2,04
	Витрати пов'язані з регулюванням страхових випадків	1,9	1,6	2,4	0,84	1,50
	Адміністративні витрати	67,9	73,4	58,5	1,08	0,80
	Інші витрати, що належать до собівартості реалізованих послуг	3,8	3,8	8,5	1,00	2,24
Результат основної діяльності		18,9	37,7	8,4	1,99	0,22

Джерело: складено автором на основі [177]

Показник рентабельності основної діяльності страхових компаній істотно збільшився у 2009 році (майже на 100%) порівняно з 2008 роком, а вже у 2010 році діяльність страхових організацій області характеризувалася збитковістю. Це пов'язано з такими явищами у вітчизняній економіці, як зниження ліквідності активів страховиків, недостатній рівень резервування, різке зниження платоспроможності страхових компаній, девальвація гривні, демпінг тощо.

У дослідженнях С. Лондар та Л. Шіріян пропонують заходи реалізації ефективної фінансово-економічної політики на страховому ринку, основні з яких: розроблення сучасних моделей оцінювання платоспроможності на основі оцінки ризиків, підвищення прозорості процесу страхового нагляду, на державному та регіональному рівнях зобов'язати страховиків публікувати в повному обсязі щорічну бухгалтерську звітність та відомості про їхніх керівників і власників у друкованих виданнях та Інтернеті [178]. Ми вважаємо, що потрібно підвищити контроль за діяльністю страхових компаній, створити доступні для громадян регіональні консалтингові центри при страхових установах для надання та перевірки правомірної інформації щодо підписання договорів страхування.

Кредитна кооперація функціонує у фінансовому секторі економіки, механізм якої передбачає спільне заощадження членам кредитного кооперативу власних грошових коштів та взаємне кредитування за рахунок цих коштів на взаємовигідних засадах або розміщення коштів у низько ризикових фінансових інструментах. Провідні позиції серед учасників ринку кооперативного кредитування посідають кредитні спілки.

У поглядах А. Хомутенко базисно сформовано механізм діяльності кредитних спілок, який полягає в тому, що ці фінансові установи залучають капітали населення у вигляді депозитів, що на сьогодні зробити набагато простіше та вигідніше, ніж отримати кредит від комерційного банку: по-перше, тому що можна уникнути процедури, яку вимагає банк для надання кредиту, а по-друге, «реальний» власник кредитної спілки самостійно вирішує, в якому розмірі йому встановити відсоткові ставки [179]. Отже, особливість кредитних спілок полягає в тому, що вони є

водночас і формою кредитних кооперативів, які функціонують на кооперативних засадах, і фінансовими установами.

Однією з вагомих ознак розвиненої фінансово-кредитної системи ринкового типу є різноманіття фінансових структур, що входять до неї. В економічно розвинених країнах разом із великими транснаціональними банками в кредитній системі представлені і установи дрібного кредитування – кредитні кооперативи або кредитні спілки, що є структурними одиницями кредитної кооперації.

Тенденції функціонування кредитних спілок Київської області у 2010 році характеризувалися збільшенням сум наданих кредитів на 36,6% у порівнянні з 2009 роком та ростом сум депозитних рахунків членів кредитних спілок на 30% у порівнянні з попереднім роком (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Динаміка показників діяльності кредитних спілок Київської області

Показники	2009 рік	2010 рік
Кількість зареєстрованих кредитних спілок	17	17
Кількість членів кредитних спілок (осіб)	20 945	20 938
У т.ч. кількість членів, які мають заборгованість за кредитами на кінець періоду (осіб)	5 461	4 175
Кредити, надані членам кредитної спілки, (залишки на кінець періоду); (млн. грн)	29,9	47,2
Внески (вклади) на депозитних рахунках членів кредитних спілок (залишок на кінець періоду); (млн. грн)	17,7	25,3

Джерело: складено автором на основі [177]

Незважаючи на зниження рівня кредитної заборгованості, сфера кредитного кооперування Київської області в загальному характеризується низьким рівнем ділової активності, що пов'язано з координацією більшості кредитних спілок в м. Києві. Якщо взяти до уваги загальну кількість кредитних спілок в Україні (672), що функціонували у 2009 році, то в столичному регіоні було зосереджено лише 2,5% компаній, тоді як у м. Києві – 72 організації, або 10,7%, що значно більше ніж в області [177]. Інакше кажучи, доступність населення області до ресурсів та послуг фінансових посередників має обмежений характер, оскільки відсутня достатня кількість кредитних установ у районах та містах столичного регіону. Отже,

розбудову інфраструктури кредитної кооперативної системи доцільно починати саме в межах обласних асоціацій, забезпечуючи її автономність, гнучкість і доступність для безпосередніх споживачів. Багато науковців по-різному бачать напрями розвитку допоміжної інфраструктури сектору кредитних кооперацій, проте в загальному ці зміни пов'язують з належним створенням стабілізаційного фонду, бюро кредитних історій, агенції роботи з проблемними кредитами, освітнього бюро тощо. Відповідно до інформаційних даних Територіального управління Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку в м. Києві та Київській області, фондовий ринок області представлений здебільшого закритими акціонерними товариствами (74,6%) та відкритими акціонерними товариствами (14,6%), це переважно інвестиційні фонди (658, або 29% від загальної кількості), торговці цінними паперами (533 або 24%), інститути спільного інвестування (429 або 19%) та ін. (рис. 2.9).

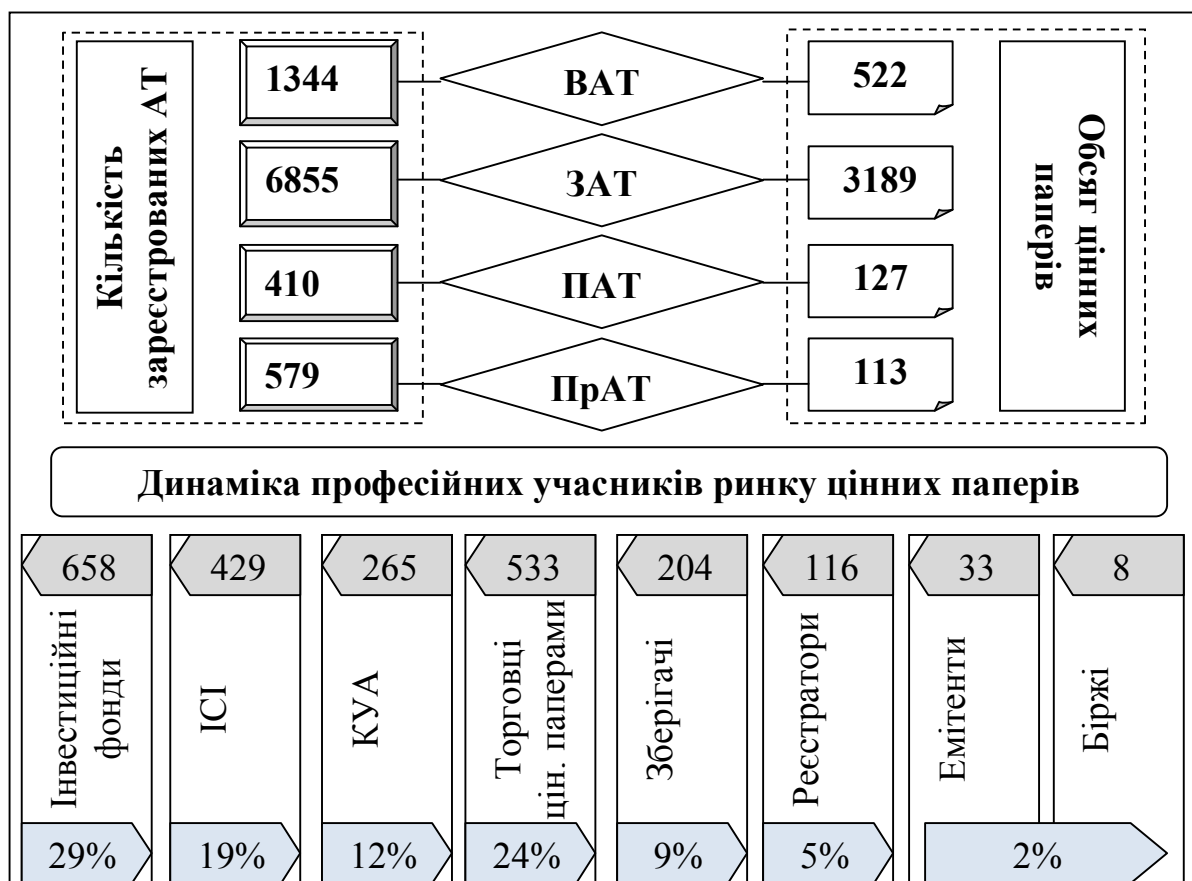

Рис. 2.9. Кількість та структура учасників ринку цінних паперів Київської області у 2010 році

Джерело: складено автором на основі [180]

Розглядаючи основні показники розвитку ринку цінних паперів Київської області на фоні національної та міжнародної діяльності його учасників, слід зазначити, що в цій сфері існує чимало проблем та диспропорцій, що порушують умови його ефективного функціонування. Сьогодні стабільність та перспективність фондових корпорацій все ще знаходиться під впливом таких негативних факторів, як скорочення обсягів капітальних інвестицій у Київську область, відсутність новітніх технологій торгівлі (у т.ч. торговельних систем і платформ), зниження рівня довіри інвесторів до управлінських структур області та держави, знецінення гривні та посилення девальваційних очікувань, а також неякісне розкриття емітентом цінних паперів інформації про свою діяльність.

На ринку інвестиційних послуг Київщини діє багато фінансових компаній та посередників, в тому числі міжнародного рівня. Зокрема, в міжнародному інвестиційному співробітництві беруть участь 901 підприємство та їх партнери із 60 країн світу. Найбільш відомі серед них: Міжнародна компанія «Кока-Кола Беверіджез Україна Лімітед» (Нідерланди), ВАТ «Миронівський хлібопродукт» (Німеччина, Данія), Міжнародна компанія «МЛП-Чайка» (Росія, Франція), ТОВ «Продагросервіс» (Великобританія, Кіпр), ТОВ «Сіпан» (Франція), ТОВ «Ольвіта» (Голландія), Міжнародна компанія «Кен-Пак С.А.» (Польща) та інші [180]. Незважаючи на активну фінансово-економічну політику міжнародних організацій на інвестиційному ринку Київської області, існують негативні процеси в системі заохочень іноземних інвесторів. Стримуючими факторами активізації інвестиційних потоків виступають адміністративні перешкоди, низький рівень капіталовіддачі, ризикованість інвестиційних проектів, високий рівень оподаткування, складна система ліцензування.

На думку О. Кириленко та А. Сидорчука, недержавне пенсійне забезпечення здійснюється: пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками фондів; банківськими установами через укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для нагромадження пенсійних заощаджень; страховими організаціями шляхом

укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності (смерті) учасника фонду [181].

Відповідно до офіційної інформації Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг у Київській області поки ще не зареєстровано головних офісів недержавних пенсійних фондів, проте всі компанії зосереджені в м. Києві – 77 організацій, або 70% від загальної кількості в Україні [177]. Тому, з метою прискорення розвитку недержавного пенсійного забезпечення, в області створено комісію з питань законодавчого регулювання діяльності пенсійних фондів недержавної форми власності. Відзначимо, що головними напрямками роботи комісії є: сприяння широкій обізнаності населення про ефективність трирівневої пенсійної системи; зміцнення довіри до пенсійної системи; підвищення рівня інформаційно-роз'яснювальної роботи тощо [180].

Вважаємо за необхідне відзначити, що відповідно до Звіту про конкурентоспроможність регіонів України у 2011р., опублікованого Фондом «Ефективне управління» [182], Київська область посідає 9-ту позицію за рівнем розвитку фінансового ринку серед регіонів України (рис. 2.10).

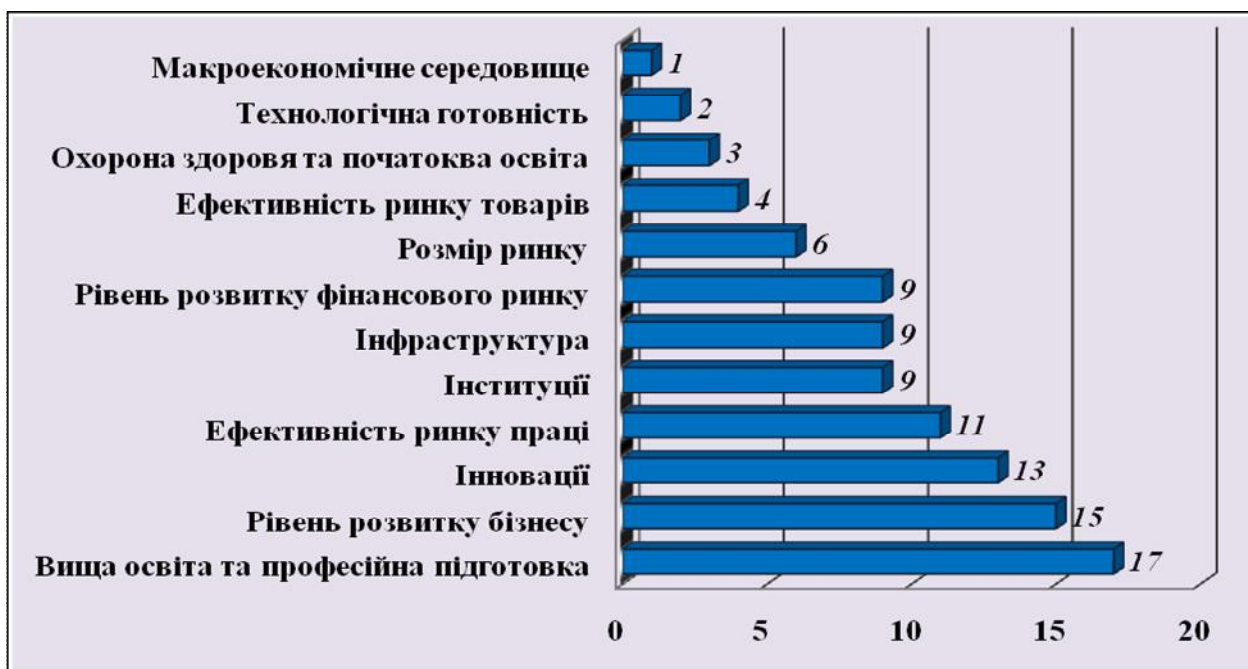

Рис. 2.10. Рейтинг окремих складових конкурентоспроможності Київської області у 2011 році

Джерело: складено автором на основі [182]

Також зауважимо, що в загальному рейтингу конкурентоспроможності в 2011 році Київська область знаходилась на 4-му місці (після м. Києва, Дніпропетровської та Харківської областей). Негативно вплинули на позицію області в рейтингу окремих складників такі тенденції, як: корупція, нестабільність місцевої та державної влади, дещо високий рівень податкового навантаження, інфляція тощо.

У цілому, в порівнянні з іншими регіонами України, фінансовий сектор Київської області хоч і не лідирує в розвитку, проте він має значно кращі перспективи, що пов'язано передусім із вигідним географічним положенням, акумуляцією фінансових ресурсів більш стратегічних інвесторів, вагомим попитом на послуги та продукти фінансових інститутів, регуляторною діяльністю органів державної та місцевої влади в напрямку реалізації інвестиційної політики тощо.

Разом з тим, міжнародні підходи до оцінки фінансового сектору Київської області дають підстави вважати, що ефективність цієї галузі економіки недостатня. Це пояснюється, в першу чергу, низьким рівнем законодавчого захисту прав інвесторів, недостатньо розвинутою інфраструктурою фінансового ринку, маніпулюванням цінами, використанням інсайдерської інформації та недобросовісним ставленням фінансових посередників до клієнтів. Варто відзначити, що реформаторські підходи до удосконалення функціонування фінансового сектору України та її регіонів докладно висвітлені у праці В. Феценко [183]. Автор сформулював низку пріоритетних завдань досконалого розвитку фінансової сфери вітчизняної економіки, а саме: проведення реформи державного регулювання, спрямованої на ліквідацію правових перешкод для розвитку ринку та максимального урахування інтересів його професійних учасників; підвищення рівня капіталізації фінансових установ, їхньої інформаційної прозорості щодо власників, продуктів, послуг та результатів; запровадження нових інститутів та технологій, сучасних принципів інвестування та методик оцінки результатів інвестиційної діяльності; створення повноцінного ринку похідних фінансових інструментів та строкових контрактів; суттєве зниження ризиків інвестиційної діяльності шляхом впровадження сучасних систем ризик-менеджменту та дієвих механізмів захисту прав і законних інтересів інвесторів, а також споживачів

фінансових послуг; здійснення лібералізації валютного регулювання і спрощення процедур виходу на міжнародну фінансову арену.

Міжнародна практика містить чимало прикладів успішного функціонування спеціалізованих фінансових інститутів та засвідчує їх значне розмаїття.

Зокрема, в Німеччині створено низку інститутів і програм для підвищення спроможності банківського сектору до надання довгострокових фінансових ресурсів. Серед найважливіших банків, які забезпечують тривалі позики промислому сектору, – Банк для реконструкції (Kreditanstalt für Wiederaufbau, KfW – власниками KfW є федеральний уряд (80%) і федеральні землі Німеччини (20%)), Німецький банк розрахунків (Deutsche Ausgleichsbank, DtA), Промисловий кредитний банк (Industriekreditbank, IKB). У 2006 р. KfW залучив понад 51 млрд. євро через випуск облігацій у 23 валютах на міжнародних ринках капіталу. У Фінляндії Національний фонд досліджень і розвитку SITRA має статус незалежного державного фонду, який діє під егідою парламенту. SITRA фінансує фірми венчурним способом – в обмін на частку акцій. У сумарному обсязі фінансування державні кошти складають 10%, проте роль державної підтримки є значно вищою – державне фінансування виступає каталізатором залучення зовнішніх коштів. В Італії з метою поліпшення управління великими державними інвестиційними проектами утворено позабюджетне агентство, відповідальне за інвестиції в розвиток інфраструктури – Infrastrutture Spa (Ispra). Агентство може залучати кошти за рахунок випуску дохідних облігацій, гарантованих державою, а також здійснює пошук інвестиційних партнерів у приватному секторі. Модель Ispra розглядається як можливий напрямок реформування процесу державного інвестування в інфраструктуру в межах усієї зони євро [184].

В процесі реорганізації фінансової системи Японії були створені спеціальні інститути, які здійснювали кредитування національних підприємств у пріоритетних галузях (Державна корпорація з фінансування розвитку Хоккайдо-Тохоку, Корпорація з фінансування розвитку Окінави, Японський банк розвитку, Експортно-імпортний банк, Корпорація з фінансування сільського господарства, лісового та рибного господарств), мережа спеціалізованих за галузями фінансових закладів для

сприяння розвитку малих та середніх підприємств (Народна фінансова корпорація, Японська фінансова корпорація для малого бізнесу, Японська фінансова корпорація для муніципальних підприємств), розвитку житлового кредитування (Урядова корпорація з надання житлових позик, якій належить 32% усіх наданих державних позик в країні) тощо. Фінансування державних банків забезпечується за рахунок Програми фіскальних інвестицій та позик (FILP), кошти якої формуються, своєю чергою, ощадною та страховою системами країни. Серед спеціалізованих фінансових інститутів особливе значення мають інститути довгострокового кредитування, які функціонують у формі траст-банків та банків довгострокового кредитування. Останні залучають кошти переважно шляхом емісії облігацій і здійснюють за рахунок цих коштів довгострокове кредитування великих підприємств під фіксований процент [185].

Отже, основними пріоритетами ефективного розвитку фінансового сектору Київської області мають стати такі: поліпшення фінансового стану позичальників банків; забезпечення доступності для безпосередніх споживачів кредитної кооперативної системи; підвищення прозорості процесу страхового нагляду; розвиток недержавних пенсійних фондів (відповідно до умов запровадження пенсійної реформи в Україні); збільшення реальних показників платоспроможності населення; забезпечення гарантій перспективних інвестицій та зміцнення інституційної основи фінансового сектору на регіональному рівні.

Реалізація комплексних заходів удосконалення діяльності фінансового сектору Київської області повинна активізувати інвестиційні процеси, сприяти вирішенню наявних проблем усіх сегментів фінансового ринку та в цілому стимулювати розвиток національної економіки. Проте ефективність функціонування фінансового сектору Київської області і динамічний розвиток інших галузей господарства регіону залежать від якості реалізації інвестиційних проектів. Впровадження інвестиційних проектів відіграє важливу роль в економічному зростанні, оскільки безпосередньо забезпечує реальну соціальну та економічну стабільність у регіоні.

2.3. Реалізація регіональних інвестиційних проектів

Розвиток економіки будь-якого регіону базується на реалізації інвестиційних проектів, які забезпечують та удосконалюють процес розширеного відтворення, створюють нові вартості, робочі місця, новий виробничий і споживчий потенціал. Процеси планування інвестиційних проектів у сучасних умовах непередбачуваності подій та посиленого впливу різних ризиків потребують обґрунтованого підходу до їх ефективної реалізації. Сьогодні теоретичні та практичні підходи до визначення сутності інвестиційного проекту дуже різноманітні, що зумовлено багатоаспектністю та складністю значущих основ цієї економічної категорії. На практиці поняття «проекту» часто розглядається з локальної точки зору та ототожнюється з робочим проектом та проектом будівельних робіт [186]. Тому, на наш погляд, інвестиційний проект пов'язаний із реалізацією повного циклу інвестицій: від моменту вкладення капіталу в проект до завершальної стадії здачі його в експлуатацію з метою отримання конкретних вигод.

Аналізу інвестиційних проектів, що реалізуються в Київській області, потребує також урахування рекомендацій щодо здійснення інвестиційного проектування такого відомого науковця, як С. Юрій. На думку дослідника, планування та реалізація державних інвестицій здійснюється в процесі інвестиційного проектування. В першу чергу, проводиться підготовка та детальне проектування проекту, після чого розробляється бізнес-план і на конкурсній основі здійснюється відбір об'єктів бюджетного фінансування та включення їх до списку будов, що підлягають бюджетному фінансуванню. Наступним етапом є розробка проектно-кошторисної документації та проведення техніко-економічного обґрунтування проекту. Фінансування капіталовкладень здійснюється згідно з титульними списками, складеними на весь період виконання проекту, з розбивкою за роками [187].

Вважаємо за необхідність розглянути й основні інституційні умови, на які обов'язково потрібно звертати увагу в процесі реалізації інвестиційних проектів та бізнес пропозицій в регіоні. Відповідно до розпорядження Київської обласної

державної адміністрації «Про затвердження Положення про інвестиційний паспорт Київської області та Положення про відбір інвестиційних проектів та бізнес пропозицій на включення їх в Інвестиційний паспорт Київської області» [188] встановлено спеціальні критерії відбору інвестиційних проектів. Дане положення розроблено відповідно до Законів України «Про інвестиційну діяльність» [21], «Про режим іноземного інвестування» [52], «Про місцеві державні адміністрації» [63], Програми «Інвестиційний імідж України» [189], Програми розвитку інвестиційної діяльності в Україні на 2002-2010 роки [190] та Програми залучення інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату в Київській області [191].

Згідно з указаним положенням, метою проведення відбору є визначення найбільш ефективних та соціально значущих для області інвестиційних проектів та бізнес-пропозицій, спрямованих на розвиток економіки області. Відбір інвестиційних проектів та бізнес-пропозицій проводиться серед заявників, які мають намір реалізувати свої інвестиційні проекти та бізнес-пропозиції на території Київської області.

Відповідно до цілей даного положення привілеї та переваги мають інвестиційні проекти та бізнес-пропозиції з капітальними вкладеннями:

- у розвиток наявних виробничих підприємств із метою досягнення таких результатів: збільшення обсягу виробництва товарів та послуг; зниження витрат та підвищення прибутковості; проведення на підприємстві природоохоронних заходів; придбання, розробка та запровадження нових технологій, обладнання; освоєння нових видів продукції та послуг;
- у створення нових виробничих підприємств, які вироблятимуть конкурентоспроможну продукцію та послуги;
- на вирішення цілей та завдань програми соціально-економічного розвитку області, на створення (збереження) робочих місць;
- у створення об'єктів інфраструктури;
- у будівництво основних об'єктів громадського, промислового та сервісного призначення.

Необхідно звернути увагу на те, що не допускаються до відбору заявники, які не подали визначені та належним чином оформлені документи.

Відзначимо, що відбір інвестиційних проектів та бізнес-пропозицій проводиться щороку на базі подання до районних комісій з інвестиційних проектів у районних державних адміністраціях та міськвиконкомах спеціально оформленої заявки (див. додаток Л). До заявки також додається в двох варіантах (друкованому та електронному) анкета інвестиційного проекту (див. додаток М) або анкета бізнес-пропозиції (див. додаток Н).

Документи мають подаватися належним чином оформленими та у відповідності до норм чинного законодавства. Кінцевим результатом огляду та дослідження документації розробника інвестиційного проекту є прийняття рішення Районною комісією про включення даного проекту в Інвестиційний паспорт Київської області. Далі механізм передбачає процедуру узгодження всіх питань реалізації інвестиційних проектів та бізнес-пропозицій на території Київської області.

Необхідно також звернути увагу на критерії визначення інвестиційних проектів та бізнес-пропозицій на включення до Інвестиційного паспорта Київської області:

- соціальна та економічна корисність для області;
- створення (збереження) робочих місць, оптимізація структури зайнятості на ринку трудових ресурсів;
- екологічна безпека;
- бюджетна ефективність – приріст податкових надходжень до бюджету області протягом всього терміну окупності інвестицій;
- позитивні показники фінансової стійкості та динаміки бізнесу;
- створення імпортозамінювальних виробництв;
- формування конкурентоспроможного експортного потенціалу;
- запровадження перспективних ресурсозберігаючих технологій;
- розвиток наукоємних виробництв [188].

На нашу думку, цей перелік доцільно доповнити низкою важливих у сучасних умовах розвитку регіону критеріїв (табл. 2.16).

Критерії оцінювання інвестиційних проектів регіону

№ п/п	Назва	Коротка характеристика
1	Доступність фінансування	Наявність коштів у бюджеті розвитку, можливість отримання кредиту, наявність власних коштів у підприємства, угода з інвестором, рішення про виділення гранту тощо
2	Популяризація на ринку	Відповідність проекту потребам ринку, а також ефективність маркетингових заходів для просування запропонованого продукту на ринок
3	Відсутність вигідніших альтернатив	Моніторинг усіх аналогічних бізнес-пропозицій та вибір найбільш пріоритетної
4	Рівень професійної підготовки виконавців	Відповідна вища освіта, здатність до творчого мислення та прийняття оригінальних рішень в нестандартних ситуаціях, висока ділова активність тощо
5	Перспективи освоєння інноваційних технологій	Ступінь використання прогресивної техніки та технологій
6	Наявність антиризикового потенціалу	Можливість передбачити ризики та усунути їх, а у випадках настання ризику – швидке реагування в напрямку його вирішення з мінімізацією негативних наслідків
7	Громадська думка	Рівень підтримки громади реалізації цього інвестиційного проекту
8	Відповідність вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, архітектурних та інших норм	

Джерело: складено автором на основі [188]

Також слід зазначити, що оцінювання дій органів державного, обласного та місцевого рівнів управління визначаються факторами впливу проекту на зміну соціально-економічного середовища регіону, а саме:

- на екологію, безпеку життєдіяльності населення, забезпечення регіону необхідними ресурсами і товарами;
- на розвиток інфраструктури регіону, будівництво доріг, ліній зв'язку й інших її елементів;
- на зростання зайнятості населення;

- на темпи економічного розвитку регіону;
- на інвестиційну привабливість регіону;
- на стимулювання розвитку комплексу інших галузей і сфер економіки;
- на розвиток соціальної сфери регіону;
- на ріст іміджевих характеристик регіону і її керівників;
- на ризик проекту.

З урахуванням цих особливостей та відповідно до інформації про реалізацію інвестиційних проектів у Київській області [192] нами було зроблено вибірку інвестиційних проектів, що реалізуються в районах та містах області залежно від обсягу інвестицій. Тобто при реалізації декількох інвестиційних проектів з метою спрощення розрахунків вибирався лише один, який потребував найбільшого обсягу залучення інвестиційних ресурсів (див. додаток П). У процесі аналізу вибраних інвестиційних проектів було проведено їх групування відповідно до факторів впливу на розвиток району чи міста Київської області. Наявні дані дозволили використати такі критерії аналізу реалізації регіональних інвестиційних проектів:

- 1) вплив на зайнятість населення;
- 2) вплив на загальний рівень інвестиційних надходжень;
- 3) розвиток соціальної сфери;
- 4) вплив на екологічну ситуацію;
- 5) рівень готовності проекту до реалізації;
- 6) термін окупності;
- 7) наявність сильних та слабких сторін проекту.

Вплив на зайнятість населення. Реалізація інвестиційних проектів, які передбачають створення нових робочих місць, відіграє важливу роль для населення регіону. Отримуючи роботу, працівники мають право на гідну оплату праці, яка спроможна забезпечити процес задоволення необхідних потреб. Тобто рівень заробітної плати впливає на рівень життя населення, тому пріоритетність у створенні нових робочих місць незаперечно актуальна. Серед сукупності вибраних інвестиційних проектів, що впроваджуються в Київській області існує низка, які спроможні позитивно вплинути на рівень безробіття, зокрема в Білоцерківському,

Броварському, Васильківському, Києво-Святошинському, Таращанському районах тощо (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Рівень зниження безробіття в Київській області залежно від реалізації основних інвестиційних проектів (станом на 01.01.2011 р.)

Райони та міста області	Назва проекту	Кількість нових робочих місць	Кількість зареєстрованих громадян, не зайнятих трудовою діяльністю	% зниження незайнятих трудовою діяльністю осіб від реалізації проекту
Білоцерківський район	Будівництво міжнародного вантажно-пасажирського аеропорту «Узин»	3000	2806	106,91%
Броварський район	Будівництво сміттєпереробного заводу	600	796	75,38%
Васильківський район	Сучасний логістичний центр	1500	862	174,01%
Києво-Святошинський район	Торговельно-складський комплекс	3500	423	827,42%
Таращанський район	Будівництво тваринницького комплексу з виробництва яловичини	400	693	57,72%
м. Ірпінь	Створення хірургічного медичного комплексу зі спеціалізованою науковою та клінічною базою	560	274	204,38%

Джерело: складено автором на основі [192]

Враховуючи нижчий рівень безробіття у Києво-Святошинському районі, ефект від реалізації інвестиційного проекту «Торговельно-складський комплекс» буде становити 727,4%, Ефективність від створення хірургічного медичного комплексу зі спеціалізованою науковою та клінічною базою (м. Ірпінь) становитиме 104,4% задоволення потреб населення робочими місцями, а від побудови сучасного логістичного центру (Васильківський район) – 74%. Особливу увагу доцільно

приділити реалізації інвестиційних проектів у Таращанському районі, оскільки будівництво тваринницького комплексу з виробництва яловичини не спроможне забезпечити робочими місцями усіх, хто цього потребує.

Вплив на загальний рівень інвестиційних надходжень. Як свідчить світова практика, іноземні інвестиції, з одного боку, можуть прискорювати темпи економічного зростання, підвищувати зайнятість, технологічний рівень економіки, конкурентоспроможність вітчизняних товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках, а з іншого – у випадках трансферу відсталих технологій і методів організації виробництва – стримувати розвиток країни, посилювати її залежність від іноземних технологій і капіталів.

У зв'язку з цим варто врахувати погляди С. Полковниченка та Н. Аркадьєвої з приводу того, що разом із прямими іноземними інвестиціями Україна, як правило, отримує «відпрацьоване» обладнання, що не відповідає енергозберігаючим технологіям, останнім досягненням екологічної безпеки, автоматизації чи продуктивності [193]. Тобто іноземне інвестування в Україну поки що відбувається значною мірою за моделлю мало розвинених країн.

Аналізуючи вплив інвестиційних проектів на зміну обсягів інвестування в райони та міста Київської області, варто зосередити увагу на прирості іноземних коштів у Білоцерківський район, оскільки внаслідок будівництва міжнародного вантажно-пасажирського аеропорту «Узин» є ймовірність значного збільшення інвестиційних коштів до даного району, що позитивно вплине на розвиток його інфраструктури, забезпечить жителів міста додатковими робочими місцями. Створення Міжнародного вантажно-пасажирського аеропорту «Узин» матиме позитивне значення для м. Узин та країни в цілому. На приріст капіталу в економіку Сквирського району позитивно вплине реалізація інвестиційного проекту – будівництво Зернопереробного комплексу, оскільки в цьому районі спостерігається обсяг інвестиційних ресурсів у розмірі 25,8 млн. дол. США, а внаслідок реалізації вказаного проекту обсяг збільшиться на 76,4%, що повинно пожвавити соціально-економічний розвиток району (табл. 2.18).

**Приріст інвестицій у райони Київської області залежно від реалізації
найбільших за обсягом інвестиційних проектів***

Райони та міста області	Назва проекту	Загальний обсяг інвестицій від реалізації проекту**	Обсяг капітальних інвестицій, млн. дол. США**	Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США	Приріст інвестицій від реалізації проекту, %
Білоцерківський район	Будівництво міжнародного вантажно-пасажирського аеропорту «Узин»	1000,0	12,0	1,7	7299,27
Бородянський район	Організація добування торфу та виробництва електроенергії та теплової енергії	50,7	11,4	31,5	118,18
Васильківський район	Сучасний логістичний центр	70,0	42,3	14,7	122,81
Обухівський район	Будівництво заводу з виробництва великоформатних керамічних поризованих блоків та клінкерної цегли	74,9	67,8	1,2	108,55
Сквирський район	Зернопереробний комплекс	45,5	15,8	10,0	176,36
м. Ірпінь	Створення хірургічного медичного комплексу зі спеціалізованою науковою та клінічною базою	80,0	46,6	16,6	126,58

* Розраховано за даними станом на 01.01.2011р.

** Переведено в дол. США по курсу НБУ станом на 01.10.2012р.: 1 дол. США – 8 грн, 1 євро – 10,4 грн

Джерело: складено автором на основі [192]

Розвиток соціальної сфери. Соціальна сфера активно впливає на темпи та ефективність економічного розвитку, визначаючи якість життя людини (освіта, здоров'я, фізичний розвиток). Зростання результативності матеріального виробництва на основі підвищення якісних характеристик людського капіталу сприяє збільшенню прибутків населення та бюджету. На думку О. Євсєвої, людський розвиток має два аспекти, які якнайповніше реалізуються саме в

соціальної сфері. По-перше, це формування людських здібностей, що відбувається в галузях соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, культура). По-друге, використання отриманого досвіду, що відбувається у сфері зайнятості, яка повинна надавати можливості для реалізації накопиченого людського капіталу, його удосконалення [194]. Саме у царині соціальних послуг проявляється активність найбільш освічених груп населення, що мають високий людський потенціал. В процесі людського розвитку ці два аспекти повинні урівноважуватися, тобто інтенсивність використання людських здібностей повинна урівноважуватися інтенсивністю формування знань, підтримкою здоров'я та соціальної інтеграції. Відсутність такої збалансованості призводить до зниження людського потенціалу, який виступає рушієм інноваційних перетворень в економіці кожного регіону. У Київській області за обсягом капіталовкладень інвестиційних проектів варто відзначити такі:

- капітальний ремонт дитячого садка «Казка» (м. Переяслав-Хмельницький);
- будівництво загальноосвітньої школи на 1200 місць (м. Бориспіль);
- створення хірургічного медичного комплексу зі спеціалізованою науковою та клінічною базою (м. Ірпінь);
- будівництво туристично-спортивної бази (м. Ржищів);
- проектування та будівництво тролейбусної лінії для організації пасажирського сполучення між містами Бровари та Київ (м. Бровари);
- дитячий магазин з офісними приміщеннями (м. Буча);
- реформування та розвиток теплової енергетики (м. Васильків) тощо.

Вплив на екологічну ситуацію. Різке загострення екологічних проблем в регіонах України зумовлене дією цілої низки як соціально-економічних, так і техніко-технологічних, організаційних та інших чинників. Рациональне використання природних ресурсів є необхідною умовою сталого розвитку держави та її регіонів. Зниження таких важливих індикаторів сталого розвитку, як показники природоємності й, зокрема, енергоємності, завжди виступають у числі основних факторів кардинального зростання економічної ефективності реформ впродовж останніх 10-15 років [195]. На сучасному етапі інвестиційне забезпечення охорони

навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів у Київській області перебуває на низькому рівні, спостерігається стійка тенденція до зменшення загальних обсягів екологічних витрат, насамперед капітальних. Проте зазначимо, що, відповідно до Генерального плану розвитку м. Києва та його приміської зони до 2025 р. [196], при провадженні інвестиційних проектів інвестори та суб'єкти господарювання повинні орієнтуватися на досягнення високих економічних показників, враховувати вплив інвестиційного проекту на довкілля, що є одним із найважливіших факторів ухвалення господарських та управлінських рішень. Разом з тим аналіз інвестиційних проектів Київської області свідчить про наявність двох груп чинників впливу на екологічну ситуацію – сприятливих і несприятливих (рис. 2.11).

СПРИЯТЛИВІ	НЕСПРИЯТЛИВІ
<ul style="list-style-type: none"> ➤ будівництво сміттєпереробного заводу; ➤ створення підприємства зі збору та утилізації твердих побутових відходів; ➤ реконструкція каналізаційних очисних споруд; ➤ електростанція на сонячних батареях. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ будівництво целюлозно-паперового комбінату; ➤ виробництво продукції із базальту; ➤ будівництво заводу з виробництва великоформатних керамічних поризованих блоків та клінкерної цегли.

Рис. 2.11. Сприятливі та несприятливі фактори впливу інвестиційних проектів на екологію Київської області

Джерело: складено автором на основі [192]

Будівництво целюлозно-паперового комбінату в Тетіївському районі Київської області може негативно вплинути на якість питної води, збільшити загальний рівень захворюваності населення, призвести до зникнення деяких видів риб внаслідок забруднення басейну водоймищ тощо. Реалізація інших інвестиційних проектів може також спричинити низку екологічних проблем, зокрема забруднення атмосфери та ґрунту. Проте інвестиційні проекти, здатні покращити екологічну

ситуацію в регіоні, все ж домінують. Наприклад, створення підприємства зі збору та утилізації твердих побутових відходів (Іванківський район), на якому передбачається механізація основних технологічних операцій, що вирішить конкретні економічні, екологічні та соціальні проблеми, пов'язаних зі збором та утилізацією твердих побутових відходів. Реконструкція очисних споруд м. Фастів матиме великий вплив на покращення хімічного та екологічного статусів р. Унава. Тому оздоровлення екологічної ситуації в районах Київської області та у всіх регіонах України потребує підвищення пріоритетності екологічних параметрів інвестиційних проектів, дієвого регулювання з боку органів місцевого та державного управління.

Аналіз готовності інвестиційних проектів до реалізації в Київській області показав, що на 100% готові тільки 4 проекти з 35, а саме: організація добування торфу та виробництва електроенергії і теплової енергії (Бородянський район), створення підприємства зі збору та утилізації твердих побутових відходів (Іванківський район), помольна фабрика цементу (Кагарлицький район) та комплекс із виробництва м'ясних напівфабрикатів (Рокитнянський район).

Також відзначимо, що отримання ефекту від реалізації інвестиційних проектів у Київській області у більшості випадків заплановано вже через 3-5 років (рис. 2.12).

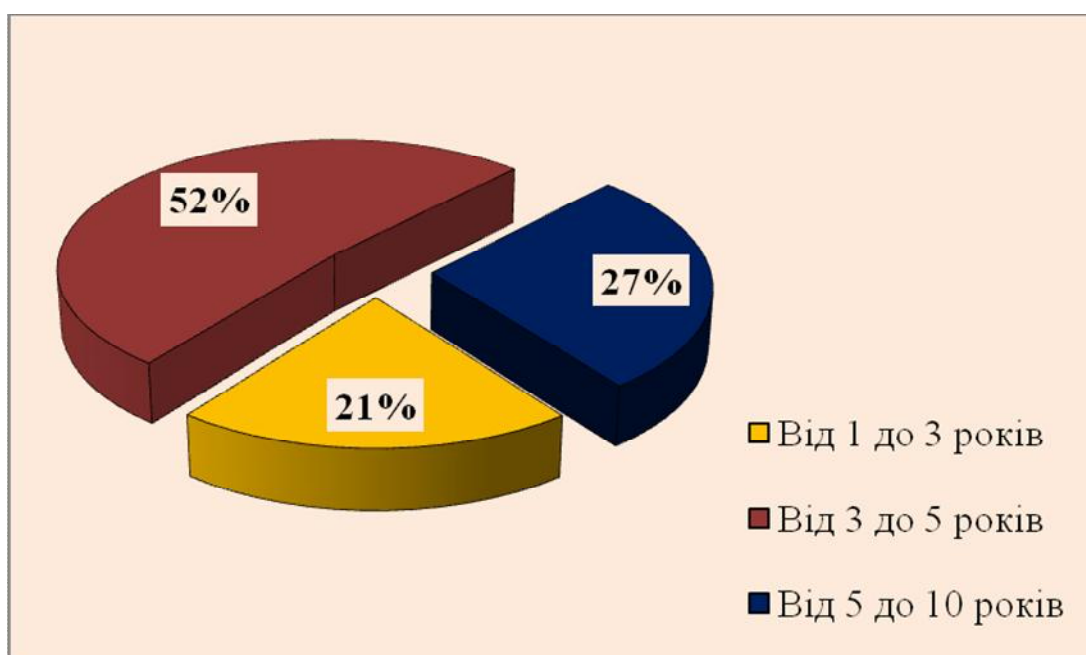

Рис. 2.12. Термін окупності інвестиційних проектів Київської області

Джерело: складено автором на основі [192]

Найменший термін окупності мають такі інвестиційні проекти, як будівництво комплексу з виробництва м'ясних напівфабрикатів (Рокитнянський район) – 1 рік, найбільший (10 років) спостерігається у трьох випадках – організація добування торфу та виробництва електроенергії та теплової енергії (Бородянський район), зернопереробний комплекс (Скви́рський район) та реформування і розвиток теплової енергетики (м. Васильків).

На думку Н. Розумної [197], такі дані, як термін окупності ($T_{ок}$) проекту та обсяг капітальних (K) вкладень, дають змогу попередньо оцінити прибутковість (Π) інвестиційного проекту за формулою

$$\Pi = K / T_{ок} \quad (2.1)$$

Отже, вибір найбільш важливих серед розглянутих критеріїв інвестиційних проектів, на нашу думку, доцільно обґрунтувати наявністю сильних і слабких сторін, а також рівнем прибутковості (табл. 2.19), на основі чого доцільно запропонувати базові напрями удосконалення найпріоритетніших із них.

Таблиця 2.19

Сильні (слабкі) сторони та прибутковість інвестиційних проектів Київщини

№	Назва проекту	Сильні та слабкі сторони проекту	Прибутковість проекту, млн. дол. США
1	Будівництво міжнародного вантажно-пасажирського аеропорту «Узин»	+ Один із 5 аеродромів світу, що здатен прийняти літак «Мрія»; - Великий об'єм проекту робить задачу досить амбіційною.	-
2	Будівництво сміттєпереробного заводу	+ Відсутність подібних проектів у даному регіоні.	16
3	Сучасний логістичний центр	+ Невеликий об'єми капіталовкладень, малий термін окупності, нескладна технологія.	-
4	Створення підприємства по збору та утилізації твердих побутових відходів	+ Забезпечення санітарної очистки регіону; - Ризики пов'язані з бюджетним фінансуванням.	0,6
5	Торговельно-складський комплекс	+ Відсутність конкурентів, зацікавленність у площах поблизу м. Київ.	-
6	Зернопереробний комплекс	- Неможливість отримання земельної ділянки для реалізації проекту; - Можливий ріст вартості енергоносіїв.	4,6
7	Будівництво загальноосвітньої школи на 1200 місць	+ Покращення соціальних стандартів розвитку; - Ризики пов'язані з інфляційними процесами	-
8	Створення хірургічного медичного комплексу	+ Надання повного комплексу медичних послуг високої якості із застосуванням найновітнішого медичного обладнання.	20,8
9	Капітальний ремонт дитячого садка «Казка»	+ Близько 300 дітей будуть забезпечені місцями в дошкільних закладах;	0,06
10	Будівництво туристично-спортивної бази	+ Вигідне місце розташування.	0,83

Джерело: складено автором на основі [192]

Отже, на нашу думку, в Київській області при реалізації запланованих інвестиційних проектів з урахуванням умов проведеної вибірки важливо зосередити увагу органів регіонального управління та держави на реалізації таких інвестиційних проектів, з урахування рекомендацій, які значно покращать процеси їх ефективного впровадження (рис.2.13)

Рис. 2.13. Рекомендації щодо удосконалення інвестиційних проектів

Київської області

Джерело: складено автором на основі [192]

Як видно з рис. 2.13, пріоритет в інвестиційних проектів може мати прибутковий або соціальний характер, в інвесторів, переважно іноземних, підвищується інтерес до інвестування високоприбуткових проектів, проте для державних та регіональних органів управління пріоритет повинен підкріплюватися

соціальним ефектом, оскільки рівень суспільного розвитку регіону та держави виступає запорукою доброти в суспільстві та чинником економічного зростання економіки України.

Крім того, досить гострою є проблема врегулювання питань щодо утилізації радіоактивних відходів з метою покращення екологічної ситуації в Чорнобилі. Чинні проекти та пропозиції потребують вдосконалення в напрямку врахування впливу на природне середовище та здоров'я населення регіону. Наша позиція досить критична в питанні того, щоб на території Чорнобильської АЕС відбувалася переробка світових радіоактивних відходів, оскільки наслідки можуть катастрофічними для населення не тільки Київської області, а й України та сусідніх держав в загалом. Тому такі проекти потребують ґрунтового моніторингу. Ефективною ж альтернативою цьому проекту може бути створення декількох таких центрів із переробки радіоактивних відходів в різних регіонах світу, щоб не накопичувати небезпечні речовини на території України.

У наукових працях С. Онікієнко зазначає, що врахування міжнародного досвіду є не менш важливим, ніж методологічне забезпечення процесу оцінки економічної ефективності інвестиційних проектів, оскільки існує проблема його уніфікації і інституціоналізації. Проблема, яка пов'язана з практичним впровадженням у практику діяльності інвесторів оцінки ефективності інвестиційних проектів, є наслідком відсутності в Україні загальноприйнятої формалізованої концепції оцінки ефективності інвестиційних проектів. Більшість наявних методичних рекомендацій стосовно оцінки економічної ефективності інвестиційних проектів є об'єктивно орієнтованими в залежності від галузі народного господарства, що відображає застаріле сприйняття структури національної економіки у рамках міністерств, відомств та комітетів [198].

Вважаємо за необхідне зазначити, що сьогодні в Україні діють затверджені Державним агентством України з інвестицій та розвитку методичні рекомендації з розробки бізнес-планів інвестиційних проектів. Вони узагальнюють світовий та вітчизняний досвід розроблення бізнес-планів, який передбачає три етапи: підготовчий; розроблення бізнес-плану; реалізація бізнес-плану. Відзначимо також,

що в згаданих методичних рекомендаціях відображено чіткий перелік розділів бізнес-планів, запроваджено основний показник оцінки ефективності інвестиційних проектів – бюджетний ефект (B_t). Для року t здійснення інвестиційного проекту він визначається як перевищення доходів відповідного бюджету (D_t) над витратами (V_t) внаслідок реалізації проекту:

$$B_t = D_t - V_t \quad (2.2)$$

Необхідно врахувати, що до надходжень для розрахунку бюджетної ефективності належать:

- надходження від податків, зборів та інших обов'язкових платежів;
- кошти від сплати за отримання ліцензій, проведення конкурсів і тендерів на розвідку, будівництво та експлуатацію об'єктів;
- погашення кредитів, виданих з відповідного бюджету;
- плата за надання кредиту та/або державної гарантії виконання зобов'язань юридичних осіб-резидентів;
- дивіденди.

До видатків бюджетних коштів належать:

- надання коштів для викупу державою акцій додаткових емісій або внесення додаткових вкладів до статутних капіталів господарських товариств, у яких державі належать корпоративні права;
- надання компенсації сум відсоткових ставок за користування кредитом;
- надання бюджетних коштів на безоплатній основі;
- бюджетні дотації, пов'язані з проведенням певної цінової політики і забезпеченням дотримання певних соціальних пріоритетів [199].

На нашу думку, необхідно звернути увагу на отримання соціально-економічних вигід держави та суспільства від реалізації інвестиційних проектів. Процедура розгляду інвестиційних проектів та прийняття рішення про їх впровадження повинна також враховувати кредитоспроможність інвестора, що зменшить ймовірність настання ризиків та забезпечить доведення всіх етапів інвестиційного проекту до реалізації. Тому доцільно додати підрозділ, який буде визначати додаткові гарантії для кредитора, а саме:

- 1) інвестиційний бізнес-проект повинен мати підготовлені та належним чином оформлені будівельні кошториси;
- 2) проект повинен мати аналоги, реалізація яких принесла достатній рівень дохідності інвестору (кредитору), а також позитивно вплинула на соціально-економічний розвиток територіального утворення;
- 3) проект має бути націлений на стратегічну перспективу його реалізації;
- 4) методи розрахунку повинні відображати високий рівень ефективності від реалізації інвестиційного проекту, в т.ч. очікуваний дохід повинен суттєво перевищувати початковий капітал інвестування;
- 5) повинно бути сформовано резервний фонд інвестування проекту, кошти якого забезпечать підтримку проекту у складних та кризових ситуаціях.

Очевидно, що прийняття вказаних рекомендацій стосовно методики розробки бізнес-планів інвестиційних проектів суттєво полегшить процес оцінки інвестиційної привабливості проектів і сприятиме впровадженню у практику уніфікованих підходів. Проте реалізація інвестиційних проектів, як і інвестиційної політики, залежить від рівня привабливості регіону для залучення стратегічних інвестиційних ресурсів та освоєння інноваційних продуктів і технологій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Розглядаючи інвестиційну політику держави в регіоні, зокрема в Київській області, необхідно зробити акцент на таких особливостях її реалізації в сучасних умовах розвитку. Київська область в Україні посідає провідну позицію в напрямі залучення інвестиційних ресурсів, проте гострою проблемою є спрямування коштів перспективних інвесторів до м. Київ. Варто зосередити увагу на тому, що територіально м. Київ слугує своєрідним бар'єром на шляху поживлення інвестиційної активності в Київській області, що зумовлено високим індустріальним розвитком столиці України, високим рівнем цінової політики та можливістю для інвесторів отримати більші прибутки, незважаючи на те, що інвестиційні проекти в м. Києві переважно зорієнтовані на короткочасну перспективу. В цьому ракурсі для залучення інвестиційних коштів у Київський регіон необхідно робити акцент на сильних аспектах, притаманних його розвитку.

Що ж до діяльності районів Київської області в напрямку освоєння капітальних інвестицій, слід зауважити, що переважно через короткостроковий характер інвестицій, властивий розвитку економіки України, в області не спостерігається стабільного зростання цього показника.

До джерел фінансування регіональних капіталовкладень належать місцеві бюджети в частині бюджету розвитку та позики. В рамках чинного законодавства місцевим органам управління надається можливість здійснювати позики для фінансування активів тривалого користування. Проте сьогодні інвестиційні можливості регіональних органів влади у фінансуванні регіонального розвитку обмежені. Середній рівень фінансування за рахунок місцевих бюджетів в Україні складає 4-5%, в Київській області – 1%. Основною причиною цього є низький рівень дохідної частини бюджетів, що зумовлює брак засобів навіть на поточні й соціальні статті витрат, а також відсутність дієвих механізмів реалізації позик.

Не зовсім відповідають умовам сучасності показники приросту загального обсягу прямих іноземних інвестицій у Київську область. Сьогодні економіка регіону потребує значних обсягів інвестиційних ресурсів, що надходять з-за меж

національних кордонів. Проте існують певні недоліки в системі заохочень іноземних інвесторів, зокрема: адміністративні перешкоди; низький рівень капіталовіддачі; ризикованість інвестиційних проектів; високий рівень оподаткування, складна система ліцензування тощо. Необхідно пам'ятати, що прямі іноземні інвестиції можуть збільшити рівень конкуренції на місцевих ринках, стати додатковим джерелом вкладень у національне виробництво товарів та підвищити динамізм розвитку економіки регіону

Для розвитку економіки Київської області необхідні безперервна та регулярна взаємодія науки і виробництва, повномасштабне та ефективне застосування конкурентоспроможних науково-технічних досягнень. Потрібні також організаційні, економічні та правові рішення й умови, що сприятимуть прискоренню освоєння виробництва та виведення на ринок високотехнологічної, конкурентоспроможної продукції.

Важливим інструментом державної інвестиційної політики щодо інтенсифікації залучення іноземних інвестицій повинні стати спеціальні економічні зони. В Київській області функціонує СЕЗ «Славутич». Основний результат її діяльності полягає в тому, що основний обсяг інвестицій спрямовується саме на розвиток високотехнологічних галузей промисловості. Проте, з метою активізації діяльності підприємств, структурної переорієнтації економіки, технологічного оновлення та випуску конкурентоспроможної продукції, СЕЗ «Славутич» має орієнтуватися на більш широкий діапазон своїх функцій, а не обмежувати їх тільки вільним рухом товарів, потрібно створювати умови для вільного руху капіталів, розвитку взаємовигідної інвестиційної та інноваційної діяльності, збільшення експорту власних товарів і послуг, залучення високих технологій та прискорення соціально-економічного розвитку регіонів.

Фінансовий сектор області сьогодні представлений переважно такими інституціями, як банківські установи; страхові організації; кредитні спілки; фондові біржі; інститути спільного інвестування та недержавні пенсійні фонди. Вказані фінансові установи найбільш поширені й у розвинених країнах світу, а також посідають передові позиції на вітчизняному фінансовому ринку. Основними

пріоритетами ефективного розвитку фінансового сектору Київської області мають стати такі, як: поліпшення фінансового стану позичальників банків; забезпечення доступності для безпосередніх споживачів кредитної кооперативної системи; підвищення прозорості процесу страхового нагляду; розвиток недержавних пенсійних фондів (відповідно до умов запровадження пенсійної реформи в Україні); збільшення реальних показників платоспроможності населення; забезпечення гарантій перспективних інвестицій та зміцнення інституційної основи фінансового сектору на регіональному рівні тощо.

Пріоритет у реалізації інвестиційних проектів Київщини може мати прибутковий або соціальний характер, в інвесторів, переважно іноземних, підвищується інтерес до інвестування високоприбуткових проектів, проте для державних та регіональних органів управління пріоритет повинен підкріплюватися соціальним ефектом, оскільки рівень суспільного розвитку регіону та держави виступає запорукою доброти в суспільстві та чинником економічного зростання економіки України. На нашу думку, до переліку критеріїв відбору інвестиційних проектів у Київській області доцільно додати такі: доступність фінансування, популяризація на ринку, відсутність вигідніших альтернатив, перспектива освоєння інноваційних технологій, наявність антиризикового потенціалу, врахування громадської думки тощо.

Отже, проведений аналіз дає підстави для активізації зусиль органів місцевої, обласної та державної влади в напрямку поліпшення інвестиційної привабливості Київської області у найближчій перспективі.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕГІОНІ

1.1. Напрями підвищення інвестиційної привабливості регіону

Довготривалий ефективний розвиток областей можна забезпечити не лише випуском муніципальних облігацій, а й за умови активної інвестиційної діяльності в них. Важливо залучити до співпраці як іноземних, так і національних інвесторів. Головним чинником інтенсифікації процесів загальноекономічного зростання є підвищення рівня інвестиційної привабливості економічної системи держави та її регіонів. Інвестиційна привабливість регіонів дедалі частіше опиняється в полі зору влади, міських громад, підприємців-інвесторів, які намагаються залучити в Україну і конкретні її регіони інвестиції в обсязі, необхідному для випереджального економічного розвитку.

Незважаючи на зусилля державних та муніципальних органів управління, проблема залучення інвестицій у країну залишається не вирішеною, а методи оцінки інвестиційної привабливості регіонів України – практично не визначеними. Саме відсутність відповідних характеристик та інформації про економічні, фінансові й юридичні умови реалізації інвестиційних проектів та програм є суттєвою перешкодою на шляху пожвавлення інвестиційних потоків в економіку регіонів України. Світова практика свідчить про періодичні публікації рейтингів та рангів за рівнем інвестиційної привабливості підприємств, галузей, регіонів та країн із метою орієнтації потенційних інвесторів. На нашу думку, в українській практиці через вплив корупційних діянь та інших негативних чинників на рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України для інвесторів існує ризик неправдивої інформації про інвестиційні умови, що спричиняє зниження активності стратегічних інвесторів залучати кошти в економіку регіонів України. Вважаємо за доцільне використати дослідження інвестиційної привабливості України, які проводяться Європейською Бізнес-Асоціацією, що започаткувала унікальний для України проект з оцінки

інвестиційної привабливості країни. Уряд України вже вивчив пропозиції Асоціації щодо скасування перешкод для інвестицій в Україну і поклав їх в основу своєї роботи щодо покращення інвестиційного клімату. Відтепер, використовуючи Індекс інвестиційної привабливості, компанії-члени Асоціації матимуть додаткову можливість висловити свою позицію перед державними органами влади щодо інвестиційної привабливості країни та поділитися оцінками з потенційними інвесторами.

Індекс інвестиційної привабливості розраховуватиметься як середнє арифметичне оцінок п'яти аспектів інвестиційного клімату. Респонденти (керівники компаній-членів Асоціації, які представляють найбільших іноземних та вітчизняних інвесторів) відповідатимуть на запитання, обираючи одну із запропонованих відповідей. Після чого відповіді аналізуватимуться з використанням п'ятибальної системи [200].

У другому кварталі 2012 року Індекс інвестиційної привабливості України залишився на низькому рівні – 2,19 балів із п'яти можливих, що на 1,2 бали менше, ніж у 1 півріччі 2011 року (рис. 3.1).

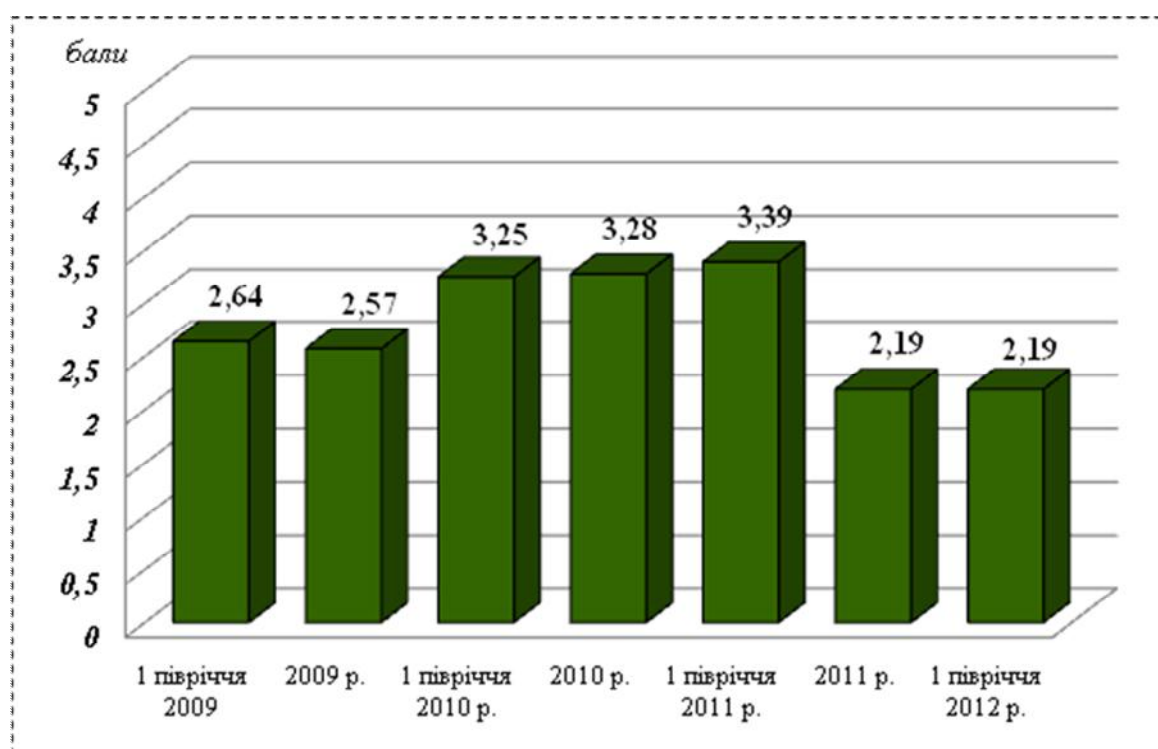

Рис. 3.1. Рівень інвестиційної привабливості України

Джерело: складено автором на основі [201]

Ми погоджуємося з думками респондентів опитування (115 топ-менеджерів членів-компаній Асоціації), що основними причинами стабільно низького рівня інвестиційної привабливості України є посилення тиску на бізнес з боку владних структур, «фаворитизм», складне адміністрування податків та корупція [200]. Тим не менше, серед позитивних тенденцій можна відзначити: будівництво інфраструктурних об'єктів, пов'язане з чемпіонатом ЄВРО-2012, підвищення репутації країни на світовій арені після успішного проведення футбольного чемпіонату, певне покращення митних процедур у контексті прийняття нового Митного кодексу тощо.

У регіональному розрізі інвестиційна привабливість регіонів України має чотири типи груп, відповідно Київська область знаходиться у 2-й групі з показником інвестиційної привабливості 2,24 бали (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Інвестиційна привабливість регіонів України

Місце	Бали	Області України	Питома вага групи
1	2,5	Одеська, Тернопільська, Чернівецька, Волинська, Житомирська	20%
2	2,4	Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Київська, Чернігівська, Сумська, Полтавська, Донецька, Луганська	36%
3	2,3	АР Крим, Херсонська, Запорізька, Миколаївська, Черкаська, Кіровоградська, Вінницька, Хмельницька, Львівська, Харківська	40%
4	2,2	Дніпропетровська	4%

Джерело: складено автором на основі [200]

Що стосується кількості балів і відповідно оцінки інвестиційної привабливості Київської області, то в загальному цей показник нижчий за європейський норматив майже в 2 рази (2,4 бали з 5), проте в цілому по Україні область має більшу балів ніж інші регіони.

На сумарну кількість балів Київської області у 1-му півріччі 2012 року вплинули позитивні і негативні чинники. Позитивні зміни пов'язані з проведенням ЄВРО-2012, зокрема будівництво сучасних об'єктів інфраструктури та успішне

прийняття туристів, а також такі події в Україні, як спрощення певних митних та податкових процедур, утримання стабільного курсу національної валюти тощо. Негативні фактори пов'язані з надмірним адміністративним тиском на загальні умови ведення підприємницької діяльності, технічними бар'єрами на фінансовому ринку, корупційними діями владних інституцій, реалізацією передусім інвестиційних проектів за участю посадових осіб, податковим навантаженням тощо, а також загальні показники соціально-економічного розвитку України та нестабільність законодавства.

Дія негативних факторів повинна бути оперативно мінімізована на рівні державного та регіонального управління. В цьому ракурсі досить цікавою є думка П. Тейшейри, який вважає, що українська влада з метою збільшення припливу іноземних інвестицій, у чому є безумовна потреба, повинна прислухатися до бізнес-спільноти і вжити заходів для вирішення ключових проблем бізнесу найближчим часом [201].

Розглянемо також інтегральний показник оцінки привабливості регіону, виходячи з даних про чисельність населення, доходів населення та обсягів роздрібного товарообороту на державному та регіональному рівнях, зокрема в Київській області (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Питома вага основних показників привабливості Київської області

Рік	Чисельність постійного населення, млн. ос.			Доходи населення, млн. грн			Роздрібний товарооборот, млн. грн		
	Україна	Київська область	Питома вага	Україна	Київська область	Питома вага	Україна	Київська область	Питома вага
2008	46,19	1,73	0,037	623289	23145	0,037	178233	6663,0	0,037
2009	45,96	1,72	0,037	845641	31666	0,037	246903	9858,6	0,040
2010	45,78	1,72	0,038	894286	34358	0,038	230955	10010,1	0,043
2011	45,60	1,71	0,038	1101175	42732	0,039	280890	12221,6	0,044
2012	45,45	1,71	0,038	1251005	48474	0,039	350059	16331,7	0,047

Джерело: складено автором на основі [121], [142]

Для визначення інтегрального показника оцінки привабливості регіону в певних межах використаємо стандартні показники-індикатори купівельної спроможності населення, які досліджує О. Польова [202], за формулою:

$$I_{kci} = 0,5 (N_i) + 0,3 (R_i) + 0,2 (V_i), \quad (3.1)$$

де N_i – питома вага населення i -го регіону; R_i – питома вага сумарного доходу даного регіону; V_i – питома вага роздрібного товарообороту в регіоні.

У ході розрахунків було знайдено інтегральні показники привабливості Київської області у 2008-2012 рр. (рис. 3.2).

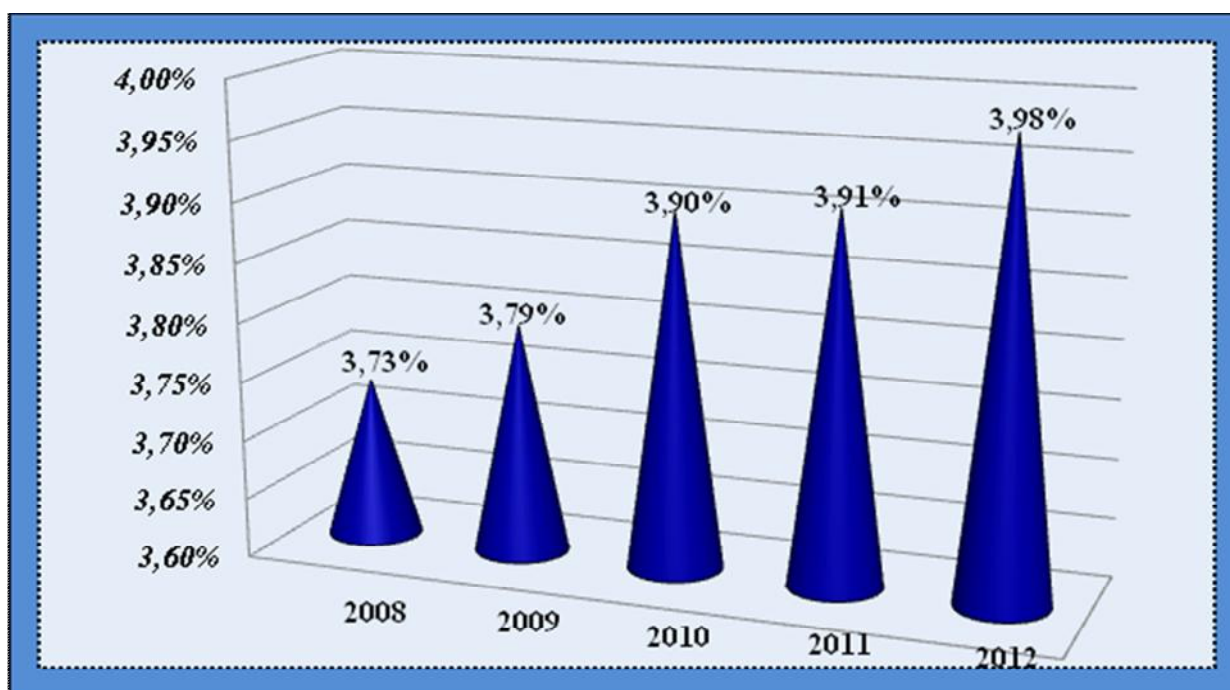

Рис. 3.2. Інтегральні показники привабливості Київської області

Джерело: складено автором

Незважаючи на незначний приріст даного показника у 2012 році на 0,07% у порівнянні з 2011 роком, а також на 0,25% у порівнянні з 2008 роком, слід зазначити, що в загальному показники привабливості Київської області низькі всього 3,98%.

У сучасних умовах розвитку національної економіки, при різноманітні посткризових економічних явищ і взаємовідносин між учасниками інвестиційного процесу, на регіональному рівні провідну роль відіграють напрями удосконалення інвестиційного клімату, що забезпечуватимуть високий рівень інвестиційної привабливості регіону. Сприятливий інвестиційний клімат сприятиме вирішенню

соціальних проблем, забезпечить високий рівень зайнятості населення, дозволить оновлювати виробництво, проводити модернізацію й нарощувати основні фонди підприємств, впроваджувати новітні технології тощо.

Характер інвестиційних процесів, їхня інтенсивність та результативність, а також управління ними залежить від інвестиційного клімату, що сформувався в регіоні, тобто від стану правового, фінансового, соціально-економічного та суспільно-політичного середовища, яке зумовлює той чи інший ступінь привабливості для інвестицій. На регіональному рівні інвестиційний клімат здебільшого проявляється через систему двосторонніх відносин між підприємницьким сектором, банками, профспілками, іншими суб'єктами господарювання і регіональними органами та представниками влади [203].

Інвестиційна сфера в Україні і її регіонах впродовж 1991-2012 рр., практично потерпає від негативного впливу таких чинників: затяжний і непослідовний характер ринкового реформування економіки; правова, економічна й політична нестабільність; недосконала фінансово-кредитна й бюджетно-податкова система; низький рівень розвитку ринкової інфраструктури; високий рівень тінізації економіки. Отже, ситуація, що склалась, не сприяє стабільному зацікавленню уваги інвесторів. І це при тому, що регіони України мають усі умови, аби бути потенційно привабливими для інвестування коштів. На цьому рівні відбувається конкретизація узагальненої оцінки інвестиційного клімату в ході реальних економічних, юридичних, культурних контактів як іноземних, так і українських інвесторів із регіональним середовищем.

У загальній методиці визначення рівня сприятливого інвестиційного клімату вагому роль відіграє приріст прямих іноземних інвестицій, які характеризують бажання інвестувати іноземних інвесторів в економіку регіону. На основі результатів проведеного аналізу було встановлено, що Київська область посідає одне з перших місць серед регіонів країни із залучення іноземних інвестицій у 2006-2011 рр. Ситуація суттєво не змінилася і у 1-му півріччі 2012 року, оскільки приріст прямих іноземних інвестицій становив 6,5% у порівнянні з показниками 1-го півріччя 2011 року. Також слід зазначити, що приріст іноземного капіталу за 2011

рік знаходився на рівні 6,7% у порівнянні з попереднім періодом [142]. Проте, незважаючи на показники значного приросту іноземного капіталу в Київській області порівняно із загальними показниками в Україні, зауважимо, що у відношенні до аналогічних показників у регіонах Європейського Союзу (32%) та країн Співдружності Незалежних Держав (31%) [204] він знаходиться на значно нижчому рівні. Ситуацію залучення іноземних коштів в економіку Київської області негативно також характеризує практика повернення українського капіталу через використання офшорних зон. Тому політика держави повинна враховувати всі аспекти на шляху формування сприятливого інвестиційного клімату в регіонах для покращення їх інвестиційної привабливості на національному та міжнародному рівнях.

Отже, незважаючи на певні диспропорції стабільного економічного розвитку Київської області, варто констатувати, що в області постійно вживаються заходи щодо подальшого збільшення інвестиційних надходжень шляхом активної роботи, спрямованої на створення сприятливого інвестиційного клімату і стимулювання інвестиційної діяльності підприємств та організацій. Разом із тим, у ході формування та удосконалення інвестиційної привабливості Київської області простежуються певні ризики.

До основних інвестиційних ризиків поліпшення інвестиційного клімату в регіоні на лежать такі:

- політичний ризик, спричинений політичною нестабільністю в суспільстві, частою зміною законів і підзаконних актів, відсутністю належного контролю за їхнім виконанням представниками виконавчої влади;
- правовий ризик, зумовлений високим рівнем корупції в суспільстві, місцевою бюрократичною тяганиною, витратами, що перешкоджають створенню підприємств з іноземним капіталом. Відсутність досконалої судової системи й верховенства закону, а також слабкість регуляторного середовища значною мірою обмежують приплив іноземного капіталу в область;

- економічний ризик веде до нестачі внутрішнього інвестування як в економіці регіону в цілому, так і в її окремих галузях, зростання інфляційних очікувань населення й суб'єктів підприємництва, збільшення регіональної нерівномірності тощо;
- фінансовий ризик виявляється в недостатньому рівні розвитку фінансового ринку, відсутності прозорості угод, низькій ефективності функціонування фондового ринку, нерозвиненості страхового ринку;
- банківський ризик зумовлений ступенем невизначеності, що пов'язано з неплатоспроможністю банків і невиконанням ними зобов'язань перед зовнішніми та внутрішніми кредиторами;
- соціальний ризик характеризується умовами соціальної напруженості в суспільстві;
- екологічний ризик пов'язаний з рівнем забруднення навколишнього природного середовища тощо [205].

Сьогодні регіональна політика в напрямку забезпечення інвестиційної привабливості потребує докорінних змін і має проводитися на якісно вищому рівні. Вона повинна базуватися на забезпеченні стійкого підйому економіки всіх областей шляхом реформування фінансово-кредитної системи, удосконалення відносин власності, приватизаційного законодавства, земельних відносин, а також створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій.

Саме формування ключових напрямів удосконалення інвестиційного середовища в регіоні має стати вагомим каталізатором соціально-економічного розвитку України в цілому, оскільки на нижчому рівні простіше реалізувати та простежити належний рівень виконання перспективних програм та механізмів удосконалення інвестиційних відносин у процесі отримання фінансових вигід та підвищення соціального ефекту суспільства.

Ми погоджуємося з думкою В. Черторижинського та А. Колодійчук, що система використання головних орієнтирів у напрямку удосконалення інвестиційного клімату повинна спиратися на активне залучення організаційних, економічних і соціальних резервів власне регіонального характеру, а саме:

- санація і реструктуризація неефективних виробництв на території регіону;
- формування регіональної інвестиційної інфраструктури страхових, консалтингових, інжинірингових, аудиторських та інших фірм, іпотечних та інвестиційних банків, пенсійних фондів;
- підвищення професійної культури і соціальної орієнтації підприємницької діяльності;
- збільшення інформованості учасників інвестиційного процесу і підвищення прозорості інвестиційного ринку;
- повніше використання регіоном можливостей європейської інтеграції і міжнародних фінансових організацій [206].

На нашу думку, необхідно також спростити процедури трансформування заощаджень в інвестиції, оскільки широкою підтримкою користується система гарантованих вкладів населення в комерційних банках. До того ж слід продовжувати ініціативи, спрямовані на розвиток іпотечного кредитування, що створить прозорий ринок кредитування для придбання особистого майна й активізує інвестиційні процеси в регіоні. Доцільно розширити співробітництво органів місцевої влади із громадськими організаціями та підприємствами регіону шляхом проведення тренінгів для службовців місцевого рівня, зокрема, з метою формування інвестиційного портрету регіону; надання консультативної допомоги підприємствам у розробці інвестиційних проектів; проведення опитування керівників компаній для виявлення їхніх інвестиційних уподобань; здійснення рекламно-інформаційної підтримки внутрішнього ринку, активне пропагування природно-ресурсного та економічного потенціалів території.

З метою підвищення інвестиційної привабливості Київської області на державному та регіональному рівнях необхідно здійснити низку системних стратегічно-орієнтованих заходів (рис. 3.3).

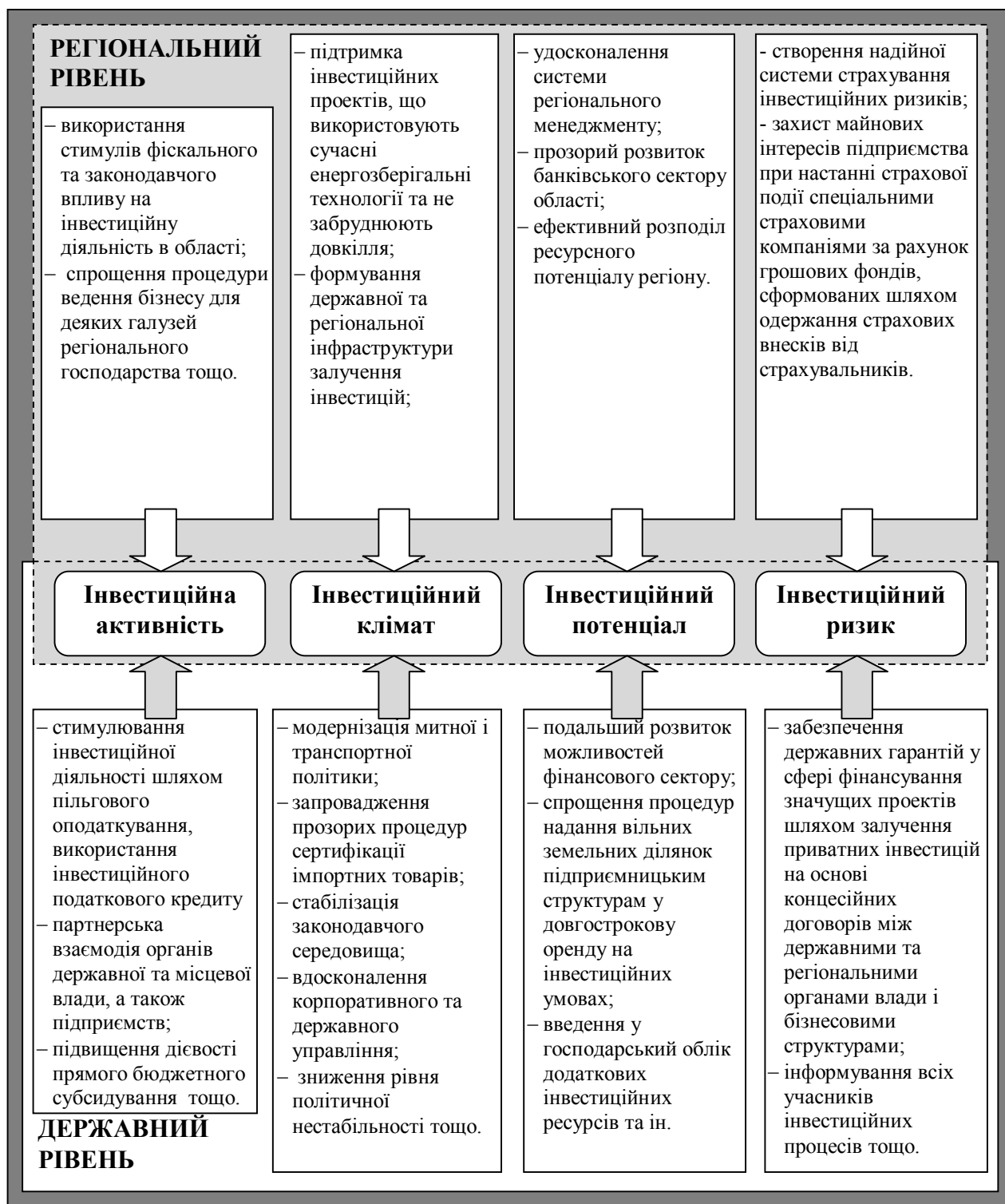

Рис. 3.3. Напрями підвищення інвестиційної привабливості регіону

Джерело: складено автором

Стратегічно важливим напрямом для державної інвестиційної політики також виступає лібералізація зовнішньої торгівлі та руху іноземного капіталу, що передбачає вжиття заходів щодо стимулювання вільного переміщення товарів, послуг і капіталів між державами. Для їх реалізації потрібно вирішити такі питання:

- підвищення ефективності дій у напрямку боротьби з контрабандою, проведення уніфікованої митної політики;
- запровадження прозорої процедури отримання сертифікатів на імпортовані товари, взаємне визнання сертифікатів якості продукції та міжнародної організації стандартів ISO [208];
- приведення законодавства щодо українського страхового ринку у відповідність із європейськими і світовими стандартами;
- подальший розвиток можливостей фінансового сектора, зважаючи на його пріоритетне значення для інвесторів: оздоровлення банківського сектора для підвищення довіри інвесторів до українських банків; стимулювання конкуренції у фінансовому секторі шляхом залучення іноземних банків та створення інших фінансових організацій в Україні;
- введення у господарський обіг додаткових національно доступних інвестиційних ресурсів, одним із яких є залучення заощаджень населення, що потребує, своєю чергою, прийняття закону про захист вкладів населення (як приклад можуть використовуватися казначейські зобов'язання, однак потрібно виконувати всі умови, щоб залучити кошти громадян, оскільки останнім часом важливу роль відіграє саме довіра населення до фінансових продуктів);
- стимулювання інвестиційної діяльності шляхом введення пільгового оподаткування прибутку виробників нової техніки і технології, венчурного бізнесу, вирішення суттєвої для інвесторів проблеми, пов'язаної зі сплатою і поверненням ПДВ при експортних операціях шляхом удосконалення процесів автоматизованого відшкодування ПДВ; реформування базової ставки єдиного соціального внеску для надання переваг галузям з високою часткою заробітної плати у витратах;
- підвищення рівня інформованості потенційних інвесторів щодо регіональної ринкової кон'юнктури [209].
- досягнення ретельнішої збалансованості соціальних витрат, що глобально зміцнює економічну базу соціальної сфери суспільства;

- нарощення інвестицій в освіту, охорону здоров'я, професійну підготовку, що сприяє реалізації здібностей людей, їх активнішій участі у виробництві та розподілі благ [210].
- використання сучасного підходу до надання інвестиційного податкового кредиту, зокрема на законодавчому рівні врегулювати головні аспекти його функціонування.

Вважаємо за необхідне докладніше сформулювати погляд на стимулювання інвестиційних коштів в інноваційний розвиток економіки держави, регіону та суб'єктів господарювання. Слід відзначити, що в сучасному податковому законодавстві відсутні ґрунтовні норми щодо надання підприємцям права на використання інвестиційного податкового кредиту. Разом із тим, багато розвинених країн світу, зокрема Китай, США, Японія, Ірландія, Чехія, завдяки впровадженню інвестиційного податкового кредиту поряд із механізмами прискореної амортизації забезпечили стабільну модель інноваційного розвитку економіки, що, в свою чергу, позитивно впливає на рівень життя в цих країнах. Незважаючи на те, що сьогодні в Україні діють податкові інструменти стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку (спеціальні податкові режими, прискорена амортизація, податкові канікули та пільги), слід зазначити, що для них характерні певні недоліки, а саме: відсутність гарантій щодо використання коштів пільгового фінансування на інвестиційні цілі, пільги передбачені тільки для обмежених певними критеріями категорій підприємств, до того ж пільги надаються на безповоротній основі, що може призвести до втрат значних сум доходів бюджету держави. Ми вважаємо, що ці та інші проблемні аспекти можна вирішити за допомогою обґрунтованого використання інвестиційного податкового кредиту. Як відомо, розмір ставки для нарахування інвестиційного податкового кредиту диференційований від 5 до 100%. Обираючи ставку для нарахування об'ємного податкового кредиту в перший рік здійснення інвестиції в інноваційну діяльність, ми використовували емпіричний досвід технологічно розвинених країн, досліджували особливості технологічних укладів, а також враховували можливості втрат доходів бюджету від запровадження такої пільги (табл. 3.3).

Ставки інвестиційного податкового кредиту

100	6 тех. уклад			
75	5 тех. уклад	6 тех. уклад		
50	4 тех. уклад	5 тех. уклад	6 тех. уклад	
25		4 тех. уклад	5 тех. уклад	6 тех. уклад
Ставка, %	1	2	3	4
Рік				

Джерело: складено автором

Ми вважаємо, що термін надання інвестиційного податкового кредиту не повинен перевищувати 4 роки, в іншому випадку можливе розпорошення державних коштів та зниження ймовірності настання очікуваних ефектів від використання інвестицій. Також зазначимо, що саме 6-й технологічний уклад має стати пріоритетом оновлення вітчизняної економіки, оскільки саме в його ядрі знаходяться нано- та біотехнології, генна інженерія та молекулярна біологія, системи штучного інтелекту, використання відновлюваних джерел енергії, нове природокористування, глобальні інформаційні технології тощо. Також слід зазначити, що повною мірою позитивний потенціал інвестиційного податкового кредиту при стимулюванні інноваційної діяльності може бути реалізований завдяки паралельному використанні прискореної амортизації та інших інструментів державного стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку економічних процесів на мікро-, мезо- та макрорівнях. При цьому органам державної та регіональної влади особливу увагу слід приділяти таким важливим завданням, як запобігання корупції при наданні інвестиційного податкового кредиту уповноваженими установами, обґрунтованості нестачі інвестиційних ресурсів і фіктивності впровадження інноваційних проектів з боку суб'єктів господарювання тощо.

Досвід успішних, ринково орієнтованих країн свідчить, що вони змогли суттєво збільшити інвестиційні надходження за умов системного підходу до використання всіх факторів, які поліпшують їхній інвестиційний клімат. Тому нехтування хоча б одним із елементів такої системи може призвести до аномальних явищ, що свідчатиме про нереалізовані можливості інвестицій і створить напругу на

інвестиційному ринку України. Запропоновані заходи мають системний характер і можуть становити основу програми активізації інвестиційної діяльності з метою забезпечення інноваційного розвитку держави.

Отже, для покращення інвестиційної привабливості регіону потрібно підготувати та узгодити план дій відповідно до проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку, передбачити механізми надання державою послуг щодо підвищення кваліфікації та атестації фахівців у сфері інвестиційно-інноваційної діяльності, а також удосконалити методику укладання прозорих угод між інвесторами та владою щодо взаємних зобов'язань під час конкурентної поведінки бізнесу та конкурентної політики держави на певних ринках з урахуванням реалій сучасної української економіки.

Сьогодні в Київській області здійснюються заходи активізації інвестиційно-інноваційних процесів у рамках Програми залучення інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату в Київській області [191], реалізація якої передбачає:

- зростання загального обсягу іноземних інвестицій в економіку області до 2,8 млрд. дол. США;
- створення 10 000 нових робочих місць;
- збільшення надходження до бюджетів усіх рівнів;
- зростання обсягів виробництва продукції;
- підвищення випуску експортно-орієнтованої продукції;
- виконання соціальних програм.

У ході реалізації Програми має бути забезпечено:

- створення інвестиційного фонду для підтримки розвитку промислових парків державної і муніципальної форм власності та прискорення процесів щодо виділення земельних ділянок під інвестиційні проекти з високотехнологічним змістом на пільгових умовах;
- створення Інвестиційного паспорту Київської області, каталогу інвестиційних пропозицій підприємств області, каталогу продукції та послуг основних підприємств області;
- розширення і зміцнення коопераційних зв'язків між підприємствами області та

- підприємствами інших регіонів України;
- вдосконалення системи фіксації та оперативного реагування на звернення інвесторів із метою поліпшення інвестиційного клімату в Київській області;
 - забезпечення координації та моніторингу за діяльністю місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування щодо співпраці з інвесторами;
 - розширення міжнародних двосторонніх зв'язків між підприємствами області та зарубіжними інвесторами;
 - надання та розповсюдження інформації щодо інвестиційної привабливості області;
 - стимулювання процесу впровадження інвестиційних пропозицій в аграрному секторі;
 - створення позитивного іміджу Київської області стосовно інвестиційного клімату та економічного потенціалу;
 - удосконалення процесів забудови територій, залучення коштів для розвитку соціальної та інженерної інфраструктури населених пунктів;
 - залучення інвесторів до реалізації інвестиційних проектів інноваційної спрямованості;
 - підвищення рівня професійної підготовки керівників підприємств області;
 - забезпечення підвищення рівня професійної підготовки працівників місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері іноземного інвестування;
 - забезпечення представництва на інвестиційних презентаціях та форумах кращих інвестиційних проектів підприємств і організацій області;
 - поліпшення інформування інвесторів щодо інвестиційних пропозицій підприємств області;
 - поліпшення інвестиційного іміджу Київської області за кордоном;
 - своєчасне інформування потенційних інвесторів про приватизаційні процеси в області;

- організація належних умов функціонування ринків;
- розвиток інфраструктури обслуговування потреб населення шляхом залучення інвестицій;
- створення сприятливих умов для залучення інвестицій в райони та міста області [191].

Результативність процесу покращення інвестиційної привабливості Київської області повинна досягатися завдяки високоефективним методам і способам реалізації інвестиційної діяльності. Для цього необхідно здійснити низку першочергових заходів із послідовної деполітизації економіки, формування єдиних стратегічних цілей та послідовності незмінних економічних реформ, забезпечення гарантованості захисту ринкових прав і свобод всіх учасників інвестиційного процесу. Важливо також зосередити дії органів державного керівництва на удосконаленні процесів управління інвестиційним розвитком регіону.

3.2. Удосконалення державного управління інвестиційним розвитком регіону

Проблеми покращення інвестиційної привабливості та підвищення інвестиційної активності регіонів завжди знаходяться в центрі уваги суспільства, оскільки інвестиції відіграють провідну роль у процесі реалізації соціально-економічних пріоритетів держави. Практика оптимального та раціонального використання інвестиційних ресурсів впливає на виробничий потенціал регіону, його ефективність, галузеву та інноваційну структуру суспільного виробництва. Таким чином, встановлення суспільного виробництва як великої системи органічної цілісності продукує потребу в застосуванні державного регулювання фінансово-економічними процесами. В сучасних умовах одним з основних питань, що потребує державного регулювання, є ефективність інвестиційних процесів, оскільки інвестиційний процес – це складна категорія, яка характеризує соціально-економічний стан регіону та становить основу ринкової економіки.

На нашу думку, необхідно стисло розглянути історико-концептуальні основи державного регулювання інвестиційних процесів у країнах із ринковою економікою, які змінювалися та розвивалися у ході розвитку економічної теорії, що базувалася на певних моделях механізму регулювання економіки. Зокрема, на підставі ринкових законів Ж. Б. Сея, згідно з якими врівноважування економіки відбувається через ціноутворення, формулюється доктрина державного регулювання економіки, а саме: завданням доброго уряду є стимулювання виробництва, а поганого – попиту, бо проблема попиту вирішується разом із отриманням засобів для придбання продукту, а ці засоби дає виробництво [211]. Т. Мальтус пропонував контролювати рух товарів між країнами, забезпечуючи розвиток власної економіки, але не стримувати імміграції інвестиційних товарів і капіталів. Держава повинна обережно ставитися до іноземних інвестицій, особливо до впливу таких, що загрожують балансу попиту на капітал [212]. У працях Дж. Гобсона розкрита функція держави на інвестиційному ринку: суспільство не може регулювати споживання, але воно може впливати на доходи, зрівнюючи їх для запобігання нераціональному, марнотратному споживанню заможних верств населення. Перерозподіляти доходи держава може фіскальними та регламентуючими методами [213]. Отже інвестиційні процеси мають стати ядром економічного розвитку регіону, однак вони потребують координації з боку держави.

Значну увагу проблемі державного регулювання інвестиційних процесів і формування інвестиційного середовища за умов кризового розвитку приділив свого часу Дж. М. Кейнс, який, трактуючи інвестиції як процес перетворення накопиченого капіталу в затрати з метою отримання доходу чи іншого корисного ефекту, вперше вказав на необхідність стимулювання інвестиційного процесу шляхом втручання держави в економіку через стимулювання ефективного попиту. У розпорядженні держави є важелі як прямої дії у вигляді централізованих капітальних вкладень в об'єкти загальнодержавного значення, розвиток державного сектора економіки, так і непрямі засоби регулювання інвестиційного середовища – через бюджетну та грошово-кредитну політику [73]. Варто відзначити, що існує два загальноприйнятих методи державного регулювання інвестиційних процесів: пряме

і непряме втручання. До форм прямого впливу належать дії держави щодо визначення стратегічних пріоритетів інвестиційної політики та їх виконання за допомогою регулятивних дій, безпосередньо пов'язаних з інвестиційною діяльністю. Непрямий вплив є комплексним доповненням прямого і передбачає регулювання окремих аспектів інвестиційної діяльності: податкове, бюджетне, кредитне регулювання, політика у галузі приватизації, регулювання фондового ринку тощо.

Практичні основи ефективного використання вказаних методів державної координації інвестиційних процесів у регіоні в посткризових умовах розвитку економіки знаходяться під впливом певних негативних чинників, до яких, на думку Н. Верхоглядової та Д. Левчинського належать: невідповідність структури системи регулювання інвестиціями реальній економіко-виробничій структурі і функціям, що з неї витікають на регіональному рівні; невизначеність у сфері відповідальності органів державного регулювання інвестицій у розподілі прав і обов'язків; відсутність механізму саморегулювання та досконалої системи стимулювання; велика кількість ієрархічних рівнів регулювання; відсутність гнучкості організаційної структури, вдосконалення регулювання часто вимагає створення нових структурних підрозділів органів державного управління [214].

З огляду на ці факти, вважаємо за необхідне зазначити, що суттєві дисбаланси в обсягах залучених інвестиційних ресурсів спостерігаються між районами і містами Київської області та її периферійними регіонами. Так, існують райони та міста обласного значення, де низькі обсяги інвестицій не відповідають достатньо високому рівню інвестиційної привабливості. Важливим фактором підвищення надходжень стратегічних капіталовкладень та сприяння інвестиційному розвитку регіону має стати механізм ефективної реалізації державного управління інвестиційної діяльності в регіоні. На думку А. Касприка, потрібно при цьому враховувати практичний досвід розвинених країн світу з підвищення результативності адміністративних функцій у процесі регулювання інвестиційної діяльності [215].

В управлінському аспекті Київського регіону проблемним є питання системного підходу до звітності про підсумки інвестиційної діяльності на рівні районів та міст. Відзначимо, що відсутність єдиної форми звіту ускладнює процес узгодження інформації, яка надходить з райдержадміністрацій та міськвиконкомів, та процес розробки чітких і ефективних програм залучення інвестицій. Це свідчить про необхідність підвищення кваліфікації працівників адміністрацій усіх рівнів.

Система управління інвестиційними процесами в регіоні повинна спиратися на основні структурні компоненти його функціонування, які мають охоплювати пріоритетні аспекти державної інвестиційної політики в регіоні (рис. 3.4).

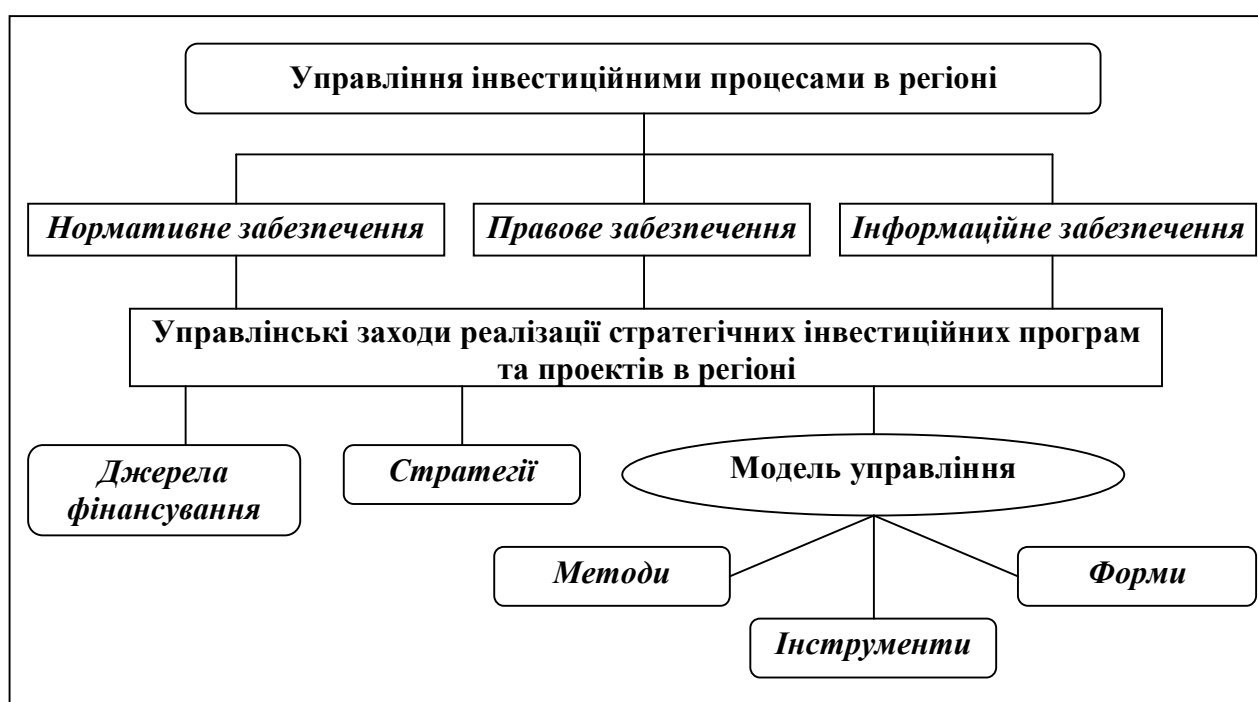

Рис. 3.4. Управління інвестиційним процесом у регіоні

Джерело: складено автором

Універсальність даного підходу закроена в можливість використання його в різних регіонах, проте важливо враховувати основні умови та показники розвитку, притаманні кожному конкретному регіонові. В нашому дослідженні докладно проаналізовано можливості використання системних заходів в управлінні інвестиційними процесами в регіоні з метою підвищення соціально-економічного розвитку Київської області. Для цього вважаємо за необхідне описати структурні компоненти згаданого вище управління інвестиційним процесом у регіоні залежно від тенденцій розвитку інвестиційних процесів в Київській області.

Варто відзначити, що інвестиційна діяльність не може існувати поза інформаційним простором. Роль цього простору полягає в інформаційному забезпеченні прийняття управлінських рішень щодо інвестицій як на рівні регіону, так і на рівні окремого суб'єкта господарювання. Від якості інформаційного забезпечення залежить правильність інвестиційного рішення, ефективність використання ресурсів та інвестиційна активність у регіоні.

Для інвесторів Київщини інформація про хід реалізації інвестиційної політики представлена в електронному вигляді (наприклад, офіційні сайти Київської обласної державної адміністрації, Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України, Української асоціації інвестиційного бізнесу, інвестиційного сайту Київської області тощо) та в науково-періодичних виданнях (журнали «Інвестиції: практика та досвід», «Держава та регіони», газета «Фондовий ринок. Київщина» та багато інших), а також на різноманітних конференціях, семінарах, круглих столах за участю суб'єктів інвестиційної діяльності Київської області.

Нормативно-правове забезпечення механізму управління інвестиційними процесами в регіоні ґрунтується на законодавчих документах міжнародного, національного та регіонального рівня, які визначають механізм регулювання інвестицій у регіоні з погляду загальних та спеціальних позицій.

На нашу думку необхідно приділити увагу таким спеціалізованим нормативно-правовим документам, що безпосередньо впливають на інвестиційний розвиток Київської області в сучасних умовах розвитку економіки регіону як «Про проект Програми залучення інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату в Київській області на 2010-2012 роки» [191] та «Про проект Програми соціально-економічного та культурного розвитку Київської області на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки» [216]. Головні шляхи покращення інвестиційного розвитку регіону відповідно до вказаних програм базуються на прагматизмі удосконалення відносин між органами місцевої влади та інвесторами, а також на пріоритетності освоєння інноваційних технологій розвитку економіки області (табл. 3.4).

Напрями покращення інвестиційного розвитку Київської області

<i>Проект Програми залучення інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату в Київській області на 2010-2012 роки</i>		<i>Проект Програми соціально-економічного та культурного розвитку Київської області на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки</i>	
1	Розробити та створити Положення про обласний інвестиційний фонд обласної ради для підтримки ініціатив інноваційно-інвестиційної діяльності в області.	1	Створення умов щодо відновлення інвестиційної активності суб'єктів господарювання шляхом збільшення капітальних вкладень у реалізацію інвестиційних проектів, які передбачають упровадження новітніх технологій, модернізацію застарілих виробництв.
2	Сприяти заохоченню інвесторів до внесення у статутні фонди підприємств нових високотехнологічних машин і обладнання та в установленому порядку відповідних пропозицій.	2	Проведення реконструкції технічного переоснащення основних виробничих фондів.
3	Сприяти розвитку інститутів спільного інвестування (щодо створення умов для ширшої участі венчурних фондів у фінансуванні інноваційної діяльності).	3	Запровадження енергозберігальних технологій.
4	Удосконалити порядок проведення реєстрації іноземних інвестицій у процесі здійснення інвестиційної діяльності.	4	Упровадження новітніх технологій в агропромисловому комплексі.
5	Сприяти налагодженню тісної співпраці Ради з питань залучення інвестицій та її робочих органів з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування в Київській області.	5	Сприяння потенційним інвесторам у питаннях консультативної допомоги відповідно до законодавства України, в супроводженні інвестиційних проектів, які реалізуються на території області, а також координація співпраці інвесторів і місцевих органів влади.
6	Участь у виставках, міжнародних форумах, конференціях, семінарах і презентаціях в Україні та за кордоном інвестиційних пропозицій регіонів України та інформаційно-рекламних матеріалів, що популяризують Київську область.	6	Нарощування обсягів залучення інвестицій в економіку області, реалізація нових інвестиційних проектів, створення нових робочих місць, покращення інвестиційного клімату, стимулювання інвестиційної діяльності підприємств та розвитку мережі об'єктів соціально-культурного та комунального призначення.
7	Формування пропозицій під час розробки нормативно-правових актів щодо забезпечення спрощеної процедури видачі документів, пільгового оподаткування, надання певних гарантій інвесторам, визначення зон підвищеної інвестиційної привабливості тощо.	7	Забезпечення реалізації заходів Державної цільової Програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року у частині компетенції та з питань, які стосуються території Київської області.

Продовження табл. 3.4

8	Залучення провідних спеціалістів міжнародних консалтингових фірм із питань вивчення внутрішнього та міжнародного інвестиційного рейтингу області для отримання довгострокових інвестиційних ресурсів фінансування пріоритетних програм, проектів.	8	Поширення інформації про інвестиційну привабливість області у міжнародних тематичних заходах за кордоном шляхом активізації участі в міжнародних форумах, семінарах, конференціях та виставках, через засоби масової інформації та мережу Інтернет.
9	Проведення аналізу ефективності функціонування спеціальної економічної зони «Славутич» та реалізація заходів з усунення недоліків у її роботі.	9	Сприяння залученню інвесторів до розвитку інженерно-транспортної, соціальної інфраструктури області.
10	Проведення заходів щодо пошуку потенційних інвесторів для розвитку пріоритетних галузей економіки області, формування бази даних міжнародних інвестиційних фондів.	10	Залучення інвесторів для реалізації інвестиційних проектів використання нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії, розвитку та застосування екологічно чистих технологій з утилізації сміття.
		11	Стимулювання створення регіонального та залучення іноземних венчурних фондів для реалізації інноваційних проектів регіонального розвитку.
		12	Запровадження механізмів та інструментів державно-приватного партнерства, розвиток інноваційної інфраструктури і системи координації науково-технічної та інноваційної діяльності.

Джерело: складено автором на основі [191, 216]

Управлінські заходи реалізації стратегічних інвестиційних програм та проектів у регіоні здійснюють органи державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні, зокрема: Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами, низка галузевих міністерств і відомств та обласних, районних, міських і селищних адміністрацій. Однак, більшість дій цих організацій швидше відображають декларативні наміри, ніж конкретні заходи, оскільки вони подають пропозиції, беруть участь, забезпечують у встановленому порядку реалізацію інвестиційних програм та проектів. Окрім цього їхній склад не постійний, він трансформується зі змінами уряду та його міністрів, що зумовлює нестабільність у сфері управління

економічним, соціальним та інвестиційним розвитком регіонів України. На нашу думку, удосконалення державного регулювання та стимулювання інвестиційних процесів в Київській області повинно здійснюватися з урахуванням владних і ринкових інструментів. Можна погодитися з думкою Н. Русиної та Л. Русиної, які вважають, що, з позиції реалізації мети і завдань організаційно-економічного механізму залучення інвестицій у регіон, більш придатною є форма акціонерного товариства, оскільки вона дозволяє об'єднати інтереси трьох груп учасників інвестиційного процесу (держави, регіону, інвестора) вже на стадії формування механізму, дає більше можливостей для фінансування діяльності, функціонує на принципах самоокупності і самофінансування, спрямована на отримання комерційного результату від збільшення інвестиційних надходжень у регіон [217]. Ми також вважаємо, що органи державної та регіональної влади при реалізації інвестиційних завдань повинні співпрацювати з громадськістю та враховувати суспільну думку, дбаючи про підвищення соціального розвитку всіх територіальних утворень області. Враховуючи досвід розвинених країн, зазначимо ефективність використання електронного урядування при взаємодії органів обласної, місцевої та районної влади з громадськістю. Використання цього інструмента повинно базуватися на таких принципах:

- ефективність і результативність залучення держави;
- доступність фінансування;
- професійність та культура державних службовців;
- юридичне забезпечення;
- розвинена інфраструктура;
- здатність довгострокової участі у розгляді та політичне керівництво;
- планування розвитку людських ресурсів і технічної інфраструктури;
- партнерство;
- доступність та професійність;
- конфіденційність та приватність [218].

Додамо також важливість залучення громадськості до управлінських процесів у сфері реалізації інвестицій, моніторинг та оцінку виконання інвестиційних програм

та проектів і визначення стратегічних напрямів, що вимагають участі державних та регіональних органів влади у забезпеченні стабільного інвестиційного розвитку регіону.

Структура державного управління інвестиційними процесами в регіоні повинна складатися з таких методів, інструментів та форм (рис. 3.5):

Рис. 3.5. Основні компоненти державного управління інвестиційними процесами в регіоні

Джерело: складено автором

Під методами державного регулювання доцільно розуміти упорядковане застосування державою системи заходів та прийомів, котрі сприяють інвестиційному розвитку суб'єктів господарювання.

З метою удосконалення методів державної інвестиційної політики при здійсненні фінансування державних інвестицій необхідно використовувати механізм державних замовлень і розміщення їх на конкурсній основі; оптимізувати структуру державних інвестицій і наданих державних гарантій; перейти до концентрації державних інвестицій для вузького кола пріоритетних програм. Сьогодні бюджетне фінансування в Україні має низку недоліків, пов'язаних з обмеженістю бюджетних

ресурсів, помилками в розподілі централізованих інвестицій, а також з відсутністю контролю за їхнім використанням.

Аналіз теоретичних засад та практичного досвіду методів державної підтримки інвестиційної діяльності промислових підприємств показує, що основне завдання держави – не тільки фінансова допомога. Держава повинна створювати найбільш сприятливе економічне середовище, де здійснюється інвестиційно-інноваційний розвиток суб'єктів господарювання. Йдеться також про вирішення завдання удосконалення механізму підтримки організацій та підприємств, ефективне управління цим механізмом. Вирішення цих проблем неможливе без розробок нових теоретичних положень, інструментарію оцінки та методичного забезпечення аналізу ефективності функціонування державного механізму підтримки підприємств з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду. Нові методи державної інвестиційної політики – це участь у спільному фінансуванні проектів, надання кредитів за зниженими обліковими ставками, фінансування проектів за рахунок випуску цінних паперів, формування портфелів фінансових інвестицій. Значно менша роль відводиться прямому дотуванню та субсидуванню з боку держави. Головним критерієм державних вкладень в економіку повинні бути їхня ефективність та швидка віддача [219].

Аналізуючи досвід розвинених країн з використання інструментів державної підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, слід відзначити, що національний механізм залучення інвестицій потребує удосконалення. Доцільно та перспективно використовувати досвід Німеччини, де для стимулювання інноваційного розвитку застосовуються такі фінансово-економічні важелі: дотації на підвищення кваліфікації науково-дослідного персоналу терміном до 3 років, на більше ніж 5 співробітників від кожної фірми у вищих навчальних закладах, інших державних або приватних науково-дослідних організаціях; цільові безоплатні субсидії підприємствам, що освоюють нову технологію; пільгові кредити фірмам, річний продаж яких не перевищує 300 тис. марок і які вкладають кошти в модернізацію підприємства, освоєння випуску нових товарів, а також у заходи щодо раціонального використання енергії до 50% коштів,

що вкладаються у такі проекти; дотації малим підприємствам у розмірі 20% вартості майна у межах його вартості до 500 тис. марок на інвестування в наукові дослідження та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР); дотації комунальній владі, освітнім, науково-дослідним установам, торговельно-промисловим палатам створення технологічних центрів у розмірі 75% витрат, що виникають на стадії планування і підготовки, але не більше ніж 100 тис. євро; податкова знижка на приватні інвестиції в НДДКР до 7,5%.

Також відзначимо, що Франція використовує такі фінансово-економічні механізми підтримки: державні дотації організаціям, які займаються науково-дослідними роботами у розмірі до 50% суми витрат на виконання замовлень малих і середніх підприємств; субсидії малим і середнім підприємствам до 50% витрат підприємств на здійснення найму наукового персоналу (не більше 175 тис. франків на рік); податковий кредит на приріст витрат на наукові дослідження і дослідно-конструкторські розробки в розмірі 25% приросту витрат компаній на НДДКР порівняно з рівнем минулого року; пільговий податок для нових компаній у розмірі 25% прибутку впродовж 3 років. Окрім того, не обкладаються податками засоби, що вкладаються у ризиковані проекти [220].

Уряд Японії застосовує такі фінансово-економічні важелі на стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності: пільговий податок на прибуток венчурних підприємств, при тому, що звичайний податок – 42%, венчурних фірм – 30%; податкова знижка в розмірі 20% на приватні інвестиції у сферу наукових розробок і дослідно-конструкторських робіт; отримання субсидій із державних фондів у розмірі до 2 млн. єн; пільгові кредити венчурним фірмам під 5-6% річних; урядова організація гарантує повернення до 80% фінансових коштів, вкладених у венчурний бізнес [221].

Розглядаючи складові елементи державного управління інвестиційними процесами в регіоні, необхідно звернути увагу на джерела фінансування інвестиційних програм та проектів, зокрема тих, що реалізуються або плануються до реалізації в Київській області. Найважливіший елемент регіональної

інвестиційної політики – це формування інвестиційних ресурсів області за рахунок їх залучення з усіх доступних джерел.

Джерелами інвестування програми залучення інвестицій у розвиток економіки Київської області можуть бути кошти:

- національних і міжнародних фінансово-кредитних установ та інститутів (банків, інвестиційних та страхових компаній, довірчих товариств тощо);
- іноземних компаній – стратегічних інвесторів;
- програм міжнародної економічної допомоги;
- облігаційні позики;
- інвестиційний лізинг.

При дефіциті фінансових ресурсів у більшості підприємств головними методами фінансування інвестиційних програм та проектів у сьогоdnішніх умовах і на найближчу перспективу слід очікувати залучення позичкових коштів та коштів міжнародних фінансових компаній – таких, як довгострокові кредити банків та інших кредитних структур, емісії облігацій, інвестиційний лізинг тощо [191].

Слід відзначити, що великі європейські підприємства мають можливість диверсифікувати джерела фінансування в міжнародних масштабах, комбінуючи, наприклад, отримання банківських кредитів в одних країнах та операції на фінансових ринках в інших. Ще одним фактором вибору джерел фінансування є прагнення керівництва не допустити послаблення свого контролю над ним на користь тих інститутів, які надають кошти для його фінансування. Найбільш надійним на практиці вважається самофінансування. Поширеним методом фінансування інвестиційної діяльності підприємств розвинутих країн світу є залучення вільних ресурсів через фонди. Принцип роботи інвестиційних фондів полягає в тому, що менеджери пропонують вкладникам набір цінних паперів, диверсифікований до такого рівня, щоб можливі втрати в одній частині компенсувалися успіхом в інших, а в цілому ризик був мінімізованим. Серед джерел зовнішнього фінансування інвестицій підприємств провідних країн світу вагома частка належить лізингу. Так, у світовій практиці лізинг посідає друге місце за обсягом інвестицій після банківського кредиту і становить 25–30% загальної суми

позикових коштів. За оцінками західних економістів, у США 80% фірм на умовах лізингу регулярно отримують машини та устаткування [222].

Також відзначимо, що у світовій практиці за рівнем та формам підтримки інвестиційної діяльності з боку держави прийнято виділяти: державні стратегії активного втручання; децентралізованого регулювання; змішані стратегії.

Стратегія активного втручання в інвестиційну діяльність передбачає визнання державою інвестиційної діяльності переважачим фактором економічного зростання економіки різних країн та передбачає її провідну роль у визначенні масштабів, термінів і пріоритетів інноваційного розвитку. При цьому держава не тільки опосередковано бере участь у реалізації інвестиційних програм, але й сприяє активному їх фінансовому забезпеченню. Крім того, активне втручання держави спостерігається у сфері пільгування як підприємницьких структур, так і вищих освітніх закладів, котрі самостійно виконують науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Стратегія децентралізованого регулювання характеризується опосередкованою участю держави в інвестиційному розвитку окремих організацій та суб'єктів господарювання. Держава реалізує свою інвестиційну політику шляхом створення нововведень у державному секторі. Для впровадження цієї стратегії передбачаються податкові пільги та інші преференції щодо інвестиційної діяльності. При здійсненні стратегії децентралізованого регулювання ініціатива переходить до суб'єктів господарювання. Держава використовує податкові та інші стимули для інвестиційного розвитку і створює сприятливі правові, інвестиційні, техніко-економічні умови для цієї діяльності. Найбільш поширена ця стратегія в США, Великобританії та інших країнах.

Змішана стратегія розповсюджена в країнах із потужним державним сектором, відносно якого держава проводить активну інвестиційну політику, пряме та непряме регулювання. Разом із тим, до приватного сектора застосовується стратегія децентралізованого регулювання. Така стратегія використовується у Франції, Швеції [209].

Кабінет Міністрів України 29 вересня 2010 року схвалив Концепцію Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015

роки [223], відповідно до якої передбачено проведення активної державної політики із стимулювання розвитку інвестиційної діяльності в Україні, зокрема на засадах розвитку системи державних інвестицій, підвищення ефективності та посилення прозорості функціонування механізмів державно-приватного партнерства та стимулювання залучення приватних інвестицій у реальний сектор економіки. Реалізація активної державної політики сприятиме збалансованому розвитку державного та приватного сектору, концентрації зусиль на пріоритетах розвитку, підвищенню привабливості об'єктів інвестування, створенню умов для прямої участі держави в інвестуванні, так і непрямой шляхом стимулювання залучення інвестицій.

Зараз у Київській області реалізуються такі стратегії соціально-економічного розвитку, як Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року [224] та Стратегія розвитку Київської області на період до 2015 року [225]. В рамках проведення інвестиційних заходів на виконання основних стратегічних напрямів розвитку Київської області у 2011 році було здійснено заходи в межах реалізації таких пріоритетних завдань:

- розбудова та модернізація транспортної інфраструктури, розвиток логістики;
- реформування житлово-комунального господарства, упровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій;
- ліквідація наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- покращення екологічної ситуації;
- розвиток туристично-рекреаційного комплексу;
- розвиток високотехнологічного агропромислового виробництва;
- розвиток високотехнологічного, наукоємного виробництва у машинобудуванні та нафтохімічній промисловості;
- створення науково-виробничих кластерів.

Детально джерела фінансування та результати діяльності органів обласного та місцевих управлінь відображена в додатку П. Місце та величина впливу кожного із зазначених факторів визначається ступенем його безпосереднього впливу,

координація якого лежить у площині системи управління кредитним потенціалом регіону.

На нашу думку, необхідно зробити акцент на бюджетно-податковій політиці регулювання та стимулювання інвестиційної діяльності регіону, яка відіграє стратегічну роль в умовах посткризового розвитку економіки. Бюджетні кошти, через нестабільну фінансову базу органів місцевого самоврядування, залишаються основним засобом підтримки розвитку регіонів. Під податковим регулюванням інвестиційної діяльності доцільно розуміти здійснення державою з допомогою механізмів оподаткування певних заходів, спрямованих на поліпшення регіональних умов інвестування, зокрема на впорядкування обсягів, якості й напрямів інвестування суб'єктів господарювання всіх форм власності, досягнення рівноваги між попитом та пропозицією на інвестиційному ринку держави та регіону. Така рівновага може досягатися шляхом стимулювання інвестицій, стримування інвестиційної активності та стабілізації інвестиційних потоків. Державне регулювання інвестиційної активності стає можливим завдяки зміні суб'єктів і об'єктів оподаткування, податкової бази, податкової ставки, джерела сплати податку, податкового періоду тощо [226].

Також відзначимо, що в рамках підвищення дієвості механізму формування податкової стратегії розвитку Київської області необхідно здійснити низку заходів:

- 1) розроблення податкової стратегії розвитку регіону на засадах державної стратегії регіонального розвитку;
- 2) формування соціальних і соціально-економічних механізмів координації функціонування регіону в країні;
- 3) аналітична оцінка внутрішнього і зовнішнього середовища після реалізації податкової стратегії;
- 4) розроблення та оцінка варіантів податкової стратегії регіону (вибір конкурентної податкової стратегії, управління інноваційними процесами);
- 5) формування підсистеми управління податковим процесом в умовах реалізації податкової регіональної стратегії;

б) узгодження механізмів координації і взаємодії суб'єктів та об'єктів податкової стратегії розвитку регіону.

Невідкладним завданням реалізації податкової політики є перетворення її із суто фіскального інструмента на ефективний засіб соціально-економічної стратегії держави. Податкова система має стимулювати інвестиційний та інноваційний процеси в регіонах. У зв'язку з цим потрібно рішуче йти на зменшення податкового тиску, посилити захист платників податків, максимально спростити процедури оподаткування [227].

З метою забезпечення стимулювальних умов залучення та освоєння інвестиційних ресурсів у регіон необхідно використовувати комплексний підхід, який ґрунтується не лише на податкових аспектах, але й на фінансових важелях стимулювання, а також наданні обґрунтованих пільг та привілеїв (рис. 3.6).

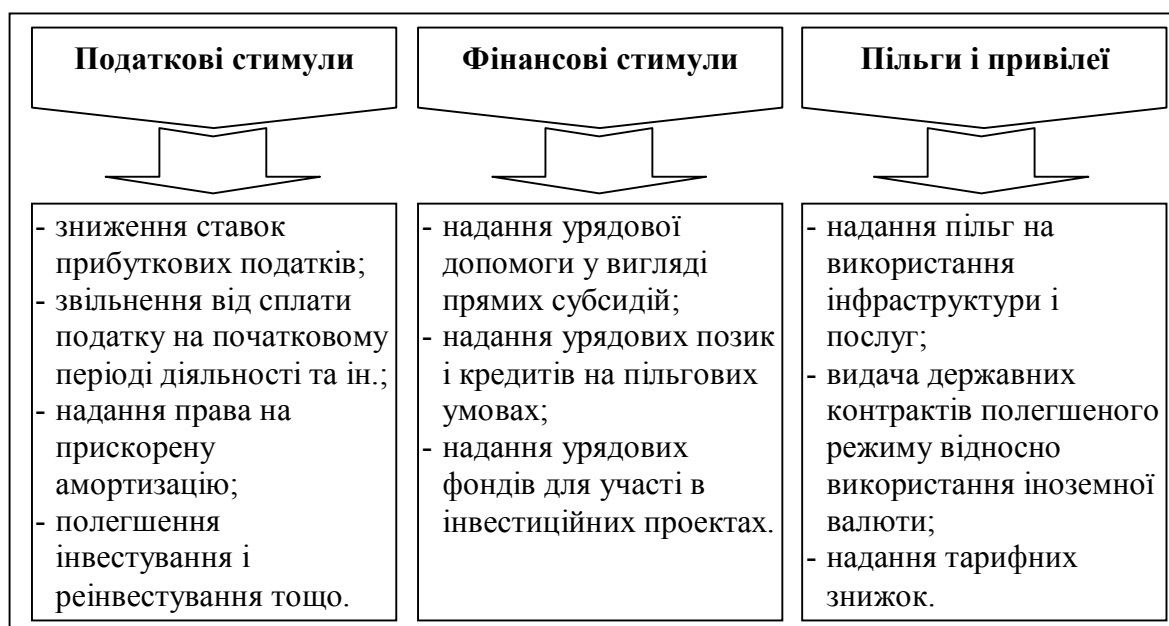

Рис. 3.6. Основні важелі стимулювання інвестиційних ресурсів

Джерело: складено автором на основі [228, 229]

Податкові стимули орієнтовані на: стимулювання прибутку шляхом зниження ставок податку на прибуток або дохід; звільнення від сплати податку на початковому етапі діяльності та ін.; стимулювання інвестицій шляхом надання права на прискорену амортизацію; стимулювання продажу шляхом зниження прибуткового податку в залежності від вартості продажу тощо. Фінансові стимули передбачають надання іноземним інвесторам: урядової допомоги у вигляді прямих

субсидій для покриття частини витрат на інвестування; урядових позик і кредитів на пільгових умовах; залучення урядових фондів для участі в інвестиційних проектах; пайова участь держави в акціонерному капіталі [228].

Уряд України розробляє багато проектів та програм, що стосуються покращення розвитку територіальних громад. Верховною Радою прийнято Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо створення Державного фонду регіонального розвитку» [229]. Відповідно до змін, при складанні проекту Державного бюджету України та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди державний фонд регіонального розвитку передбачається в обсязі не меншому ніж один відсоток прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період.

Передбачається, що кошти фонду спрямовуватимуться на реалізацію:

- державної стратегії регіонального розвитку;
- державних цільових програм та інвестиційних програм у частині виконання заходів регіонального розвитку;
- угод щодо регіонального розвитку та програм подолання репресивності територій;
- державних програм розвитку транскордонного співробітництва;
- програм і заходів соціально-економічного розвитку.

Отже, при реалізації системної державної інвестиційної політики в Київській області досить важливим є її узгодження на муніципальному рівні, де повинні враховуватися перспективи розвитку територіальних одиниць залежно від наявних ресурсів та можливостей (див. додаток Р). На державному рівні потрібно постійно здійснювати заходи підтримки найбільш перспективних галузей, забезпечувати збалансованість розвитку регіональної та національної економіки та перехід її до нового якісного стану з найменшими витратами. Повертаючись до проблеми здійснення заходів органів управління щодо реалізації Стратегії розвитку Київської області на період до 2015 року, зазначимо, що це найважливіше завдання в сучасних умовах розвитку економіки регіону. Адже чітка сформованість дій органів

сільських, селищних, місцевих, обласних та державних органів за умов належного фінансування, використання інноваційних технологій та ефективного управління на всіх стадіях реалізації стратегічних цілей забезпечить інвестиційно-інноваційне зростання регіону та поліпшення соціально-економічних показників його розвитку.

3.3. Забезпечення інвестиційно-інноваційного зростання регіону

Інноваційний процес стає все більш складним і багатограним, концентрація тільки на створенні власних інновацій перестає бути актуальною. Інноваційний процес повинен інтегруватися у рух світового інноваційного потоку, оскільки самостійне створення всіх необхідних інноваційних знань стає неможливим. Така інтеграція передбачає не тільки користування вже створеними продуктами, але передбачає певні зобов'язання в напрямку соціально-економічного розвитку, що проявляється в необхідності проведення інноваційної діяльності. Держбюджетне фінансування та залучення іноземних інвесторів відіграють у цьому особливу роль. Необхідно провести чітку межу між нестачею фінансування державного бюджету та іноземними інвестиціями, котрі призводять до відтоку результатів інноваційної діяльності за кордон.

Світовий досвід засвідчує, що тільки гнучкість державного управління інвестиційно-інноваційними процесами, залучення до активного сприяння інноваційному розвитку місцевих органів влади дозволяють досягти стабільності та ефективності виробництва. Тому питання вибору інвестиційно-інноваційної стратегії має посідати провідну позицію у формуванні напрямів розвитку регіональної економіки, забезпеченні її ефективності, а також соціальної стабільності. Як уже зазначалося раніше, головним інструментом забезпечення стійкого інвестиційно-інноваційного зростання в регіоні варто вважати Стратегію розвитку регіону. Однак отримання соціальних та економічних ефектів від її реалізації потребує, в першу чергу, стабільного фінансування, використання інноваційних технологій, ефективного управління тощо (рис. 3.7).

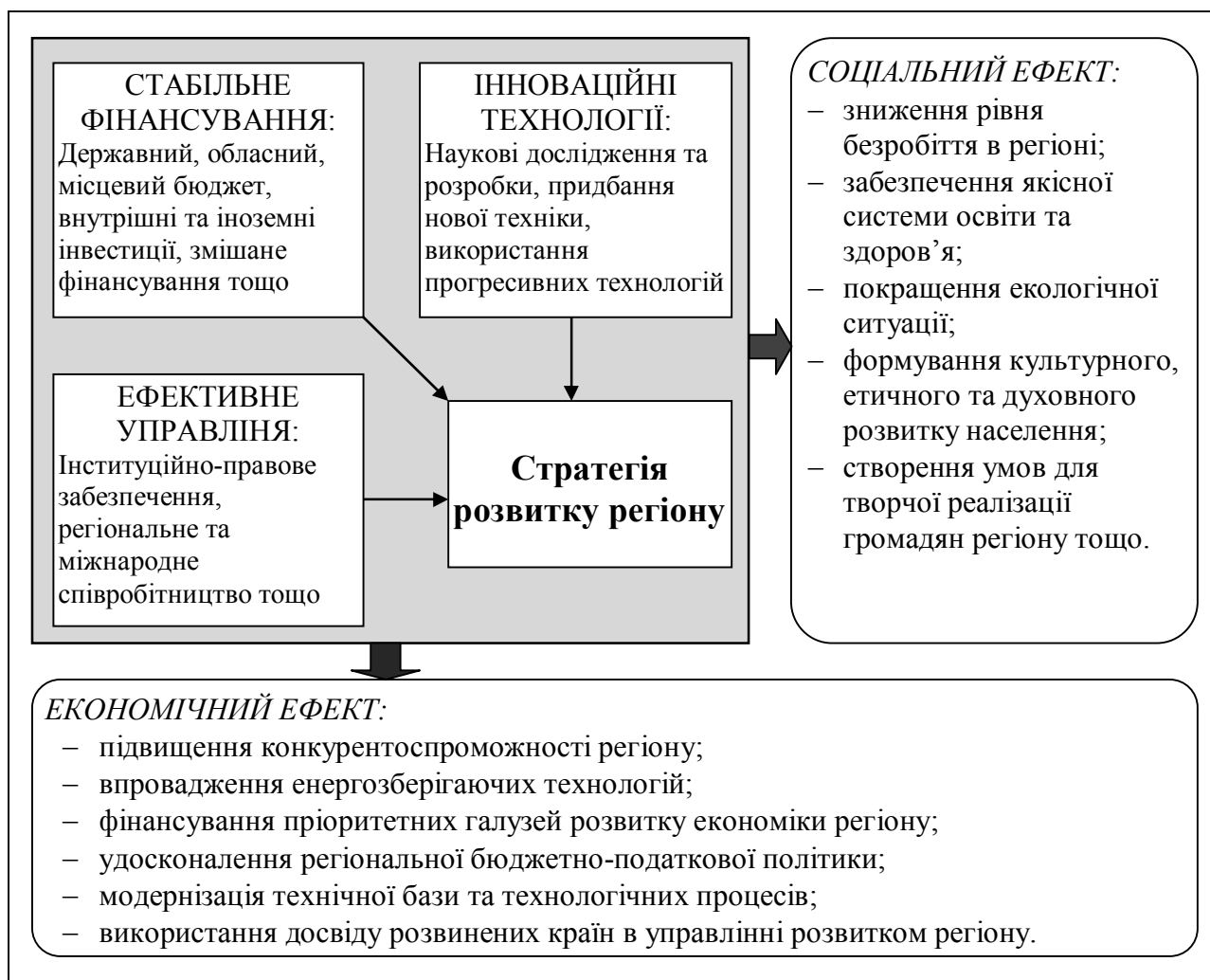

Рис. 3.7. Основні чинники та наслідки Стратегії розвитку регіону

Джерело: складено автором

Варто відзначити, що Стратегія розвитку регіону розробляється відповідно до державних законодавчих документів та особливостей розвитку територіальних одиниць регіону (сіл, міст, районів тощо). Ефективність Стратегії розвитку регіону залежить від виконання чіткої послідовності дій органами управління, суб'єктами господарювання та населенням. Для прикладу, нами було розглянуто Звіт про виконання Стратегічного плану економічного розвитку м. Ірпінь (станом на 1 січня 2010 року) [230] і встановлено факт виконання 38 завдань із 92, тобто 41,3%. Рівень недовиконання запланованих завдань у загальному в області становить близько 37%. Отже постає необхідність у формуванні загальної системи правил та послідовності їх виконання з метою удосконалення засобів реалізації запланованих цілей у майбутньому – алгоритму удосконалення стратегічного розвитку територіальної одиниці (на прикладі міста, див. рис.3.8).

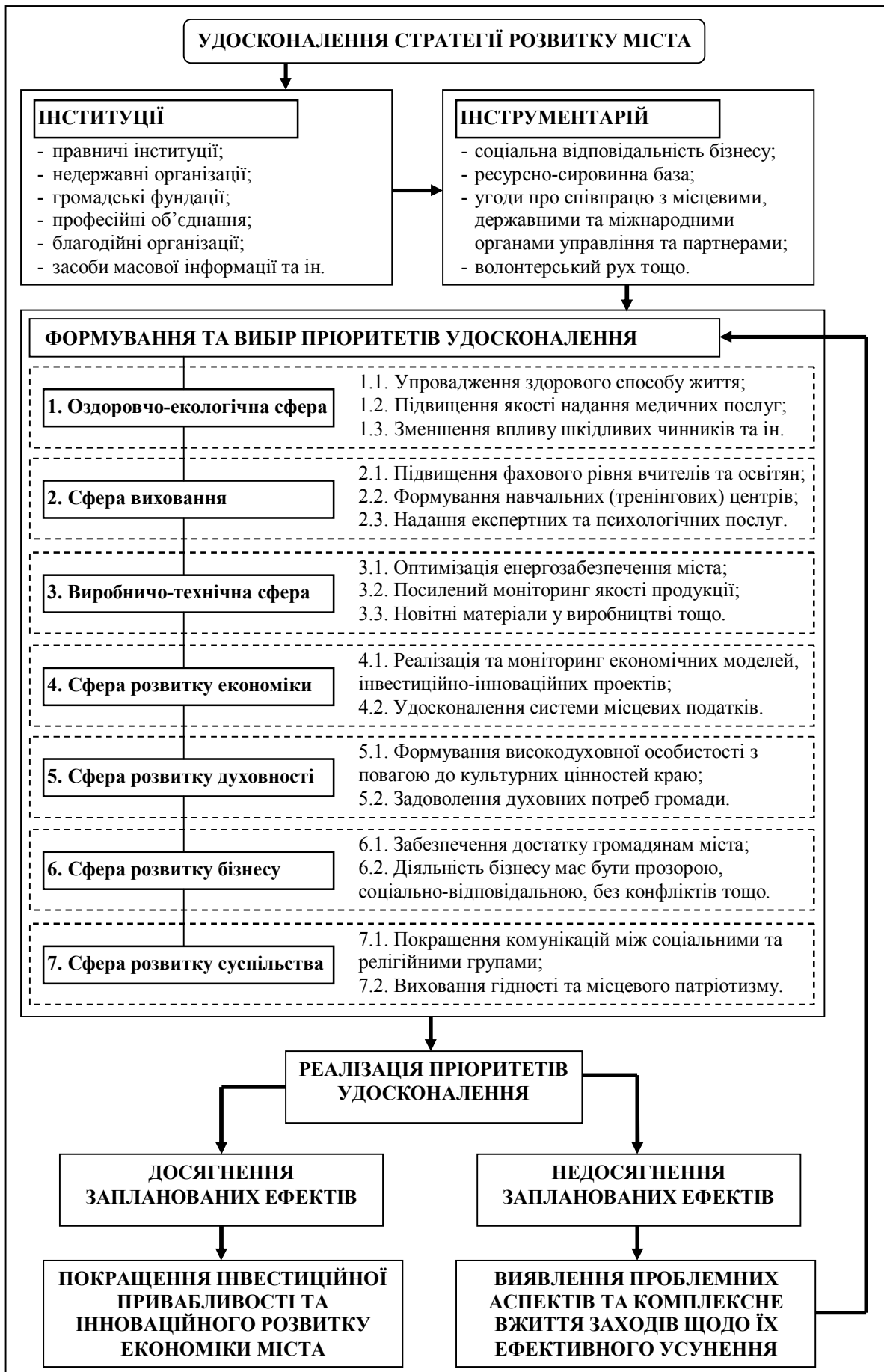

Рис. 3.8. Алгоритм удосконалення стратегічного розвитку міста

Акценти в майбутньому процесі реалізації алгоритму удосконалення Стратегії розвитку міста:

- акценти в реалізації стратегії розвитку громади, а не на розвитку території, на розвитку особистості, а не на розвитку жителя міста як інструмента;
- використання дорадчого важелю моральних авторитетів громади;
- здоровий житель – здорова громада;
- запровадження традицій «збереження енергії» як технологічного бренду міста;
- підтримка міською владою стратегій розвитку закладів освіти, як частини стратегічного плану розвитку міста;
- створення ефективних механізмів впровадження інноваційних науково-дослідних продуктів у міському середовищі.
- допомога в створенні ліфтів соціальної мобільності для молодих науковців та студентів, котрі працюють у напрямку розвитку міста;
- створення вдалих локальних концепцій розвитку в місті з урахуванням фахових чи синергетичних можливостей партнерів;
- залучення до співпраці з університетами бізнес організацій як потенційних партнерів;
- фіксація співпраці шляхом прийняття пакету регуляторних актів міської ради, наказів ректорів та науково-дослідну діяльність університетів.

Інтереси представників спільнот міста в реалізації алгоритму удосконалення Стратегії розвитку міста:

Університетів – забезпечення інноваційного прориву на якісно новий рівень науково-освітньої діяльності завдяки спільним діям університетів та міської ради;

міської ради – досягнення високого рівня культури та стабільного економічного розвитку громади міста;

бізнесу – збільшення прибутків та отримання можливостей розширення власного бізнесу в процесі розвитку міста;

громадських організацій та окремих громадян – можливість реалізувати власні проекти чи взяти участь у реалізації дій партнерів;

благодійників та меценатів – бізнес-структури та фізичні особи, які підтримують реалізацію стратегії мають першочергове право на вибір для реалізації затверджених проектів та підтримку від громади міста;

релігійні спільноти – можливість реалізовувати свої духовні проекти та більш якісна робота з вірянами.

Для реалізації алгоритму удосконалення Стратегії розвитку міста також необхідно:

- систематично проводити цілеспрямовану міську політику, орієнтовану на підтримку науковців, розробників, наукових шкіл, що працюють в актуальних галузях фундаментальної і прикладної науки, концентрувати зусилля на дослідженнях і розробках, здатних стати основою для технологічних проривів, створювати умови для доведення одержуваних результатів НДДКР до корисного використання, перш за все, в Ірпені, зміцнювати експериментальну базу наукових організацій, розвивати всі сфери наукових комунікацій і пов'язаної з ними інфраструктури;
- розробити і реалізувати програму території науково-технічного розвитку - екотехнополісу «Ірпеня»;
- розробити і реалізувати міську програму із соціальної підтримки талановитої наукової молоді;
- зміцнювати в науково-дослідних, проектно-конструкторських організаціях та вишах служби патентування винаходів та захисту авторських прав, організувати підготовку фахівців з патентного пошуку та патентування;
- сприяти розвитку в науково-технічній сфері міста малих форм підприємств, у тому числі при академічних науково-дослідних організаціях і вузах;
- систематично залучати провідних науковців міста до експертизи науково-технічних та інноваційних проектів для рішення господарських, технічних, економічних і соціальних проблем міста; до розробки чи впровадження інноваційних технологій V-VI укладів для модернізації та трансформації традиційних технологій, проривних технологій нових поколінь VI укладу, котрі створюють принципово нові напрями життєзабезпечення.

Реалізація алгоритму удосконалення Стратегії розвитку міста також покращить фінансову стабільність міст та регіонів Київської області. Доцільно відзначити, що в зарубіжних наукових джерелах фінансова стабільність визначена однією з умов, за якої механізми впливу економіки на ціноутворення, розподіл і управління фінансовими ризиками ефективно функціонують, що забезпечує ріст та розвиток економічних показників. Так, відомий фінансист і науковець Г. Шіназі визначає фінансову стабільність як стан, коли фінансова система здатна задовільно виконувати три ключові функції одночасно: сприяти міжчасовому руху ресурсів від зберігачів до інвестора і розподілу фінансових ресурсів; визначати та оцінювати майбутні фінансові ризики; нейтралізувати негативні явища фінансової системи [231]. Майкл Фут розглядає фінансову стабільність через комплекс таких дефініцій, як грошова стабільність; рівень зайнятості наближений до природного рівня економіки; впевненість у спільній роботі основних фінансових інститутів і ринків; відсутність відносного руху цін або інших фінансових активів, що підриватимуть грошову стабільність та рівень зайнятості [232].

Залишаються актуальними питання посилення інвестиційного складника місцевих бюджетів у напрямі збільшення видатків та вдосконалення їхньої структури. Це дасть змогу удосконалити стабільний розвиток регіону. Відомо, що фінансування інфраструктурних проектів регіону повинно здійснюватися за рахунок коштів бюджету розвитку. У 2011 році обсяг надходжень до бюджету розвитку Київської області становив 12,8 млн. грн, що майже на 55% менше, ніж у попередньому році (24,8 млн. грн) [233].

Причини недофінансування бюджету розвитку області різні, проте основними можна вважати нестабільну політичну ситуацію в країні та області, а також недоліки практичної реалізації нововведень бюджетного та податкового законодавства на регіональному рівні. Вирішити більшість проблем бюджетного стимулювання інвестиційних процесів у Київській області можна шляхом пошуку оптимальних джерел формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів розвитку: надпланові обсяги надходжень місцевих податків, доходи від приватизації комунального майна, доходи від розміщення муніципальних цінних паперів, продажу землі тощо [234].

Звернувши увагу, що сьогодні в Київській області постійно вживаються заходи для подальшого збільшення інвестиційних надходжень шляхом активної роботи, спрямованої на створення сприятливого інвестиційного клімату і стимулювання інвестиційної діяльності підприємств та організацій.

На нашу думку, політика держави щодо забезпечення економічної безпеки та фінансової стабільності регіонів повинна базуватися на наступних пріоритетах: упорядкування правових основ економічних і політичних відносин між апаратами центрального і регіонального управління; усунення основних диспропорцій міжбюджетних операцій; збереження економічного контролю держави над стратегічними об'єктами і природними ресурсами; відповідна цільова підтримка суб'єктів господарювання; забезпечення зовнішньоекономічної безпеки регіонів і держави, а також зміцнення економічної цілісності держави, належне використання інструментів стимулювання розвитку регіонів тощо.

Фінансова стабільність регіону безпосередньо залежить від своєчасного надходження коштів у розвиток пріоритетних сфер економіки. Держава за допомогою різних регуляторів та інструментів повинна забезпечувати безперебійність цього процесу, в першу – чергу шляхом створення відповідного нормативно-правового забезпечення. Основним законодавчим документом, що регулює відносини в царині внутрішнього та зовнішнього інвестування, виступає Закон України «Про інвестиційну діяльність». Проте цей нормативно-правовий акт в основному зосереджений на забезпеченні необхідними фінансовими ресурсами національної економіки, а, на нашу думку, важливо окреслити в ньому основні пріоритети державної інвестиційної політики в регіоні. Відзначимо також, що нещодавні зміни до згаданого законодавчого акта не можуть комплексно вплинути на вирішення наявної проблеми. З цією метою нами було розроблено основні рекомендації з формування та ефективної реалізації інвестиційної політики в регіоні. Основна їх мета полягає в наданні органами обласного та місцевого управління муніципального інвестиційного кредиту, а також забезпеченні функціонування розвиненої інформаційної інфраструктури, співробітництва органів обласного та місцевого управління з відповідними міністерствами й установами

іноземних держав, формування інвестиційного іміджу регіону, державної підтримки регіональних кластерних ініціатив тощо (див. додаток С). Це дасть змогу позитивно вплинути на фінансово-економічний та соціальний розвиток не тільки окремих регіонів, але й держави в цілому.

Наприклад, у Київській області дотримання цих законодавчих орієнтирів забезпечить передусім реалізацію сформованих раніше пріоритетних напрямків розвитку області (підтримка суб'єктів господарювання, ефективне використання інвестиційних ресурсів, отримання прибутку (доходу) чи іншого соціального ефекту тощо).

Разом із тим, з погляду забезпечення інноваційної спрямованості стабільного регіонального розвитку, необхідно також удосконалювати інституційно-правове підґрунтя для забезпечення роботи органів виконавчої влади на випередження (щодо настання ризиків і загроз стабільному регіональному розвитку). Зокрема це стосується роботи Кабінету Міністрів України (в частині унормування низки процедурних питань, пов'язаних із регіональним розвитком); Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України (щодо розроблення, підтримання та модернізації механізмів стимулювання інвестиційної привабливості регіонів, їх брендингу, створення сприятливого іміджу на міжнародному рівні); Міністерства фінансів України (стосовно вдосконалення методологічно-нормативної бази програмно-цільового підходу в бюджетному процесі); Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (наприклад, у питаннях запровадження новітніх організаційно-інституційних інструментів регіонального розвитку тощо, а також щодо забезпечення координації та здійснення моніторингу виконання угод щодо регіонального розвитку); Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (зокрема у спосіб унормування питань спрощення процедури погодження й затвердження інвестиційних проектів та участі приватного капіталу в інвестуванні в об'єкти, розташовані на регіональному рівні); Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (у контексті оптимізації мережі вищих навчальних закладів відповідно до потреб розвитку економіки країни та регіональних ринків праці).

Інституційна підтримка запровадження інноваційних підходів до регіонального розвитку в Україні потребує використання інноваційних інструментів регіональної політики, зокрема агентств регіонального розвитку, Фонду регіонального розвитку, торгово-промислових палат. Розглянемо ефективність указаних інструментів докладніше.

Як відомо, інституційно-правовим підґрунтям для створення агенцій регіонального розвитку як провідних акторів регіоналізму в Україні стала Концепція державної регіональної політики». За ідеологією цього документа, агентства регіонального розвитку мали сприяти використанню внутрішнього потенціалу певної території та мати місію – узагальнення «колективного інтересу» до розвитку цієї території. Проте на сьогодні створені в Україні агентства регіонального розвитку не мають належного інституційно-правового підґрунтя для функціонування, оскільки чинне законодавство не відповідає завданням, що їх ці інститути мають виконувати для регіонів і для держави.

Так, агентства регіонального розвитку, що діють нині, досить часто створені як громадські організації, а їх засновниками можуть бути лише фізичні особи. Такий підхід, з одного боку, усуває від безпосереднього процесу створення та діяльності агентств регіонального розвитку юридичних осіб (у т. ч. й органи влади), а з іншого – обмежує можливості створення потужного матеріально-фінансового підґрунтя для ефективної діяльності цих агентств. Інші практики створення агентств регіонального розвитку базуються на нормах Закону України «Про благодійництво і благодійницькі організації», що зводить усю діяльність таких інституцій тільки до благодійних заходів і не відповідає сучасним потребам соціально-економічного розвитку регіонів.

Варто розглянути досвід Румунії, який свідчить про наявність розгалуженої та ефективної системи недержавних установ, що відіграють важливу роль у налагодженні міжрегіональних зв'язків. До таких установ належать торгово-промислові палати й агентства регіонального розвитку (зокрема Агентство регіонального розвитку Галацу, першого створеного в 1993 р. у Румунії агентства, що забезпечує налагодження міжрегіонального співробітництва за двома

напрямами: пошук партнерів у регіонах інших країн для втілення спільних програм соціально-економічного розвитку та встановлення з ними відносин; участь у якості партнера від повіту Галац у програмах ЄС і спільних проектах на міжнародному рівні.

Інституційно-правовим підґрунтям перетворення агентств регіонального розвитку на дієвих та активних учасників вирішення внутрішніх проблем регіону є унормування правового режиму поняття «агентство регіонального розвитку», підстав та порядку створення агентств, засад участі у формуванні та реалізації стратегічних пріоритетів розвитку регіону тощо.

Серед пріоритетів реформування державного управління регіональним розвитком в Україні визнано створення сучасного інституту, спроможного забезпечувати регіональний розвиток держави – Державного фонду регіонального розвитку. У Законі України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» встановлено, що надходження від приватизації державного майна понад обсяги, визначені додатком № 2 Закону, про який ідеться, у сумі не менше ніж 2 млрд. грн спрямовуються на Державний фонд регіонального розвитку в порядку, визначеному законом. Проте до цього часу законодавчого оформлення такого Фонду, на жаль, не відбулося.

У цьому контексті постає проблема обмеження терміну використання коштів Державного фонду регіонального розвитку в разі створення його в якості бюджетного складника. Адже проекти регіонального розвитку розраховуються та виконуються, як правило, протягом тривалого часу (що перевищує 1 рік).

Діяльність торгово-промислових палат в Україні врегульовано Законом України «Про торгово-промислові палати в Україні». Проте їхня участь в активізації регіональної співпраці проявляється спорадично, що й зазначалося в рішенні Ради регіонів від 24.01.2011 р. Щодо цього актуальним питанням інноваційного розвитку міжрегіональної співпраці є організація торгово-промисловими палатами взаємодії між суб'єктами підприємницької діяльності, координація їх відносин поміж собою та з державою в особі її органів.

Інституційно-правовим механізмом забезпечення такої взаємодії є цивільно- та господарсько-правові угоди, предметом яких можуть виступати, наприклад, спільне проведення презентацій експортного та інвестиційного потенціалу регіону; участь у міжнародних виставках; організація та проведення днів регіону (і в країні, і за кордоном); налагодження організації обміну місіями ділових кіл, що представляють регіони країни, між якими укладено міжрегіональні угоди та реалізуються інші перспективні для співробітництва проекти; сприяння реалізації проектів міжрегіонального і транскордонного співробітництва із залученням фінансової допомоги програм ЄС (у т. ч. ресурсів міжнародної технічної допомоги); надання сторонам угоди організаційної, правової, інформаційної підтримки, спрямованої на нарощення ними обсягів експорту [237].

У контексті розбудови діяльності інноваційних інструментів регіонального розвитку та з огляду на стратегічні пріоритети розвитку земельного ринку держави вбачається доцільним використання можливостей областей, районів, міст і сіл через механізм професійного самоврядування, визначений законом.

Нова державна регіональна політика має стати міцним підґрунтям для активізації інвестиційно-інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності країни на зовнішніх ринках. Провідна роль у цьому процесі належить формуванню в Україні регіональних і міжрегіональних кластерів, що дозволить оптимізувати діяльність виробничих систем, активізує розвиток високотехнологічних і наукоємних виробництв, сприятиме використанню переваг спеціалізації компаній, створюючи на цій основі потужний синергетичний ефект соціально-економічного зростання на регіональному і національному рівнях.

Головними перевагами кластерної організації виробництва можна вважати такі:

- зміцнення співпраці між бізнесом, наукою та державою. Світова практика засвідчує, що заснування кластерів часто відбувається в межах державно-приватного партнерства за активної участі держави як засновника та спонсора кластерних ініціатив на початкових етапах, а також науково-дослідних інститутів, що відіграють роль сполучної ланки між промисловістю, державою та наукою;

- зростання ефективності роботи компаній завдяки швидшому доступу до ресурсів, знань, інноваційних технологій і постачальників, а також завдяки зменшенню трансакційних витрат;
- активізація інноваційної діяльності компаній. Завдяки так званому ефекту «переливу» (spill-over) і тіснішому контакту зі споживачами й іншими компаніями виникають можливості створення та поширення нових ідей і технологій серед учасників кластера та за його межами, що сприяє насамперед зростанню доданої вартості продукції та орієнтації виробництва на виготовлення високотехнологічної продукції кінцевого споживання;
- підвищення рівня інвестиційної привабливості регіонів і країни в цілому, зумовлене вищим рівнем довіри інвесторів до розвинених мережевих структур (порівняно з окремими дрібними компаніями), а також наявністю гарантій і пільг інвесторам з боку держави у випадку її участі у кластерних ініціативах;
- пришвидшення темпів створення та розвитку нового бізнесу. Нові компанії мають можливість розвиватися у сприятливіших умовах через налагодженість зв'язків із партнерами у межах кластера;
- формування замкненого виробничого циклу (та ланцюга зростання доданої вартості) у межах країни завдяки створенню у межах кластера відсутніх раніше у виробництві ланок, що безпосередньо пов'язано з розвитком імпортозаміщення.

У цілому формування та розвиток інвестиційно-інноваційних кластерів є невід'ємною частиною розвитку регіональної інноваційної системи. Мало того, під впливом функціонування кластерів інноваційна система змінюється, розвиваючись у напрямках: удосконалення нормативно-правової бази інноваційної системи, розробки механізмів підтримки ініціатив із формування кластерів, стимулювання формування інноваційної інфраструктури регіональної інноваційної системи тощо.

Важливою умовою державної кластерної політики повинна стати відсутність прямого втручання влади в процеси кластеризації. Оптимальним, на нашу думку, є створення організаційних умов для розвитку кластерних моделей (формування відповідної інфраструктури та вплив на фактори конкурентоспроможності).

Безумовно, національна кластерна політика необхідна, проте в кластері найбільш важливою є роль саме місцевої влади, з якою малий та середній бізнес здатний налагодити ефективну комунікацію. Саме регіональна та муніципальна влада має повну інформацію про діяльність кожного підприємства та зацікавлена в ефективному функціонуванні кластера [238].

Таким чином, з погляду на українську специфіку політичного та соціально-економічного розвитку регіонів України, оптимальним рівнем регулювання державною владою кластерних ініціатив повинен стати рівень місцевих органів державної влади. Це пов'язано з тим, що органи місцевого самоврядування:

- 1) краще ознайомлені зі специфікою економічного розвитку регіону.
- 2) мають досвід співробітництва з місцевим бізнесом.
- 3) можуть впливати на формування кластерів, використовуючи кошти місцевого бюджету, вчасно перенаправляти фінансові потоки на найбільш перспективні напрями тощо.
- 4) достатньо часто кластери в Україні локалізовані в межах однієї області.

У зв'язку з цим доцільним є створення окремих органів державного регулювання процесів кластеризації в регіонах, наприклад, комітетів із кластерів при обласних державних адміністраціях (можливо, на громадських засадах, що збереже кошти бюджету).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Таким чином, у сучасних умовах розвитку фінансово-господарських відносин в регіоні державне регулювання інвестиційним процесом здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики держави. Державне регулювання інвестиційним процесом у регіоні за своєю структурою становить складну соціально-економічну систему, компонентами якої виступають відносини об'єкта і суб'єкта регулювання, що базуються на ухваленні та виконанні певних рішень. Законодавчі та нормативні акти, які розробляються і приймаються, повинні розглядатися в ролі інструментів прийняття рішень та стабілізаторів створення в регіоні сприятливого інвестиційного клімату.

Слід наголосити, що в управлінському аспекті Київської області проблемним є питання системного підходу до звітності про підсумки інвестиційної діяльності на рівні районів та міст. Через відсутність єдиної форми звіту ускладнюється процес узгодження інформації, що надходить із райдержадміністрацій та міськвиконкомів, також процес розробки чітких та ефективних програм залучення інвестицій.

Дієво регулювання інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою системи податків, податкових пільг і ставок, диференційованих за суб'єктами і об'єктами оподаткування; проведення кредитної та амортизаційної політики; надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик; державних норм і нормативів; державних замовлень (контрактів); антимонопольних заходів; роздержавлення і приватизації; визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами; політики ціноутворення; проведення експертизи проектів; комплексу інших заходів. Держава, встановлюючи вигідні умови (ціну або дивіденди), пов'язані з продажем і використанням своїх цінних паперів, стимулює їх придбання юридичними та фізичними особами і цим зменшує кількість вільних грошей, що можуть бути використані для кредитування інвестицій через банківську систему. І, навпаки, знижуючи цінові і дивідендні умови державних цінних паперів, держава веде до стимулювання їх викупу в юридичних і фізичних осіб.

При реалізації системної державної інвестиційної політики в Київській області важливим є її узгодження на регіональних та муніципальних рівнях, де мають враховуватися перспективи розвитку територіальних одиниць із їхніми специфічними можливостями

Тим не менше, у посткризовий період економіка Київської області знаходиться в стадії відновлення та росту. Область має всі можливості для взаємовигідного і плідного міжнародного співробітництва. Підтвердження цьому – успішна робота на території Київської області значної кількості промислово важливих підприємств та організацій. В області постійно вживаються заходи щодо подальшого збільшення інвестиційних надходжень шляхом активної роботи, спрямованої на створення сприятливого інвестиційного клімату і стимулювання інвестиційної діяльності підприємств та організацій. Проте для підвищення соціально-економічних стандартів у регіоні та удосконалення інвестиційного клімату області потрібно здійснити низку важливих заходів: санація і реструктуризація неефективних виробництв на території регіону; формування регіональної інвестиційної інфраструктури страхових, консалтингових, інжинірингових, аудиторських та інших фірм, іпотечних та інвестиційних банків, пенсійних фондів; підвищення професійної культури і соціальної орієнтації підприємницької діяльності; збільшення інформованості учасників інвестиційного процесу і підвищення прозорості інвестиційного ринку; повніше використання регіоном можливостей європейської інтеграції і міжнародних фінансових організацій тощо. Політика держави щодо забезпечення економічної безпеки та фінансової стабільності регіонів повинна базуватися на таких пріоритетах: упорядкування правових основ економічних і політичних відносин між апаратами центрального і регіонального управління; усунення основних диспропорцій міжбюджетних операцій; збереження економічного контролю держави над стратегічними об'єктами і природними ресурсами; забезпечення зовнішньоекономічної безпеки регіонів і держави, а також належне використання інструментів стимулювання розвитку регіонів тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі науково обґрунтовано теоретичні засади та практичні рекомендації щодо удосконалення державної інвестиційної політики в контексті впливу на соціальний та економічний розвиток регіону. Загальні висновки, що були одержані в результаті дослідження, полягають в наступному:

1. Узагальнення наукових підходів до визначення поняття „державна інвестиційна політика„ дозволяє визначити його як комплекс економічно зважених заходів держави, що скеровані на підвищення ефективності управління регіональними інвестиційними процесами з метою отримання прибутку (доходу) та (або) досягнення соціального ефекту. Запропоновано перелік існуючих принципів реалізації державної інвестиційної політики розширити, щоб інвестиційні процеси в регіоні відповідали національним інтересам та враховувати особливості регіонального розвитку, підвищували добробут суспільства, забезпечували в достатній мірі фінансування стратегічних інвестиційних проектів та постійний моніторинг і контроль за використанням інвестиційних ресурсів.

2. Результати аналізу стану нормативно-правового забезпечення формування та реалізації державної інвестиційної політики засвідчили недосконалість окремих з них, наявність таких, які можна тлумачити по-різному, що виключає їх однакове застосування всіма учасниками інвестиційних процесів. Запропоновано удосконалити правові норми, насамперед, які пов'язані із забезпеченням у регіонах функціонування розвиненої інформаційної інфраструктури, формування інвестиційного іміджу регіону, спрощення та впорядкування державного адміністрування з метою створення умов для ринкового саморегулювання інвестиційного процесу.

3. Доведено, що ефективне здійснення інвестиційної політики та реалізація стратегії стабільного економічного зростання можливі тільки в умовах синтезу інтересів регіонів та країни в цілому. Обсяги надходження інвестиційних потоків в економіку України безпосередньо залежать від показників інвестиційної привабливості регіонів, які останнім часом характеризуються суттєвою

неоднорідністю та нестабільним розвитком. Це можна врегулювати шляхом створення чітко сформованої концепції політики регіонального вирівнювання, створення сприятливого інвестиційного клімату регіону, достатнього нагромадження необхідними ресурсами інвестиційного потенціалу регіону, а головне – необхідно об'єднати зусилля місцевих адміністрацій та державних органів управління в напрямку формування комплексної інвестиційної політики.

4. Стримуючими факторами активізації вітчизняних і іноземних інвестиційних потоків в регіон виступають адміністративні перешкоди; низький рівень капіталовіддачі; ризикованість інвестиційних проектів; високий рівень оподаткування; складна система ліцензування. Це можливо вирішити внаслідок використання спеціальних (вільних) економічних зон в Україні та інших способів агломераційних експериментів. Доцільним є запровадження агломерації розвинених міст та селищ з метою прискорення інноваційного розвитку нових територіальних утворень в межах регіону та пришвидшення процесів об'єднання територіальних одиниць з низькими показниками соціального та економічного розвитку. Важливо також врегулювати інвестиційний процес так, щоб не позбавити іноземних інвесторів мотиваційної зацікавленості щодо вкладення коштів у види діяльності, що визначені як пріоритетні.

5. В процесі аналізу інвестиційних проектів було сформовано точку зору з приводу отримання соціально-економічних вигід держави та суспільства від їх реалізації, оскільки процедура розгляду інвестиційних проектів та прийняття рішення про їх впровадження повинна враховувати кредитоспроможність інвестора, що зменшить ймовірність настання ризиків та забезпечить доведення всіх етапів інвестиційного проекту до реалізації. З цією метою запропоновано додати підрозділ, який буде визначати додаткові гарантії для кредитора.

6. Для покращення інвестиційної привабливості регіону запропоновано удосконалити стратегію розвитку регіону, яка в комплексі повинна конкретизувати процедури надання державою послуг щодо підвищення кваліфікації та атестації фахівців у сфері інвестування, а також поліпшити методику укладання прозорих угод між інвесторами та владою на основі державно-приватного партнерства та з

урахуванням конкурентної політики держави адекватної реаліям сучасної української економіки. Результативність процесу підвищення рівня інвестиційної привабливості Київської області повинна супроводжуватися деполітизацією економіки, формуванням єдиних стратегічних цілей та послідовності незмінних економічних реформ, забезпеченням гарантованості захисту ринкових прав і свобод всіх учасників інвестиційного процесу, а також зосередженням дій органів державного управління на удосконаленні управління інвестиційним розвитком регіону.

7. Удосконалення організаційно-економічних основ реалізації державної інвестиційної політики потребує використання державних замовлень і розміщення їх на конкурсній основі; оптимізації структури державних інвестицій і наданих державних гарантій; переходу до концентрації державних інвестицій для вузького кола пріоритетних програм. При реалізації системної державної інвестиційної політики в Київській області досить важливим є її узгодження на регіональному рівні з перспективами розвитку територіальних одиниць залежно від наявних ресурсів та можливостей. На державному рівні потрібно постійно здійснювати заходи підтримки найбільш перспективних галузей, забезпечувати збалансованість розвитку регіональної та вітчизняної економіки і перехід її до нового якісного стану з найменшими витратами.

8. Запропоновано використання алгоритму удосконалення стратегічного розвитку регіону, що ґрунтується на принципах державної інвестиційної політики та концептуальних положеннях підвищення інвестиційної привабливості регіону, які визначають інституції, інструменти, пріоритети та інші елементи державного регулювання інвестиційної діяльності. За допомогою виділених складників на основі їх ефективної взаємодії здійснюється вплив на сектори, що об'єднують у собі сфери розвитку економіки, бізнесу, суспільства, освіти, духовності, це уможливорює активізацію інвестиційних процесів у регіоні.

Інституційна підтримка запровадження інноваційних підходів до регіонального розвитку в Україні потребує введення інноваційних інструментів регіональної

політики, зокрема агентств регіонального розвитку, Фонду регіонального розвитку, торгово-промислових палат.